

2012

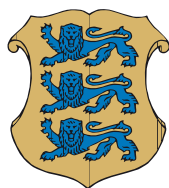
a a s t a r a a m a t

EESTI KAITSEVÄGI
ESTONIAN DEFENCE FORCES

2012

aastaraamat

EESTI KAITSEVÄGI
ESTONIAN DEFENCE FORCES

© 2013 Kaitseväe Peastaap

Koostaja: Tõnu Noorits

Keeletoimetaja: Viire Villandi

Kaane kujundus: Tõnu Noorits

Kujundus: Peeter Paasmäe

Fotod:

Tõnu Noorits – lk. 8, 12, 13, 18, 19, 23, 29, 37, 43, 48, 52, 53, 58, 59, 62, 63, 68, 72, 78, 82, 86, 87, 90, 94, 97, 99, 102, 103, 104ab, 105, 107abc, 108

Ardi Hallismaa – lk. 5, 9, 17, 22, 25, 26, 28, 30, 41, 47, 49, 50, 69, 79, 80, 81, 85, 91, 92, 101, 109

Rauno Volmar – lk. 20, 21, 45, 77

Kaitseväe eriüksuse arhiiv – lk. 55, 56, 57

Peastaabi arhiiv – lk. 40, 42a, 42b

Kärt Liekis – lk. 4, 36

Mathis Bogens – lk. 24

Grigori Eerma – lk. 100a

Sander Ilvest – lk. 7

Veiko Jakovets – lk. 83

Kristjan Kostabi – lk. 112

Andres Lumi – lk. 44

Kristel Maasikmets – lk. 98

Marek Miil – lk. 74

Andres Riisaar – lk. 100b

Juhan Kivirähk'i erakogu – lk. 73

Ott Laanemets'a erakogu – lk. 95

Trükk: Greif OÜ

Sisukord

Eessõna	<i>Riho Terras</i>	5
Riigikaitse arengukava koostamise õppetunnid	<i>Mart Vendla</i>	9
Afganistani operatsiooni raskuspunkt saab olema logistika	<i>Lauri Abel</i>	13
Omariikluse aluseks on lahinguvalmidus	<i>Rain Jano</i>	19
Kaitsevägi 2012. aasta rahvusvahelistel õppustel	<i>Rain Jano</i>	23
	<i>Avo Veske</i>	
NATO juhtimises võeti kasutusele version 3.0	<i>Andres Rekker</i>	31
Kaitseväge ja Kaitseliidu kaitsevalmiduse kujundamine taasiseseisvumisest alates	<i>Tõnu Kõivastik</i>	37
Kaitsevägi panustab inimkesksele juhtimisele	<i>Riho Tammistu</i>	49
Kaitseväel on täna olemas erioperatsioonide võime	<i>Riho Ühtegi</i>	53
2012. aastal kasvas hangete maht kaks korda	<i>Karl Taklaja</i>	59
Murranguline aasta taristu arendamises	<i>Kristjan Õim</i>	63
Muudatuste lävepakul: avaliku teenistuse seadus ja kaitseväeteenistuse seadus	<i>Maire Kurvits</i>	69
Arvamused kaitseväest enne ja pärast ajateenistust	<i>Juhan Kivirähk</i>	73
Strateegiline kommunikatsioon kaitseväes	<i>Aivar Jaeski</i>	79
Info on kaitseväge oluline ressurss	<i>Monika Saarmann</i>	83
Kommunikatsioon on strateegia	<i>Ingrid Mühlning</i>	87
Ametnikud on kaitseväge tugitala	<i>Maire Kurvits</i>	91
Eesti sõjalaevad on NATOs kogunud miinitõrjujad	<i>Ott Laanemets</i>	95
2012. aasta oli väikesele aga tublile õhuväele teguderohke	<i>Riivo Valge</i>	99
Õhutõrjet on arendatud loogiliselt ja süsteemselt	<i>Gert Treu</i>	103
Londoni olümpiahõbe Heiki Nabi on meile eeskujuks	<i>Heino Märks</i>	109

Eessõna

Seljataha jäänud aasta oli Eestis nii kaitsevæele kui ka kogu riigikaitse valdkonnale laiemalt äärmiselt töörohke. Mitmed olulised algatused, mis kujundavad riigikaitse lähemat ja kaugemat tulevikku, võtsid selgema kuju ja annavad nüüd kindla jalgealuse edasiliikumiseks. Kaitsevægi on oma ülesandepüstiselt ainulaadne organisatsioon. Meie kohus on olla valmis halvimaks, lootuses, et see halvim kunagi tõeks ei osutu. Kaitsevæe olulisimaks ülesandeks on seega valmisolek, mis koosmõjus tugevate liitlassuhete ehk teisisõnu aruka julgeoleku- ja kaitsepoliitikaga peavad looma piisava heidutuse ja tugeva võitlusvõime.

Riigikaitset ei saa vaadelda teistest eluvaldkondadest eraldi, me ei tegutse vaakumis. Kõik, mis ühiskonnas toimub, peegeldub ka kaitsevæe igapäevaelus ja arengus. Selleks, et ajaga sammu pidada, tuleb ka kaitsevæel arvestada muutustega. Muutused on tarvilikud selleks, et võimalikult hästi täita meile seatud ülesannet – kaitsta Eesti riiki.

2012. aasta lõpus sai kaante vahele uus riigikaitse arengukava (aastateks 2013–2022), mis vaatamata dokumendi üldistavale nimetusele keskendub eelkõige just kaitsevæega seonduva reformimisele ja ümberkujundamisele. Eesti sõjalise riigikaitse põhimõte jääb samaks – see on alates NATOga liitumisest olnud ja saab ka tulevikus olema esmase iseseisva kaitsevõime ja kollektiivkaitse sümbioos. Eesti kaitsevõime tagavad ajateenistusele tuginev reservvägi, kõrge professionaalsusega kaadrikaitsevæelased ja vabatahtlikkusel põhinev Kaitseliit.

Riigikaitse arengukava ülesanne on kavandada, nimetatud põhimõtetele kindlaks jäädes, sõjalist riigikaitset sel viisil, et nii inimvara kui rahaline ressurss oleksid rakendatud võimalikult efektiivselt. Arengukava koostamisel lähtuti sellest, et majandus-, aga ka julgeolekukeskkond on märgatavalt muutunud. Arengukava iseloo-

RIHO TERRAS
brigaadikindral
kaitsevæe juhataja

mustab realistlik ja konservatiivne suhtumine nii ümbritsevasse keskkonda kui ka olemasolevatesse võimetes. Selle peamine juhtmõte on tegelike ja vajadusel kiiresti reageerida suutvate üksuste loomine. On selge, et kaitsevæele pandud peaülesande täitmiseks on meil kasu vaid neist üksustest, millel on korralikult väljaõpetatud isikkoosseis ning mis on relvastatud ja varustatud püstitatud ülesannetele vastavalt. Selleks on tarvis leida sobivad võimalused ja vahendid ning tagada:

- võitlusvõimeline ja kõrge valmidusega kaitsevægi;
- kiire ja pandlik sõjaaja juhtimine nii, et rahuaaja ja sõjaaja struktuurid oleksid võimalikult kattuvad;
- Kaitseliidu osa ja võime suurendamine nii, et Kaitseliidul tekiks reaalne võime vastutada territoriaalkaitse eest;
- kaitsevæe tänapäevane varustus ja nüüdisaegne taristu;
- riigi kaitseks motiveeritud ja hästi tasustatud kaadrikaitsevæelased.

Just meie inimvara on see väärtus, mille säilitamisele ja arendamisele tuleb oluliselt rohkem tähelepanu pöörata. Olen oma ametisoleku ajal ehk veidi enam kui aasta jooksul külastanud kõiki kaitsevæe väeosi ja Kaitseliidu malevaid. See on olnud hea võimalus dialoogiks ning plaa-

nide ja kavade tutvustamiseks. Inimvara väärtustamisel on tehtud nii kontseptuaalset tööd kaitseväge personalistrateegia koostamise kaudu kui jõutud ka reaalsele, käegakatsutavatele tulemustele ajale ja oludele jalgu jäänud kaitseväge palgasüsteemi kardinaalse ülevaatamise abil. Kaitsevaelaste palgaküsimuse lahendamine on olnud nii kaitseministrile kui ka kaitseväge juhatajale üks peamisi küsimusi. Uue palgasüsteemi rakendumine 2013. aasta aprillis toob kaasa märgatava palgatõusu kõigile kaitsevaelastele.

Kuigi teame, et 2012. aasta polnud kaitseväge personaliliikuvuse osas lihtne, mitmetel põhjustel lahkujaid oli hulgaliselt, on siiski hea meel, et erinevate meetmete koosmõjul saavutasime positiivse kasvu ehk kaitseväge kaaderkoosseis suurenes aasta jooksul poolesaja võrra.

Hea meel on ka selle üle, et Eesti ohvitser kindralmajor Neeme Väli asus vastutusrikkale ametikohale NATO rahvusvahelises sõjalises staabis, kus ta juhib planeerimise ja poliitika üksust. Brigaadikindral Indrek Sirel võttis suvel üle NATO Brunssumi ühendväejuhatuse väljaõppealase juhtimise. 2012. aastal said uue ülema ka kõik kolm väeliiki.

Üks olulisi algatusi, mis kujundab nii riigikaitseüsteemi kui ka terve ühiskonna suhtumist kaitsevärke ja kaitsevaelastesse, on veteranipoliitika. Selle eesmärgipärane rakendamine lähitulevikus peab tagama Eesti riigi nimel sõjalistel operatsioonidel ja Eesti riigi sõjalisel kaitsel osalenute panuse väärtustamise. Luban, et teen kõik endast oleneva, et see poliitika muutuks reaalseteks tegudeks, tõeliseks toeks ja tunnustuseks meie veteranidele.

Peagi saab täis kümme aastat Eesti kaitseväge osalust NATO julgeolekujõudude operatsioonil Afganistanis. Selle missiooni kaudu on oluliselt tugevnenud Eesti julgeolek. On selge, et meie kaitsevaelaste teenistus kodust kaugel peab teenima kõrgemat eesmärki – Eesti riigi kaitsset. Tänu meie sõdurite professionaalsusele ja sujuvale koostööle liitlastega on oluliselt suurenenud Eesti sõna ja arvamuse kaal. Meid teatakse ja tuntakse. Meiega arvestatakse. Teame, et see kõik pole tulnud kergelt. Selle eest on makstud ülimat hinda. 2012. aasta oli hea sõduriõnne

aasta, sest kõige kurvemaid uudiseid ei tulnud vastu võtta.

Liitlaste ja partnerriikide sõjalised operatsioonid Afganistanis lõpevad 2014. aastal. Seniks on tarvis hoida meeled teravad ja mitte lasta ennast kanda mõttel, et töö on tehtud. 2012. aastal lisandus Eesti sõjalise panuse hulka Afganistanis kaitseväge eriüksus, mis tegutseb Ameerika Ühendriikide erioperatsioonide kontingendi osana. See on järjekordne hea näide meie kaitsevaelaste väljaõppe ja ametioskuste kõrge tasemest.

Palju on arutatud teemal, mis saab pärast 2014. aastat. Millele peaks NATO keskenduma ja kuidas hoida värskena Afganistanis lihvitud koostegutsemisvõimet? Eesti on väljendanud selget seisukohta, et NATO peamine ülesanne on kollektiivse kaitse tagamine ja selleks valmistumine. Loomulikult ei saa me välistada sõjalisi operatsioone NATO egiidi all väljaspool alliansi territooriumi, sest konfliktid, sõjad ja mured pole maailmast kadunud.

Kollektiivse kaitse kokkuharjutamine eeldab mastaapseid õppusi. 2012. aasta oli kaitsevägele, aga ka Kaitseliidule tõeline õppuste aasta. Lisaks meie enda Kevadtormile ja mitmele Kaitseliidu õppusele korraldati Eestis rida rahvusvahelisi õppusi. Tähtis on see, et nende õppustega on loodud võimalus liitlastega koostööd teha ehk harjutada tegutsemist ning juhtimist operatiiv- ja sõjalis-strateegilisel tasemel. Oleme seisukohal, et liitlaste sõjalise valmisoleku parandamiseks on tarvis regulaarselt läbi viia õppusi nii NATO egiidi all kui osaleda ja teha koostööd ka rahvuslike õppuste raamistikus.

Nii kaitseväge kui ka kogu riigikaitse eduka arengu pandiks on see, kui suudame oma igapäevatoos lähtuda väärtustest, mis on meile kõigile üheselt arusaadavad ja südamelähedased. Ausus, ustavus, vaprus, professionaalsus ja koostöö on need ideaalid, millele tuginedes on kindel tunne koos edasi minna.

Riigikaitse arengukava koostamise õppetunnid

Alused

Riigikaitse arengukava (RKAK) on vastavalt rahuaaja riigikaitse seadusele üks riigikaitse põhikavadest, mis paikneb planeerimisdokumentide hierarhias poliitilis-strateegilise tasandi julgeolekupoliitika aluste, riigikaitse strateegia järel ning sõjalise riigikaitse keskpika ja lühiperioodi sõjalise kaitse tegevuskava (SKTK) ja kaitsetegevuse operatiivkava (KTOK) ees.

Printsiibid

Vastavalt 2010. aastal kinnitatud uuele laiapõhjalisele riigikaitse strateegiale tekkis vajadus vaadata üle eelmine pikk plaan. 2009. aastal kaante vahele saanud «Sõjalise kaitse arengukava 2009 – 2018» (SKAK) peegeldas nelja aasta tagust planeerimiskeskonda ning nüüd tuli eelnevalt defineeritud ülesanded ja võimevajadused laiema perspektiiviga ning uues ressursiraamistikus üle vaadata. Lähtealuseks on põhimõte, et riigikaitse on tervik, mis jaotub erinevate riigiasutuste vastutusalade vahel, moodustades laiapõhjalise riigikaitse (sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeoleku tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine ja psühholoogiline kaitse). Olukorrast tulenevalt kaasati protsessi lisaks kaitseministeeriumi valitsemisalale välisministeerium, siseministeerium, sotsiaalministeerium, justiitsministeerium, rahandusministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ning riigikantselei.

Laiapõhjalisuse kõrval pöörati varasemast enam tähelepanu ressursiarvestusele. Oluliseks aspektiks oli ka Eesti kaitseplaneerimise protsessi ühtlustamine NATO kaitseplaneerimise protsessiga, luues sünkroniseeritud planeerimisraamistiku ja lihtsustades nii planeerimise kui ka aruandlusprotsessi.

MART VENDLA
kolonelleitnant
kaitseväe peastaabi
analüüsi- ja
planeerimisosakonna
ülem

Planeerimisprotsess

Kaitseplaneerimise protsessil on kolm operatiivplaneerimise etappi: ohustsenaariumide (OS) koostamine, operatiivplaneerimine (OP) ja ressursianalüüs (RA). Kogu protsessi kestus oli umbes 18 kuud, mis jättis kuus kuud OSile ning 12 kuud Ople ja RAle.

Ohustsenaariumid koostati Eesti julgeolekuasutuste ühistööna, mis valmis 2011. aasta lõpus. Etapi tulemiks olid laiapõhjalised stsenaariumid, milles kirjeldatud ohtude tõrjeks oli vaja kavandada riigikaitse meetmeid. Operatiivplaneerimisetapi käigus hindas laiapõhjaline töögrupp erinevatest stsenaariumidest tulenevaid ohtusid, potentsiaalse vastase tõenäolisi tegevuskäike ja nende neutraliseerimiseks vajalikke võimeid. Planeerimistöoriistana kasutati strateegilises planeerimises muu hulgas ka tuntud DIME (*Diplomatic, Information, Military, Economic*) mudelit, mis adresseeris diplomaatilisi, informatsioonilisi, sõjalisi ja majanduslikke võimuinstrumente.

Operatiivanalüüsi alusel koostati stsenaariumide kaupa välja ohuolukordade neutraliseerimiseks vajalike tegevuste ja võimete loetelu. Iga planeerimisetapi lõpul esitati tulemused kinnitamiseks kaitseväge juhatusel ja kaitseministeeriumil.

riiumile. Need edastati ka teiste ametkondade juhtkondadele seisukoha kujundamiseks. Laiapõhjaline riigikaitse planeerimine lõppes tõrjeks vajalike ülesannete loendi ja tegevuskontseptsioonidega.

Järgneva tegevuse käigus prioritseeriti vajaminevad võimed ja koostati sõjaliste vastumeetmete paketid. Võimete kirjeldamiseks ja võimekandjate ehk üksustega sidumiseks kasutati nii NATO arenduse väejuhatuses (ACT) kui ka NATO konsultatsiooni- ja juhtimisametis (NC3A) välja töötatud uusi võimekoodide katalooge, restruktureerides seni käibel olnud. Üksuste modelleerimisel rakendati DOTMLPFI (*Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership & Education, Personnel, Facilities, Interoperability*) lähenemist, mille kohaselt koostati üksuste võimeprofiilid. Et vältida puhtteoreetilist lähenemist, kaasati «ehitusklotside» koostamise protsessi väeliigid ja keskalluvusega üksused. Need tõid kaasa väärtusliku erialalise oskusteabe kujundatavate üksuste kohta. Kombineerides NATO planeerimisraamistiku kodumaise oskusteabega, tekkisid üldtuntud «ehituskivid», mille edasine kasutamine sillutab tee standardite järgimisele nii kaitse- kui ka operatiivplaneerimises ja teeb oluliselt lihtsamaks ühildumise NATO planeerimissüsteemiga.

Edasise tegevuse fookus koondus kaitseministeeriumi valitsusalale ja juhtumipõhiselt teostati eelkoordineerimised (Ämari lennuvälja toetus, TBK (tuuma, bioloogilise ja keemiarelva) -kaitse, demineerimine jms) siseministeeriumi ja päästeametiga.

Operatiivplaneerimise etapile järgnes ressursianalüüs. Et eelmise kümne aasta plaani koostamisele järgnes suur majanduslangus ning märkimisväärne hulk virtuaalset raha haihtus eelarvest, pöörati erilist tähelepanu ressursside planeerimise metoodikale. Planeerimise käigus rakendati NATO kasutusel olevaid ressursijao- tuse põhimõtteid, mille järgi kaks kolmandikku eelarvest läheb püsikuludele ehk olemasoleva võime ülalpidamiseks ning üks kolmandik muu- tusteks ehk uute võimete arendamiseks. Muu- tusteks planeeritud ressurss tagab planeerimis- perioodi jooksul võimete arendamiseks vajalike

investeeringute tegemise. See võimaldab kohanda vajaliku võime uutele tingimustele vasta- vaks. Muu hulgas määrati ka kaasnevate kulude osa, mis ei ole mõeldud küll otseselt sõjaliste võimete arendamiseks, kuid on mis tahes tege- vusvariandi ressursiarvestuses tegelike kulude lahutamatu osa.

Etapi käigus hinnati sõjalise riigikaitse het- keolukorda ja kujundati vajamineva väe maksu- mumudelid allüksuste kaupa. Selleks koostas rahandusministeerium järgmise kümne aasta ressursiprognoozi, mis andis ülevaate teoreeti- liselt kasutada olevatest ressurssidest. Toetudes eelmainitud kümne aasta ressursiprognosile ja eelarvejaotuse põhimõtetele, kujundati võima- likud sobivad jätkusuutlikud väepaketid, mis tagasid ohuolukorra lahendamise. Kaitseväe juhatuse ja kaitseministeeriumi konsolideeritud sõjalise plaaniga valiti välja uued perspektiivsed, vajalikud käimasolevad ja lõpetatamist vajavad ebavajalikud sõjalised võimearendusprogram- mid.

RKAK aastateks 2013–2022 esitatakse va- litsusele kinnitamiseks pärast selle koordineeri- mist teiste ametkondadega. Sõjaliste program- mide alustamise, kohandamise või lõpetamise tegevuskava joonistub välja rakendusplaanis 2013. aasta jooksul.

Esmased tähelepanekud

- RKAK planeerimisprotsess peaks olema ajaliselt pikem (kaks aastat, sellest kuus kuud ohustsenaariumite koostamine, ühek- sa kuud operatiivplaneerimine ja ühek- sa kuud ressursianalüüs). See haakuks NATO kaitseplaneerimise tsükliga ja võimaldaks produktiivsemat koostööd teiste valitsus- asutustega. Nimelt on enamiku asutuste planeerimishorisont sootuks ahtam. Keegi peale kaitseministeeriumi ei tegele riigi eel- arvestrateegiast oluliselt kaugele ulatuva- ma tegevuse planeerimisega, mistõttu jääb osale kriitilistele küsimustele vastamata ja perspektiivi suunatud lahenduste kujunda- mine liialt üldiseks.

- Ohustsenaariumide koostamisel tuleks kaaluda võimalust kaasata lisaks julgeolekuasutustele ka kõigi protsessi hõlmatud ministeeriumide esindajaid, mis muudaks ohustsenaariumid detailsemaks ja üksteisest paremini eristuvaks. Kujundatud planeerimissituatsioonid peaksid püstitama selgelt mõõdetavad kriteeriumid erinevates valdkondades, mis tagaks planeerimisel väärtusliku detailsuse.
- Laiapõhjalise riigikaitse arengukava koostamise käigus joonistus välja valitsusülese juhtrolli ja koordinatsiooni vajadus. See motiveeriks kõiki ministeeriume rohkem panustama ning ministeeriume ja ametkondi koostööd tõhustama. Kaitseministeerium on vaid üks valdkonna kaasvastutaja ja tal puudub võime teha ettekirjutusi teistele osapooltele.
- Laiapõhjalise planeerimise parandamiseks võiks kaaluda planeerimisprotsessi muutmist. Enamik ministeeriume ei tegele võimete ehituse ega investeeringute planeerimisega, vaid keskendub käimasolevale tegevusele ehk n-ö võimete kasutamisele, mis ei ole kõige sobivam võimete pikemaajalist arendamist ja riigikaitse eesmärke silmas pidades. Tuues sisse eelnimetatud komponendid ja nihutades planeerimishorisonti kaugemale, ühildaksime planeerimisraamistikud, mis vähendaks oluliste aspektide võimalust «tõlkes kaduma minna».
- Kaitseplaneerimisalase oskusteabe talletamine ja levik. Laiapõhjalise planeerimise edasiseks parandamiseks on vaja kaitseplaneerimisalast oskusteavet levitada nii kaitseministeeriumis kui ka teistes ametkondades. Muu hulgas on tähtis fikseerida protsessi ja metoodika õppetunnid, et saadud teadmisi saaks kasutada järgmise tsükli paremaks ettevalmistamiseks. Retrospektiivselt peab möönma, et paljudel juhtudel puudusid eelnev kogemus ja metoodika ning ajalise surve tõttu tuli lahendusi leida n-ö käigult. Õppetundide analüüs looks oluliselt parema lähtepunkti järgmise pika plaani tegemiseks 2016. aastal.

Kokkuvõte

Esinenud probleemidele vaatamata võib pidada riigikaitse arengukava aastateks 2013–2022 õnnestunuks, sest astuti esimene samm nii laiapõhjalise riigikaitse arendamise kui ka võimepõhise planeerimise rakendamise suunas. Planeerimise kvaliteedi parandamine on lõppematu protsess. Kaitseministeeriumi, teiste valitsusasutuste ja kaitseväge ekspertide koostöös valminud plaan peaks olema piisavalt heaks lähtepositsiooniks nii olemasolevate plaanide elluviimisel kui ka oskusteabe talletamisel järgmiseks planeerimistsükliks.

ASAF

Afganistani operatsiooni raskuspunkt saab olema logistika

IN MEMORIAM

*nooremseersant Jako Karuks
seersant Kalle Torn
vanemveebel Ivar Brok
veebel Allain Tikko
seersant Raivis Kang
veebel Eerik Salmus
nooremseersant Kristjan Jalakas
nooremseersant Herdis Sikka
kapral Agris Hutrof*

LAURI ABEL

*major
kaitseväe peastaabi
operatiiv- ja
väljaõppeosakond*

Märtsis 2013 täitub kümme aastat kaitseväe osalemisest rahvusvahelistes julgeolekujõududes Afganistanis (*International Security Assistance Force*, ISAF). See kümme aastat tähendab kaitseväele 2353 lähetust Afganistani, kusjuures paljud kaitseväelased on osalenud sõjalisel operatsioonil Afganistanis mitu korda. Praegu on kolm kaitseväelast – veebel Heigo Haarakalju, vanemseersant Marko Kaseleht ja seersant Andres Oja – oma kuuendal Afganistani-operatsioonil ja seitse kaitseväelast seal viiendat korda. Üks viimastest, oma viiendal Afganistani-operatsioonil teeniv kaitseväelane seersant Hardi Heinsar on ühtekokku käinud üheksal missioonil.

Minu kirjutise eesmärk on teha tagasivaade kaitseväe osalemisele rahvusvahelistes julgeolekujõududes Afganistanis ja näidata, mida oleme seal õppinud. Kaitseväe osalemise ISAFil võib jagada kolmeks perioodiks: sisenemine Afganistani aastatel 2003–2005, koostöö Ühendkuningriigiga Põhja-Afganistanis aastatel 2005–2006 ning koostöö Ühendkuningriigi ja Ameerika Ühendriikidega Lõuna-Afganistanis 2006. aastast tänaseni.

Esimene periood

Sisenemine Afganistani märtsist 2003 kuni augustini 2005 (Kabul)

2003. aasta märtsis alustas Kabuli rahvusvahelise brigaadi koosseisus teenistust kuueliikmeline demineerimismeeskond (*Explosive Ordnance Disposal Team*, EODT) leitnant (täna seks major) Janek Zõbini juhtimisel, sellest sai esimene kaitseväe üksus Afganistanis. Demineerimismeeskonna peamine ülesanne oli lõhkekehade hävitamine. See meeskond oli küll väike (kuni kümme kaitseväelast), kuid väga oluline tollases ISAFis, sest see oli üks vähestest üksustest, millel polnud rahvuslikke piiranguid. Rahvuslike piirangute puudumine on jäänud siiani Eesti kontingendi üheks tugevuseks, mis annab ülematele Afganistanis võimaluse kasutada seda paindlikult. Hea näitena võib tuua 2005. aasta veebruari alguse reisilennukiõnnetuse Kabuli lähedal mägedes, kui Eesti demineerimismeeskond oli ainus rahvuslike piiranguteta meeskond, mida sai kasutada mägedes päästekopteri maandumisala ettevalmistamiseks – lumest ja miinidest puhastamiseks.

Lisaks demineerijatele alustas 2005. aasta mais Kabuli lennuväljal teenistust õhuväelastest komplekteeritud kolmeliikmeline (esimeses vaheatuses oli siiski neli kaitseväelast) perrooniteenindusmeeskond (*Cross Service Team*, CST). Selle üksuse ülesanne oli juhtida saabuvad lennukid parkimisalale ja tagada nende teenindamine. Perrooniteenistus oli sel ajal kaitseväe kõige näh-

tavam võime, sest kõik, kes Kabulis maandusid, kohtasid esimesena just Eesti õhuväelasi.

Esimesel perioodil oli Eesti kontingendi suurus (EODT, CST ja staabiohvitserid) kuni 21 kaitseväelast.

Teine periood

Koostöö Ühendkuningriigiga Põhja-Afganistanis aastatel 2005–2006 (peamiselt Mazar-e Sharif)

2005. aasta augustis alustasid teenistust Põhja-Afganistanis Mazar-e Sharifis Ühendkuningriigi juhitud rahvusvahelises piirkondlikus ülesehitusmeeskonnas (*Provincial Reconstruction Team*, PRT) kaks üksust: kümneliikmeline demineerimismeeskond ja kuueliikmeline sõjaline vaatlusmeeskond (*Military Observation Team*, MOT). EOD meeskond toodi Kabuli rahvusvahelise brigaadi alluvusest Ühendkuningriigi juhitud ülesehitusmeeskonna alluvusse. MOT oli täiesti uus võime rahvusvahelistel operatsioonidel. Sõjalise vaatlusmeeskonna ülesanne oli piirkonna kohaliku omavalitsuse ja riigi struktuuride toetamine, kohaliku elanikkonna kontakti hoidmine, julgeoleku tagamine ja informatsiooni kogumine PRTle.

Teisel perioodil oli Afganistanis (EODT, MOT-1, CST ja staabiohvitserid) 23 Eesti kaitseväelast.

Kolmas periood

Koostöö Ühendkuningriigiga Lõuna-Afganistanis 2006. aastast tänaseni (peamiselt Helmandi provintsi)

2006. aasta mais saadeti Eesti kontingent koostöös Ühendkuningriigiga teenima Lõuna-Afganistani Helmandi provintsi. Sellest peale panustab kaitseväge jalaväekompaniiga, millest on kujunenud Eesti kontingendi tuumik Afganistanis. Jalaväekompanii ESTCOY number Afganistanis algab kahest (ESTCOY-2). See tuleneb järjepidevusest, sest ESTCOY-1 nime kandis 1996. aastal Liibanonis rahualvemissioonil teeninud üksus. 2006. aasta mais oli ESTCOY veel jalaväerühma mõõtu (37 kaitseväelast), kuid

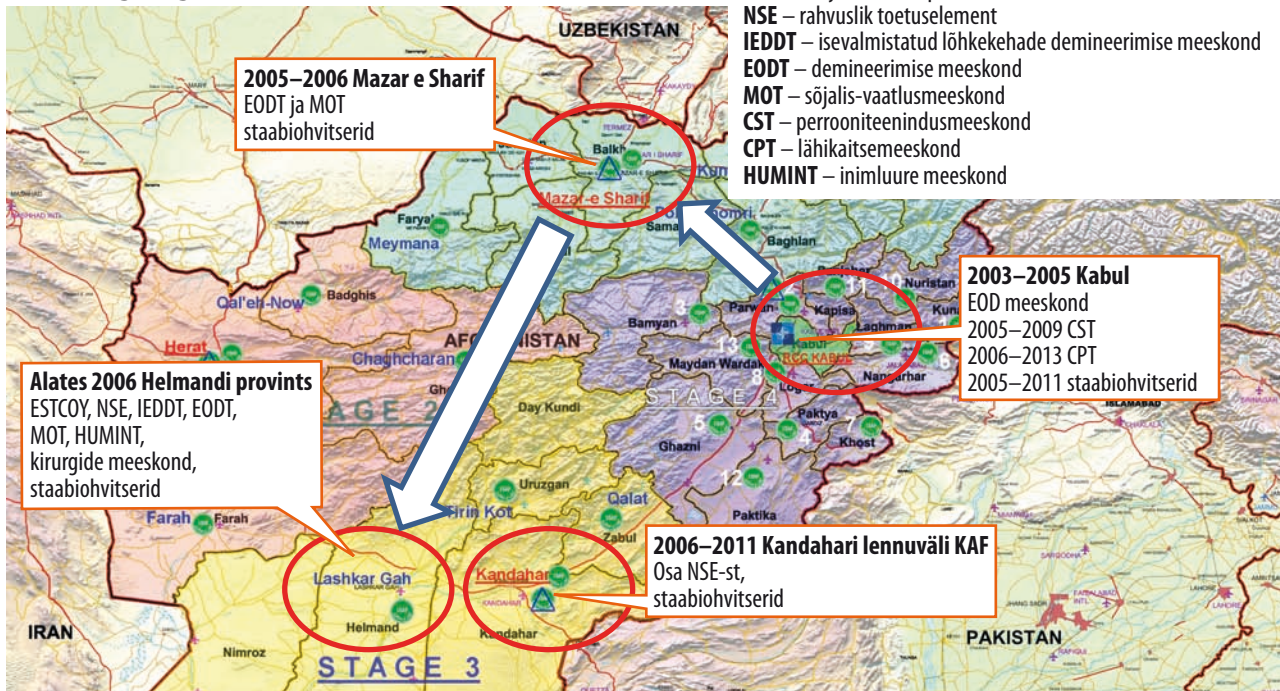
kasvas novembris kahe rühma suuruseks kompaniiks. Lisaks ESTCOY-le saatis Eesti Lõuna-Afganistani Helmandi provintsi veel viieliikmelise sõjalise vaatlusmeeskonna MOT-2, EODT meeskonna (13 kaitseväelast), kaheksaliikmelise inimluuremeeskonna HUMINT (*Human Intelligence*) ning seitsmeliikmelise rahvusliku logistilise toetuselemendi NSE (*National Support Element*). Kabulis jätkas teenistust kolmeliikmeline perrooniteenindusmeeskond. Demineerimismeeskonnale jäi see vahetus viimaseks, sest halva julgeolekuolukorra tõttu ei saanud MOT täita Lõuna-Afganistanis neid ülesandeid, mida ta täitis Põhja-Afganistanis.

Selles vahetuses määrati esmakordselt ametikohale ka Eesti kontingendi (ESTCON) ülem, kellele allutati kogu Eesti kontingent Afganistanis. Esimeseks kontingendi ülemaks sai kolonelleitnant Raivo Tamm. Oluline muutus sai teoks ka kontingendi logistilisel tagamisel: nimelt loodi 2006. aasta kevadel Eesti-Ühendkuningriik logistiline kett Afganistani. Kõik liikumised Afganistani hakkasid käima Ühendkuningriigi kaudu, neid koordineeris kaitseväge logistikakeskus, mille nn käepikenduseks Ühendkuningriigis oli logistikaallohvitser Brize Nortoni õhuväebaasis. NSE meeskond korraldas Afganistani-siseseid liikumisi. Logistikaketi loomine oli kaitsevägele olulisimaid kogemusi, mida oleme Afganistanist saanud, ning see kett toimib hästi tänaseni.

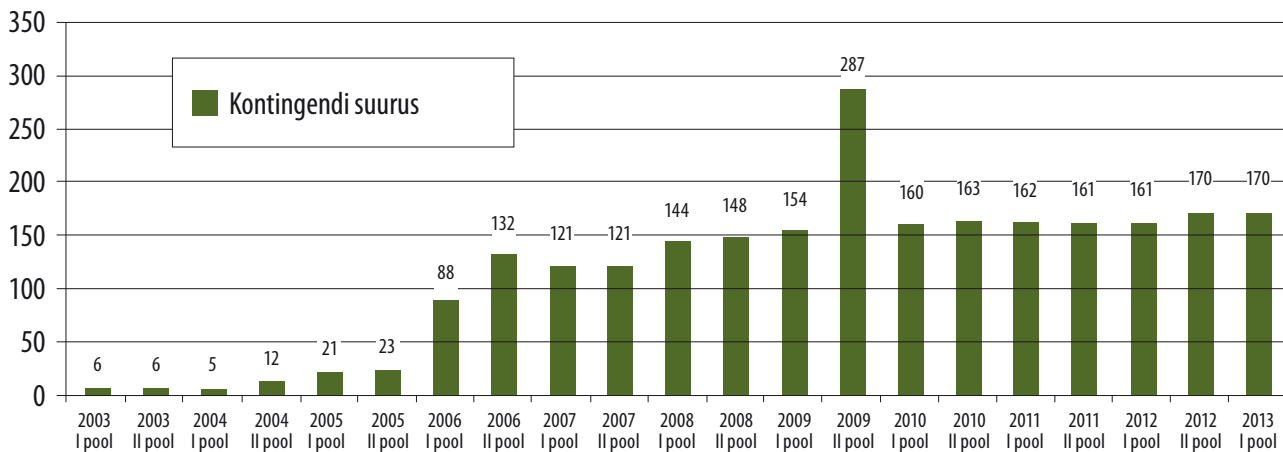
Eesti kontingent Afganistanis (ESTCOY-2, NSE-1, MOT-2, EODT, HUMINT, CST ja staabiohvitserid) kasvas sel ajal 88-liikmeliseks.

2006. aasta novembrist alates tehti ESTCONis olulisi korrekture. Nimelt suurendati ESTCOY kahe rühmaliseks (81 inimest). Teenistuse lõpetas MOT. Teenistust jätkasid kümneliikmeline NSE, kuueliikmeline HUMINT, 15 kaitseväelasest koosnev EOD meeskond ning kolmeliikmeline CST Kabulis. Teenistust alustas neljaliikmeline (hiljem viieliikmeline) Eesti lähikaitsemeeskond (*Close Protection Team*, CPT), mille peamiseks ülesandeks sai Eesti ajutise asjuri Toomas Kahuri julgustamine. Alguses teenis CPT Helmandi provintsis Lashkar Gah, sest Eesti ajutise asjuri töökoht paiknes Ühendkuningriigi juhitud PRTs.

Kaitsevägi Afganistanis alates 2003. a.

Eesti kontingendi areng Afganistanis

Jalaväekompanii ESTCOY peamine ülesanne on olnud patrullida, et tagada julgeolek oma vastutusosalal. Et ESTCOY-3 oli varustatud soomustransportööri-dega Sisu, kasutati kompaniid peamiselt Ühendkuningriigi merejalaväe-brigaadi (3 *Commando*) ühe manööverüksuse-na. 2006. aasta oluliseks saavutuseks oli Eesti esimese relvastatud jõu kasutamise korra (*Rules of Engagement*, ROE) kehtestamine. Enne seda kasutati operatsioonidel partnerriikide ROEsid.

Eesti kontingent Afganistanis (ESTCOY-3, NSE-2, EODT, HUMINT, CST, CPT ja staabiohvitserid) kasvas 132-liikmeliseks.

2007. aastal optimeeriti, tulenevalt saadud õppetundidest, Eesti kontingenti veelgi. Nimelt lõpetati veebruaris panustamine HUMINTiga ja novembris EODT meeskonnaga. Novembris lisati ESTCOY (85 kaitsevälast) koosseisu lahingupioneerid (alguses kaks, hiljem neli), kelle ülesanne on kompanii liikuvuse tagamine operatsioonide käigus. Oma teenistust Afganistanis jätkasid NSE (kuni 20 kaitsevälast), kolmeliik-meline CST ja viieliikmeline CPT.

Eesti kontingenti Afganistanis (ESTCOY, NSE, CPT, CST ja staabiohvitserid) kuulus kuni 121 kaitsevälast.

2007. aasta 23. juuni tõi ka esimesed inimkaotused: 107 mm rakettide rünnakus eesmisele operatsioonibaasile langesid nooremseersant Jako Karuks ja seersant Kalle Torn.

2008. aasta mais lisati ESTCOY koosseisu miinipildujarühm ja neli snaiprit, mis suurendas ESTCOY koosseisu 104 kaitsevaelaseni ning lisas olulist paindlikkust nende tegevusele vastutusel. Nimelt andis miinipildujarühm ESTCOYle orgaanilise tuletoetuselemendi, teatava sõltumatusel liitlaste tuletoetusest ja parema reageerimiskiiruse.

2008. aasta oli oluline ka Eesti sõjameditsiinile: juulis alustas oma missiooni Helmandi provintsis Camp Bastioni sõjaväehaiglas kirurg Tiit Meren. Tema teeneks on Eesti arstidele tee avamine Ühendkuningriigi sõjaväehaiglasse.

Eesti kontingenti Afganistanis (ESTCOY, NSE, CPT, CST ja staabiohvitserid) kuulus kuni 148 kaitsevaelast.

2008. aasta tõi kaitsevæele kaotuse: 24. mail hukkus õnnetusjuhtumi tagajärjel vanemveebel Ivar Brok.

2009. aasta oli kaitsevæele Afganistanis üks kõige pingelisemaid ja raskemaid. ESTCONi põhikoosseis kasvas 157 kaitsevæelaseni. ESTCOY koosseisu lisati tulejuhid (sh õhutoetuse juhid), mis kasvatas ESTCOY 120-liikmeliseks. Teenistust jätkasid CST (missioon lõppes novembris), viieliikmeline CPT ja NSE (19 kaitsevæelast). 2009. aasta juulist novembrini saatis kaitsevægi täiendava jalaväekompanii, 126-liikmelise ESTCOY-E koos üheksaliikmelise täiendava rahvusliku toetuselemendiga NSE-E julgestama Afganistani presidendivalimisi. ESTCOY-E teenis Helmandi provintsis Ameerika Ühendriikide kontingendi koosseisus. ESTCOY-E saatmise Afganistani ja tagasitoomise kulud, sh soomukite transpordi Afganistani ja tagasi, tasus Ameerika Ühendriigid.

Eesti kontingenti Afganistanis (ESTCOY-8, NSE-7, ESTCOY-E, NSE-E, CST, CPT ja staabiohvitserid) kuulus 2009. aasta teisel poolel 287 kaitsevæelast.

2009. aasta oli ka kõige kaotusterohkem aasta kaitsevæele kogu rahvusvahelistes julgeolekujõududes Afganistanis osalemise jooksul: 15.

juunil langes patrullis veebel Allain Tikko, 23. augustil langesid patrullis lahingupioneerid seersant Raivis Kang ja veebel Eerik Salmus ning 15. detsembril langes isevalmistatud lõhkekeha rünnakus nooremseersant Kristjan Jalakas.

2010. aastal oli suurimaks muudatuseks mais teenistust alustanud kolmeliikmelise isevalmistatud lõhkekehade demineerimise meeskonna (*Improvised Explosive Device Disposal Team*, IEDDT) lisandumine. Teenistust jätkasid ESTCOY (121 kaitsevæelast), NSE (18 kaitsevæelast) ja viieliikmeline CPT.

Eesti kontingendi suurus (ESTCOY, NSE, IEDDT, CPT ja staabiohvitserid) oli kuni 163 kaitsevæelast.

2010. aasta tõi kaitsevæele veel ühe kaotuse: 30. augustil langes isevalmistatud lõhkekeha rünnakus soomukijuht nooremseersant Herdis Sikka.

2011. aasta olulisim muudatus ESTCONis oli aprillist juulini Helmandi provintsis Camp Bastioni sõjaväehaiglas teeninud neljaliikmelise kirurgide meeskonna lisandumine. Lisaks sai ESTCOY jaanuaris enda kasutusse mehitamata luurelennukid Raven koos operaatoritega, mis parandas oluliselt teadlikkust olukorrast operatsioonide läbiviimisel. Kevadel andsid ameeriklased ESTCOYle üle miinikindlad soomustatud lahinguautod (*Mine-Resistant Ambush Protected*, MRAP).

Kontingendi suuruseks (ESTCOY, NSE, CPT, kirurgide meeskond, IEDDT ja staabiohvitserid) oli kuni 162 kaitsevæelast.

Kaitsevægi kaotas 2011. aastal Afganistanis kahjuks taas võitleja: 15. oktoobril langes valitsusvastaste mässuliste rünnakus kapral Agris Hutrof.

2012. aasta olulisimate uuenduste hulka kuulub kahe esimese Eesti helikopteripiloodi teenistus aasta teisel poolel Lõuna-Afganistanis. Piloodid olid välja õpetatud Ameerika Ühendriikides ja lendasid Ühendriikide helikopteritega Black Hawk täites meditsiinilise evakuatsiooni ja transpordi ülesandeid. Lisaks alustas detsembris teenistust Eesti erioperatsioonide grupp (EOG) koostöös Ameerika Ühendriikide erivæelastega. Samuti võeti kasutusele Hollandist hantitud soomukid Sisu XA-188. Uued soomukid

ESTCOY-14 ja NSE-13 saabusid välisoperatsioonilt koju maandudes Ämari lennuväljale 28. novembril 2012.

ja aasta varem kasutusele võetud lahinguautod suurendasid oluliselt ESTCOY sõdurite kaitstust ja andsid juurde paindlikkust operatsioonide läbiviimisel.

Kontingendi suuruseks (ESTCOY, NSE, CPT, kirurgide meeskond, IEDDT, EOG ja staabi ohvitserid) oli kuni 170 kaitsevällast.

Tulevik

2013. aasta tõi peamise muudatusena jaanuaris lähikaitsemeeskonna missiooni lõppemise Kabulis. Eesti kontingent jätkab koosseisus ESTCOY (125 kaitsevällast), kolmeliikmeline IEDDT, NSE (16 kaitsevällast), EOG ja staabi ohvitserid. Suurimateks ülesanneteks 2013. aastal saavad olema Eesti kontingendi sõjaliste operatsioonide lõpetamise planeerimine koostöös Ühendkuningriikide partneritega ja lahinguüksuste siirmine Afganistanist kodumaale. Vägede siirmine kodumaale on kaitseväge logistikutele keerukas operatsioon, sest kümne aasta jooksul on Afganistani kogunenud suur hulk tehnikat ja varustust, mis on vaja Eestisse tagasi toimetada. Seega asetub raskuspunkt lähiaastatel lahinguüksustelt ümber logistikutele.

Kaitseväge on saanud kümne aasta jooksul Afganistanist hindamatu sõjalise kogemuse, mis on mõjutanud kaitseväge arengut, aidates ajakohastada võimeid ja muutes Eestit julgeoleku tarbijast tõsiseltvõetavaks julgeoleku panustajaks maailmas. Kaitsevälased on saanud lahingukogemuse konfliktipiirkonnas, mida Eestis on võimatu saada ja mida rakendatakse kaitseväge sõjaliste võimete arendamisel. Kaitseväge on Afganistani operatsiooni abil arendanud mitmeid sõjalisi võimeid: relvaliikide koostööd ja manöövrit, demineerimist, väekaitset, lähikaitset, sõjameditsiini, logistilise jätkusuutlikkuse tagamist, lennuväljateenindust, õhutoetuse juhtimist, strateegilist kommunikatsiooni, taktikalit luuret jne. Lisaks on Afganistani operatsiooni kogemus parendanud operatsioonide juhtimise ja planeerimise protsessi ning ametkondade koostööd ühiste eesmärkide saavutamisel. Iseloomustades Eesti kaitsevällast kui kõva sõjalist «kaubamärki» maailmas, osundab *Task Force Helmandi* ülemat brigadikindral Robert Bruce'i: «Kui eestlastele antakse ülesanne, siis on alati vastus «Yes!» ning keskendutakse ülesande täitmisele.»

Omariikluse aluseks on lahinguvalmidus

Meile, kaitseväelastele, on sõna lahinguvalmidus sageli iseenesest mõistetav. Oleme ju igapäev varetöötust andes kinnitanud oma tahet ja valmidust kaitsta Eesti riiki. Aga kas lahinguvalmidus on ainult üksikisikust sõltuv ja nii üheselt mõistetav? Ilmselt ei. Otstarbekas on seda mõistet sissejuhatuseks analüüsida.

Lahinguvalmidus on kaitseväge üksuste seisukord eesmärkidega kooskõlas olevate sõjaliste operatsioonide ellu viimiseks ja lahinguliste ülesannete täitmiseks. Vastavalt sellele on kaitsevæed kavandatud, organiseeritud ja tagatud vajalike ressursside, personali ja lahingulise ettevalmistusega, et võidelda potentsiaalse vaenlase vastu. Nii nagu iga üksus on kollektiiv, on ka lahinguvalmidus selgelt kollektiivne ja kompleksne tasand, kus iga üksikisiku valmidus on küll tähtis, kuid sellest ei teki veel lahinguvalmidust kui tervikut. Tänapäeva kiirelt muutuva ohupildiga maailmas on lahinguvalmidus üks omariikluse aluseid. Sõltuvalt ohupildi muutusest peab iseseisva kaitsevõimega riik olema valmis reageerima võimalikult kiiresti igale uuele ohule või siis, ohtude vähenedes, tegema hoopis teatud mõõndusi kõnealusel valdkonnas.

Siit saame ka otsese vastuse, miks paljud NATO liikmesriigid oma sõjaaja koosseisu ja võimeid (loe: lahinguvalmidust) märgatavalt kärbibivad, samas kui mitmed äärealadel paiknevad riigid seda hoopiski kasvatavad.

Lahinguvalmidus on reeglina üles ehitatud neljale sambale:

- rahuaegne valmisolek ja harjutused;
- valmisoleku astmed;
- eelhoiatussüsteem;
- mobilisatsioon.

Tähtsusest tulenevalt on lahinguvalmiduse valdkond sensitiivne – selline, mida riigid kaitsevad seadusega ning mille kohta jagavad infot

RAIN JANO
kolonelleitnant
kaitseväge peastaabi
operatiiv- ja
väljaõppeosakonna
ülem

ainult «sõprade klubis», sedagi sageli piiratud mahus.

Rahuaegne valmisolek ja väljaõpe on vundament, mis loob aluse potentsiaalseks sõjaaegseks lahinguvalmiduseks. Igapäevase, süsteemse ja järk-järgult sooritusi parandava väljaõppega viiakse kaitseväge soovitud tasemele. Üheks võimaluseks tõsta «varjatult» vägede lahinguvalmiduse taset, näitamata seejuures välja reaalselt eesmärki on õppused. Heaks näiteks lähiajaloost on õppus Kavkaz 2008, kus Vene Föderatsiooni väed viidi õppuse käigus lahinguvalmidusse ja seejärel kasutati neid lahingutegevuses Georgia Vabariigis. Rahuaegse valmisoleku ja ettevalmistuste käigus luuakse ka varustuse, tehnika ja relvastuse reserv, mis on vajalik lahinguvalmiduse saavutamiseks vajalikul hetkel ja nõutavas ajaraamis.

Valmisoleku astmed on kui ühe hoone erinevad korrused, mis vastavalt vajadusele võetakse kasutusele ja täidetakse elanikega. Selle hoone korrused on otstarbekas üles ehitada nii, et need oleksid võimalikud säästlikud riigile, tagades samas piisava valmiduse reageerida õigeaegselt ja kiiresti võimalikule ohule. Valmisoleku astmed võimaldavad kaitsevæel saavutada optimaalne valmidus kooskõlas potentsiaalse ohuga, kusjuures tuleb objektiivselt hinnata ühelt poolt piisava heidutusvõime tekkimist ja teisalt ülerea-

Kevadtorm 2012 reservüksuste formeerimine Kirde kaitseringkonnas.

geerimise ohtu, vältimaks kriisi potentsiaalset eskaleerumist.

Ükski armee, sõltumata tema ülesehitusprintsibist (professionaalne või ajateenistusel ja reservarmeel põhinev) pole rahuajal täielikult lahinguvalmis. Selle peamine põhjus on lahinguvalmiduse kõrge hind, millest tulenevalt ei soovi riigid lahinguvalmiduses olevat kaitseväge pikaajaliselt ülal pidada.

Ajaloolise näitena võib tuua Soome kaitseväge aastal 1939, kui kriisisituatsioonis korraldati mobilisatsioon ja asuti lahinguvalmina idapiirile, ent vastase agressioon ei alanudki «otsekohe». Riigile tähendab aga iga täielikus lahinguvalmiduses oleva armee ülalpidamise päev suuri kulutusi. Seetõttu riigid ei taha viia kaitseväge täielikku lahinguvalmidusse enne, kui potentsiaalses ohus ei olda absoluutselt kindlad.

Lahinguvalmiduse õigeaegse saavutamise tähtsust näitab ilmekalt 1941. aastal kahe suur-

riigi vastasseis idarindel. Olukorras, kus mõlemad riigid olid tegemas ettevalmistusi pealetungiks, sai otsustavaks, kumb saavutab esimesena lahinguvalmiduse. Pealetungi alustanud Saksamaa edu 1941. aasta sõjasuvel ületas ka kõige suuremate optimistide ootused. Seda paljuski põhjusel, et pärast Saksamaa initsiatiivi haaramist ei olnud Venemaa valmis ka selleks, milleks valmisolek oli kujunenud olukorras hädavajalik – kaitselahinguteks.

Riigi eelhoiatussüsteemi võib piltlikult võrrelda inimmeeltega. Silmad, kõrvad ja nina on inimesele üliolulised organid, hankimaks välisilmast informatsiooni, millel põhinevad paljud meie otsused. Niisamuti ei saa ükski riik tagada valmidust, kui tema «silmad», «kõrvad» või «nina» ei tööta adekvaatselt. Riiklik luuresüsteem ongi üles ehitatud nii, et see töötaks iga päev ja iga tund eesmärgiga anda piisav eelhoiatust vastase kavatsustest. Iga konfliktile eelne-

Kaitsevälased õppusel Kevadtorm 2012.

vad teatud ilmingud, mis erinevad rutiinsest tegevusest. Eelhoiatussüsteemi ülesandeks on see info «üles korjata» ja viia analüüsitud otsustajateni. Iga eelhoiatussüsteem kätkeb endas ka teatud ohtu – ülereageerimist –, mille tulemusena võib kaduda süsteemi usutavus otsustajate silmis. Ütlus «sõnumitoojat ei tapeta», ei pruugi eelhoiatussüsteemi ja luure puhul paika pidada, sest iga eksimus selles valdkonnas võib olla saatuslik.

Lahinguvalmiduse neljas tugisammas – mobilisatsioon – on kui hoone katus, mis peab vastu pidama ka kõige karmimatele tingimustele. Mobilisatsioon on kogu riiki hõlmav kompleksne tegevus, mis lihtsustatult on riigi üleminek rahuaja valmidusest sõjaaja valmidusse ehk täielikku lahinguvalmidusse. Piltlikult tähendab see kõigi rahuajal tehtud ettevalmistuste rakendamist lühikese aja jooksul, et saavutada lahinguvalmidus.

Lihtsustatult öeldes on lahinguvalmidus riigi kaitseväge võime olla õigeaegselt ja õiges kohas ettenähtud seisukorras eesmärgiga kaitsta riiki ja reageerida potentsiaalsele ohule. Igale iseseisvale riigile on tema kaitseväge lahinguvalmidus erakordselt oluline, sest see on iseseisvuse otsene tagatis. Seetõttu on ka mõistetav, miks lahinguvalmidus on alati salastatud teave, mida riigid kiivalt kaitsevad. Lahinguvalmiduse ülesehitamine on püsiv protsess ja selles osas ei saa teha mööndusi ühelegi neljast sambast – rahuaegsele valmisolekule ja harjutustele, valmisoleku astmetele, eelhoiatussüsteemile ega mobilisatsioonile.

Kaitsevägi 2012. aasta rahvusvahelistel õppustel

Train as you fight [harjuta nii, nagu võitle] on ingliskeelne lause (õieti selle esimene pool), mida kõik õppuste planeerijad on korduvalt kuulnud ning mis suudavad kokku võtta kogu tegevuse alates esimestest sammudest õppuse planeerimisel kuni kokkuvõtete tegemiseni.

Möödunud aastal osalesid Eesti kaitsevälased 45 rahvusvahelisel õppusel. Kuigi need kõik olid kaitseväele vajalikud ja andsid olulisi kogemusi, käsitleb antud artikkel nelja olulisemat – BALTOPS, Baltic Host, Steadfast Juncture ja Saber Strike, mis erinesid teistest 2012. aasta rahvusvahelistest õppustest nii mastaabi kui ka taseme poolest. Tavapäraest taktikalistest õppustest, milles võib esineda üksikuid operatiivtasandi elemente eristas eelmainitud nelja õppust võimalus planeerida ja juhtida tegevust koostöös liitlastega operatiiv- ja sõjalis-strateegilisel tasemel.

BALTOPS 2012

Ameerika Ühendriikide eestvedamisel juba 40. korda Läänemeres läbi viidud mereväeõppusel BALTOPS osalesid sel aastal 16 riigi (sh ka Vene Föderatsiooni) üksused. Õppuse juhtstaap asus Vahemeres paikneva NATO löögiüksuse (*Strike Force NATO*) staabilaeva USS Mount Whitney pardal, tegevuse raskuspunkt oli Läänemere lõunaosa mereoperatsioonidel. Viimastel aastatel on staažikale mereväeõppusele lisandunud ka maabumise- ja logistikaoperatsioonid Balti riikides – BALTOPS 2010 raames viidi Loksal läbi maabumine USA merejalaväelaste ja Eesti kaitseliitlaste osalusel ning 2011. aastal korraldati samasugune operatsioon Leedus. Möödunud aastal saabus Paldiskisse USA mereväe transpordilaev USNS Bobo, mille pardalt laaditi maha ja seati lahingukorda pataljoni lahingugrupi jagu tehnikat.

1.–22. juunini kestnud BALTOPS 2012 üldeesmärk oli harjutada ja arendada rahvusva-

RAIN JANO
kolonelleitnant
kaitseväe peastaabi
operatiiv- ja
väljaõppeosakonna
ülem

AVO VESKE
kolonelleitnant
kaitseväe peastaabi
operatiiv- ja
väljaõppeosakond

heliste ühendsihtjõudude (*Combined Joint Task Force*; CJTF) tegevust Läänemeres ja Läänemere regioonis.

Rahvusvaheliste ühendsihtjõudude väegrupp koosnes neljast osast: õhuväe komponent (CTF-161), mis asus Saksamaal, mereväe komponent (CTF-162) Läänemeres, maaväe komponent (CTF-163) Leedus ja Eestis paiknenud vägede eelasetuskomponent (CTF-164). Viimase koosseisu kuulusid: mereväe eelasetuslaev (*Maritime Prepositioning Force*; MPF); USA merejalaväe õhk-maa-sihtjõud (*Marines Air-Ground Task Force*; MAGTF) ja Kaitseliidu jalaväekompanii. Kõik nimetatud üksused paiknesid Paldiskis.

Õppuse BALTOPS 2012 Eesti staap asus kaitseväe peastaabi situatsioonikeskuses, üksuse ülem oli kolonelleitnant Rain Jano ja staabiülem major Margus Purlau. Staabi mehita-

USA mereväe transpordilaevalt USNS John P. Bobo laaditi maha pataljoni lahingugrupi jagu tehnikat.

sid valdavalt kaitseväge peastaabi ohvitserid ja allohvitserid, lisaks töötas igas sektsioonis üks merejalaväelane ja allüksuste kontaktohvitserid. Eesti-poolse kontaktohvitserina teenis õppuse juhtstaabis USS Mount Whitney pardal leitnant Magnus-Valdemar Saar.

Eesti eelasetuskomponendi alaeasmärgid õppusel olid:

- 1) harjutada CTF-164 staabi sõjalise kampaania juhtimist ja koordineerimist operatsioonialal;
- 2) harjutada Eesti tsiviil-sõjalist koordineerimist eesmärgiga tagada liitlastele vastuvõtva riigi toetus;
- 3) testida ja hinnata Eesti tsiviilsadamate võimet mahutada ja teenindada MPFi alust, harjutada koostööd sadama tsiviilstruktuuridega ning sadamakaitset;
- 4) harjutada kaitseväge koostegutsemist USA

mereväe transpordilaeva John P. Bobo ja MAGTFi üksustega, sh konvoioperatsioonide läbiviimisel.

Õppuse käigus sildus Paldiski lõunasadamast varustuslaev John P. Bobo, mille pardal oli varustus kuni 2000-mehelisele üksusele. See lossiti valdavalt aparelli kaudu kaile, kuid testiti ja demonstreeriti ka lihtrite süsteemi, mis võimaldas transportida reidil seisvalt laevalt tehnikat kuni kolme miili kaugusele maismaale. Lossimise käigus katsetati esmakordselt uut täisautomaatset arvestussüsteemi. Muu olulise lahingutehnika hulgas maabusid esmakordselt Eestis lahingutankid Abrams. Kokku osales Eestis sellel õppusel ligi 500 USA ja ligi 200 Eesti kaitseväelast, lossiti 100 ühikut tehnikat ja viidi läbi Kaitseliidu sisekaitsekompanii reservõppekogunemine.

Osalejate jaoks oli üks õppuse tähtsetki Kaitseliidu üleelamisinstruktori leitnant Erkki

14. juunil 2012 Paldiski lõunasadamas korraldatud tehnika maaletoomise demonstratsioon õppusel BALTOPS.

Vaikre juhtimisel korraldatud üleelamiskoolitus Ameerika Ühendriikide merejalaväelastele. Harjutuse tähtsust merejalaväelastele näitas ilmekalt nende üleelamisõppe instruktori USAst Eestisse lennutamine spetsiaalselt selleks koolituseks. Raba ületamine räätsadega, rabalaugaste ületamine ujudes ja muud ekstreemsused jäid paljunäinud merejalaväelastele Eestit meenutama.

14. juunil jälgisid lahingutehnika maale toimetamist Paldiski lõunasadamas Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves, Ameerika Ühendriikide suursaadik Eestis Michael C. Polt, kaitseminister Urmas Reinsalu, kaitseväe juhataja ja brigaadikindral Riho Terras ja sajad huvilised.

Liitlaste kohalolek leidis laialdaselt kajastamist nii Eesti kui ka välisriikide meedias. Õppuse planeerimisfaasis ja õppuse jooksul süvenes arusaam üksteise tööpõhimõtetest ja protseduuridest. Lisaks tekkinud relvavendlus, üksteise tundmaõppimine ja usaldus, mis jäävad kestma aastateks.

Baltic Host 2012

Baltic Host on kolme Balti riigi arvutipõhine liitlasvägede vastuvõtuõppus, mida 2012. aastal korraldas Eesti. Juba neljandat korda läbi viidud harjutus sai teoks Tartus 26. juunist 2. juulini ja selle käigus harjutasid Balti riikide militaar- ja tsiviilstruktuurid liitlaste üksuste vastuvõtmist etteantud stsenaariumi järgi. Selle õppuse unikaalseteks koostöövaldkondadeks olid planeerimine ja koostöö tsiviilvõimude, sadamate, raudtee, maanteeameti, haiglate ning politsei ja päästeametiga vastuvõtva riigi toetuse (*host nation support*; HNS) rakendamisel. Teine oluline valdkond oli koostöö lähinaabrite ja geograafiliselt lähimate liitlastega, st Eesti, Läti ja Leedu sõjaliste ja tsiviilorganisatsioonide kõigi võimaluste ärakasutamine ühises operatsiooniruumis.

Baltic Hostil 2012 kasutati stsenaariumi «Skolkan», mille järgi vastane ohustas Eesti

Külalised tutvumas õppusega Baltic Host 2012.

põhja- ja läänerannikut ning saari, aga ka Läti ja Leedu läänerannikut. Õppuse stsenaariumiga loodi spetsiifiline olukord, kus liitlased pidid kasutama kogu Balti riikide territooriumi ning see sundis Balti riike suuremale koostööle. Õppusel osales neli üksust: Eesti, Läti ja Leedu HNSi staabid ning Saksa-Hollandi korpus. Lisaks sellele toetasid õppuse planeerimist NATO Euroopa vägede kõrgem peakorter (*Supreme Headquarters Allied Power Europe*; SHAPE), USA Euroopa väejuhatus (*US European Command*; USEUCOM) ja Napolis paiknev NATO löögiüksus (SFN). Kokku osales õppusel 310 inimest kaheksast riigist.

Baltic Host 2012 eesmärgid olid:

- 1) sõjalise operatsiooni ja seda toetava liitlasvägede toetuse (HNS) planeerimine ning täideviimine koostöös riigi tsiviil- ja sõjaliste organisatsioonidega;
- 2) HNSi alustamise ja tagamise poliitilise taseme protseduuride testimine;
- 3) riigi ja liitlaste otsuse vastuvõtmise protseduuride harjutamine HNSi planeerimisel;
- 4) riigi ja liitlaste HNSi võimekuste, kontsept-

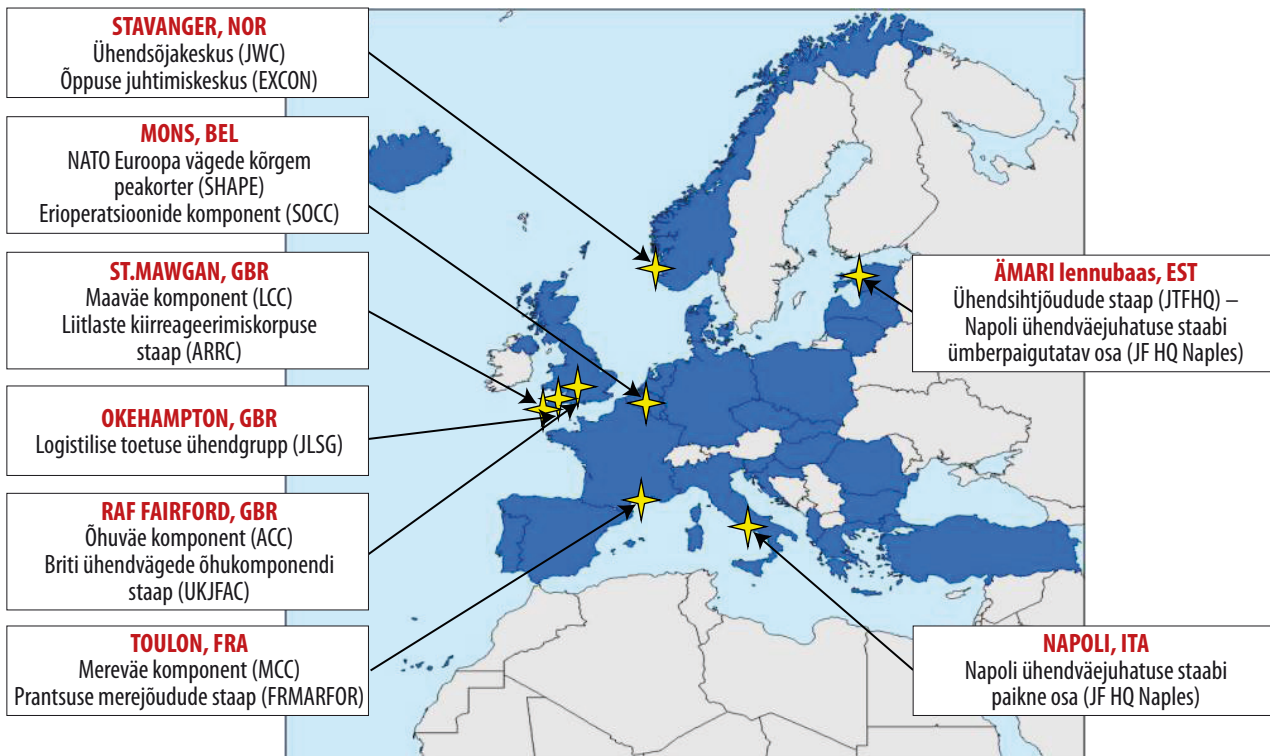
sioonide, protseduuride ja lepingute rakendamise harjutamine;

- 5) Balti riikide sõjaliste ja tsiviilstruktuuride ning liitlasvägede infovahetussüsteemide ja protseduuride rakendamise harjutamine.

Peamised eesmärgid ka täideti. Suureks uuenduseks Baltic Hostil 2012 oli Saksa-Hollandi korpuse kaasamine, mis toetas õppust nii side tagamisega kui kehas tasemele pakkuvat NATO üksust. See lõi reaalse õhustiku ja kaitseväge sai tutvuda Saksa-Hollandi korpuse pakutud sidevõrguga TITAAN (*Theatre-Independent Tactical Army and Air Force Network*), mis võiks kujuneda ka Eesti kaitseväge sidevõrgu prototüübiks.

Lisaks HNSi harjutamisele saime olulise NATO protseduurireeglitele vastava õppuse planeerimise kogemuse. Sellised reeglid võtsid esmakordselt 2011. aastal kasutusele Leedu planeerijad ja neid arendati edasi 2012. aasta õppusel. Kaitseministeerium koostas planeerimisjuhise. Osa õppuse plaanist oli ette valmistanud kaitseministeeriumi planeerija Margus Lillemägi.

Õppusel Steadfast Juncture 2012 osalenud üksuste paiknemiskohad

Baltic Host korraldati üheaegselt kolmes Balti riigis ja igas neist harjutasid oma meeskonnad. Eestis paiknesid nii õppust korraldav meeskond kui ka Eesti kui vastuvõtva riigi toetust korraldav meeskond Tartus Riia 12 hoones, täites selle tervikuna. Tänu Balti Kaitsekolledži ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste igakülgsele toetusele kulges kõik sujuvalt.

Steadfast Juncture 2012

Õppus Steadfast Juncture 2012 oli NATO reageerimisjõudude (*NATO Response Force*; NRF) valmidusõppus. Selles osalesid NATO poolt liitlaste ühendvägede juhatus Napolis (*Allied Joint Force Command Naples*; JFCNP) kui peamine treenitav staap, SHAPE kui kõrgem staap ning osavägede tasandil Ühendkuningriigis paikneva liitlaste kiirreageerimiskorpuse (*Allied Rapid Reaction Corps*; ARRC) staap (maavägi), Ühendkuningriigi ühendvägede õhukomponendi (*Joint Force Air Component*; JFAC) staap (õhuvägi) ja Prantsuse merejõudude (*French Maritime Forces*; FRMARFOR) staap (merevägi). Õppusel osales kokku 2000 sõjaväelast ja tsiviilisikut.

Stsenaariumijärgse kriisi eskaleerudes moodustati ühendvägi nimega Baltic Estonian Force (BEFOR). BEFORi mandaadiks oli Bothnia-nimelise riigi agressiooni tõrjumine, Eestis julgeoleku toetamine ja pingete maandamine regioonis, võimendamata üldise olukorra eskaleerumist. Õppusel harjutati liitlaste ühendvägede juhatuse Napolis ja sellele allutatud osavägede staapide tegevust väiksemamahulise ühendoperatsiooni planeerimisel ja läbiviimisel Washingtoni lepingu 4. artikli raames. Steadfast Juncture 2012 oli unikaalne, sest õppuse ajal paiknesid osalevad ja õppust toetavad üksused korruga kaheksas paigas üle Euroopa. See nõudis suurt pingutust õppuse sidelahenduste leidmisel ja oli pingeline õppuse korraldusmeeskonnale. Õppust juhiti Norrast NATO ühendsõjakeskusest (*Joint Warfare Center*; JWC).

Õppuse Steadfast Juncture 2012 eesmärgid olid:

- 1) harjutada liitlaste ühendvägede juhatuse Napolis koostööd alluvate staapidega, olles valmis tegutsema võimaliku küberrünnaku korral ja reageerima massihävitusrelvade ohule;

Ämari lennubaasis tegutses õppuse Steadfast Juncture staap.

- 2) harjutada NATO liitlasüksuse koostööd nende liikmetega, kelle territooriumil kriis aset leiab;
- 3) harjutada koostööd ja koordineerimist kriisipiirkonna kohalike tsiviilstruktuuridega.

Eesti panus õppusesse jaotus kahe valdkonna vahel – tagalatoetus, mille ülesanne oli toetada kõiki Eestisse õppusele saabunud ligi 400 osalejat, ja tegevus õppuse juhtimiskeskuses (*Exercise Control; EXCON*) peamise eesmärgiga luua õppusele realistlik taust. Eestist osales õppusel otseselt 13 inimest, kuid selle läbiviimise toetamiseks oli kaasatud neid ligi 160. Õppusele realistlikuma taustapildi loomises osales juhtimiskeskuses ka teiste riigistruktuuride esindajaid riigikantseleist, politsei- ja piirivalveametist, kaitseministeeriumist. Suure panuse õppuse õnnestumiseks andsid Ämari lennubaasi võitlejad. Kogu õppus viidi läbi Ämari lennubaasi territooriumil, kuhu rajati Napoli ühendväejuhatuse juhtimispunkt.

Steadfast Juncture 2012 oli Eestile oluline, kuna «Skolkani» stsenaariumi kasutamine

andis võimaluse teha reaalset koostööd NATO ühendstaabi tasandiga, luues nii Eesti kaitseväge peastaabi staabiohvitseridele unikaalse harjutamisvõimaluse. Saadud kogemuste baasil osaleb kaitseväge peastaap oma planeerimistuumikuga ka õppusel Steadfast Jazz 2013. Teiseks näitas Steadfast Juncture oma staapi Eestisse harjutama tulles, et NATO on valmis tooma Eestisse mitte ainult oma üksusi, vaid ka juhtima siit operatsioone.

Saber Strike 2012

Saber Strike on USA Euroopa väejuhatuse üheaegselt Eestis ja Lätis korraldatav õppus, mille eesmärk on üksuste koostöö harjutamine Afganistani operatsiooniks ja samalaadseteks operatsioonideks tulevikus. Saber Strike 2012 viidi läbi juunis 2012. Selle üldjuhid olid brigaadikindral Indrek Sirel ja kindralmajor Aundre F. Piggee, kes juhtisid õppuse juhtstaabist Tapa sõjaväelinnakust nii Lätis Adaži polügoonil korraldatud väliharjutust kui ka Tapal ja Tartus läbiviidavat brigaadi juhtimispunkti harjutust.

Õppusel osales üle 2000 kaitsevälase Eestist, Lätist, Leedust, Ameerika Ühendriikidest, Kanadast, Prantsusmaalt, Soomest, Suurbritanniast ja Saksamaalt.

Õppuse eesmärgid olid:

- 1) viia läbi Afganistani sõjalise operatsiooni eelset väljaõpet toetav väljaõpe;
- 2) testida Eesti ja USA maaväe 7. armee rahvusvahelise ühendväljaõppe juhatuse (*Joint Multinational Training Command; JMTC*) matkekeskuste vahelist simulatsioonipilti eesmärgiga korraldada tulevikus matkekeskuste vahelisi jagatud simulatsioonipildiga arvutipõhiseid õppusi;
- 3) tugevdada NATO liikmesriikide koostöövõimelisust ja tõhustada sidemeid Ameerika Ühendriikide ja Balti riikide vahel;
- 4) parandada ja tugevdada staapide koostöövõimet;
- 5) toetada osalevate riikide üksuste ja staapide väljaõpet;
- 6) harjutada regionaalselt vastuvõtva riigi toetuse ülesandeid, toetades õppusel osalevaid üksusi.

Lätis Adaži harjutusalal korraldati Eesti, Läti, Leedu ja Ameerika Ühendriikide jalaväekompaniide taktikaline väliõppus, kus eri riikide allüksused keskendusid välisoperatsioonidel täidetavatele ülesannetele. Lätis korraldatavat õppust toetasid Ämari lennubaasis paiknenud Ameerika Ühendriikide ründelennukid A-10 ja tankurlennukid KC-135. See andis Eesti õhuväele võimaluse testida lennubaasi valmisolekut eri õhuvahendite toetamisel ja tõi esile parandamist vajavad kitsaskohad nii taristu, koosseisu kui ka protseduuride osas.

Juhtimispunktiharjutuse raames sai Eesti kaitseväge 1. jalaväebrigaadi staap esmakordselt harjutada koostööd Ameerika Ühendriikide kõrgema staabiga erinevate lahinguoperatsioonide planeerimisel ja täideviimisel. Peamine väljaõpetatav üksus, 1. jalaväebrigaadi staap oli tugevdatud Läti, Leedu, Ühendkuningriigi ja Prantsusmaa kiirreageerimisbrigaadi ohvitseridega. Enne simulatsiooniõppuse aktiivset faasi tutvustasid Ameerika Ühendriikide ja Ühendku-

Õppusel Saber Strike osalenud ründelennukid A-10 ja tankurlennukid KC-135.

ningriigi ohvitserid diviisi lahingutoetusüksuste ja õhuvahendite võimekust ja kasutusvõimalusi. Tõetruu vastase tegevuse ja lahingupildi kuvamiseks rakendati Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste matkekeskuse isikkoosseisu ja kasutati matkesüsteemi JCATS (*Joint Conflict And Tactical Simulation*).

Saber Strike 2012 oli kaitsevägele vajalik õppus eeskätt tänu staabiharjutusele, kus 1. jalaväebrigaadi laiendatud staap juhtis Tapal nelja riigi üksusi. Saber Strike'i raames harjutas 1. jalaväebrigaad Tapal ja Läsna staabitööd ning lahingute juhtimist koos liitlastega. Saadud kogemused lihtsustavad edaspidist tegevust ühisoperatsioonidel. Staabiõppus andis Eesti kaitsevälastele ka võimaluse harjutada Eesti kaitsmist koostöös liitlastega.

Saber Strike 2013 korraldatakse üheaegselt Leedus, Lätis ja Eestis, lisaks kolme Balti riigi brigaadi staapidele osaleb õppusel ka Soome pataljoni staap.

EX-STEADFAST JUNCTURE -
NATO's Response Force

Speaker in military uniform

Speaker in dark suit

Audience of military and civilian personnel seated in green chairs

NATO juhtimises võeti kasutusele version 3.0

Sissejuhatus

Külma sõja lõpp üle kahekümne aasta tagasi oli NATOle muutuste signaaliks. Kahekümne aasta jooksul on NATOs toimunud palju murranguid, viidud läbi reforme ja laiendatud allianssi. Kõike seda on mõjutanud julgeolekukeskkonna pöörded. Lissaboni suurkohtumisel 2010. aastal vastu võetud otsused tõid kaasa viimase reformilaine. Kindlasti mõjutas neid reforme suuresti majanduskriis, mille tõttu on enamik liitlasriike kaitsekulutusi vähendanud. Võrreldes 2009. aastaga on 2012. aastal vähenenud liitlaste kaitsekulutused reaalarvudes 56 miljardi USA dollari võrra, nelja liitlase kaitsekulutused on alla 1% sisemisest kogutoodangust. USA osa NATO riikide kaitsekulutustes on tõusnud 77% (1991. aastal oli see 65%). See kasvatab transatlantilist lõhet ja õhnestab alliansi solidaarsuspõhimõtet.

Lissaboni suurkohtumise deklaratsioonis rõhutati, et tuleb muuta NATO sõjalist juhtimisstruktuuri tõhusamaks ja konsolideerida NATO agentuure ning selle kõige viivitusteta läbiviimine määrati NATO peasekretäri ja Põhja-Atlandi Nõukogu ülesandeks. Järgnevad ettevalmistused tipnesid 2011. aasta suvel, kui liitlasriikide kaitseministrid kiitsid heaks NATO juhtimisstruktuuri ja agentuuride reformide kogumi. Kohtumisele järgnenud pressikonverentsil sõnas NATO peasekretär Anders Fogh Rasmussen, et NATO peab olema paindlik, et tulla toime tuleviku ülesannetega, selleks tuleb lihtsustada ja optimeerida struktuure ning keskenduda võimele ja juhtimisstruktuuridele, mida NATO vajab püstitatud eesmärkide saavutamiseks.

Sõjalise struktuuri reform

Külma sõja alguses puudus vastloodud NATOl sõjaline juhtimisstruktuur. Korea konflikt oli selle tekke initsiaatoriks. Sinnani oli NATO

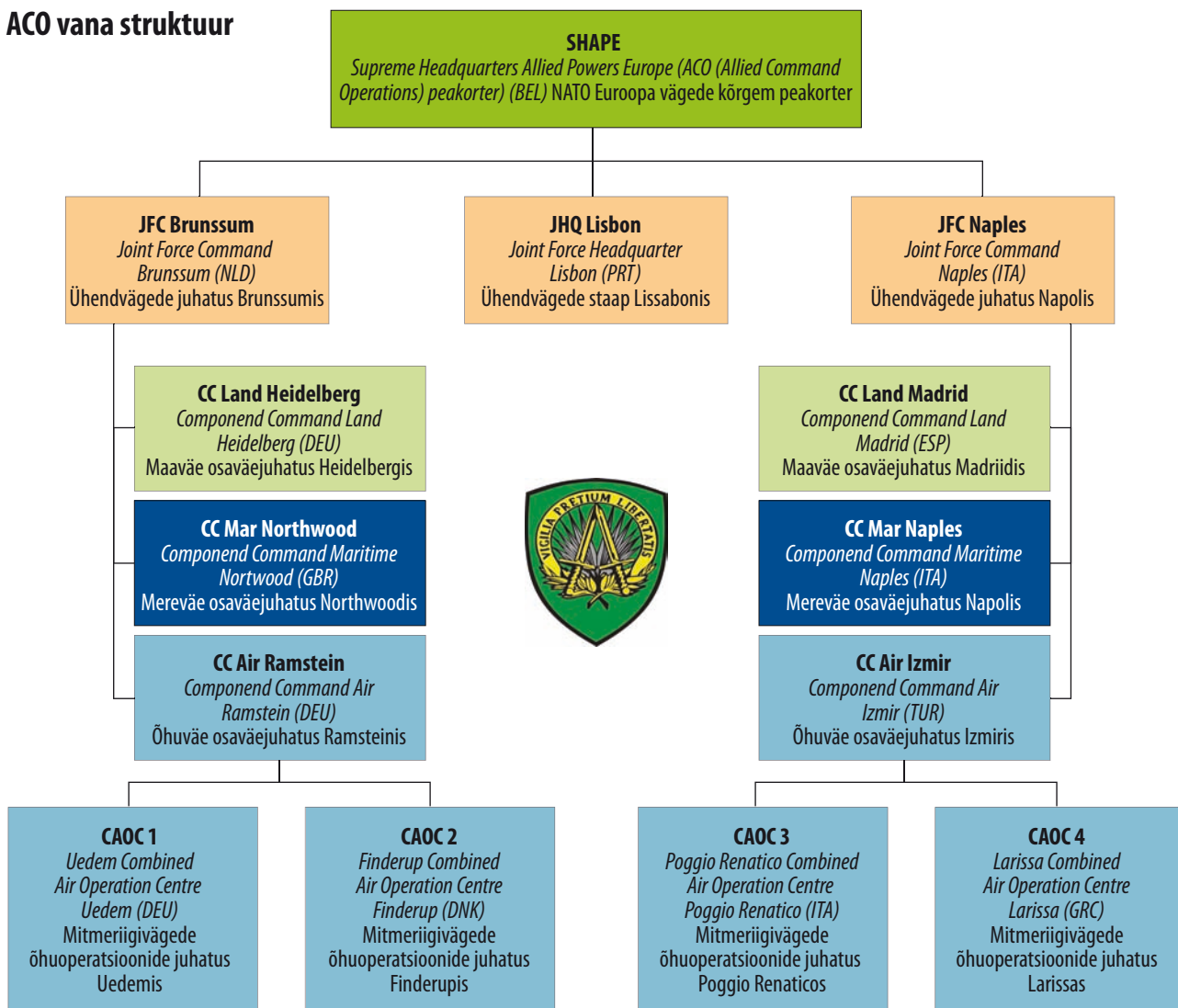

ANDRES REKKER
major
Eesti Vabariigi
alaline esindus
NATO juures
sõjaline talitus

puhul olnud tegemist lõdvalt struktureeritud poliitilise liiduga. 1951. aastal määrati kindral Dwight David Eisenhower NATO Euroopa vägede kõrgemaks ülemjuhatajaks ja tema juhtimisel alustati NATO sõjalise juhtimisstruktuuri loomist. Sellest ajast on toimunud NATO sõjalise struktuuri evolutsioon, ümberkorraldused on kiirenenud eriti pärast külma sõja lõppu. NATO Euroopa vägede kõrgema peakorterit (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe; SHAPE*) juhtiv ajaloolane Gregory W. Pedlow on seisukohal, et viimasel ajal tehakse uusi juhtimisstruktuuri muudatusi vähendamise suunas juba enne, kui eelmiste otsuste tint on kuivanud.

Nagu eespool mainitud, saavutati vastavalt Lissaboni suurkohtumise otsusele 2011. aasta suvel NATO liitlasriikide kaitseministrite kohtumisel kokkulepe NATO uue sõjalise juhtimisstruktuuri kohta. Kindlasti sisaldab see lisaks sõjalisele loogikale poliitilist kompromissi eriti geograafilise jalajälje osas, mis oli probleemiks juba kindral Eisenhowerile NATO sõjalise juhtimisstruktuuri loomisel. Selle tulemusena vähenes NATO sõjaline juhtimisstruktuur 13 000 umbes 8800 ametikohani. Kindlasti mõjutas personali vähendamist staapides täitmata ametikohtade olemasolu, sest liitlased ei täida alati oma kohustust mehitada kõik taotletud ametikohad.

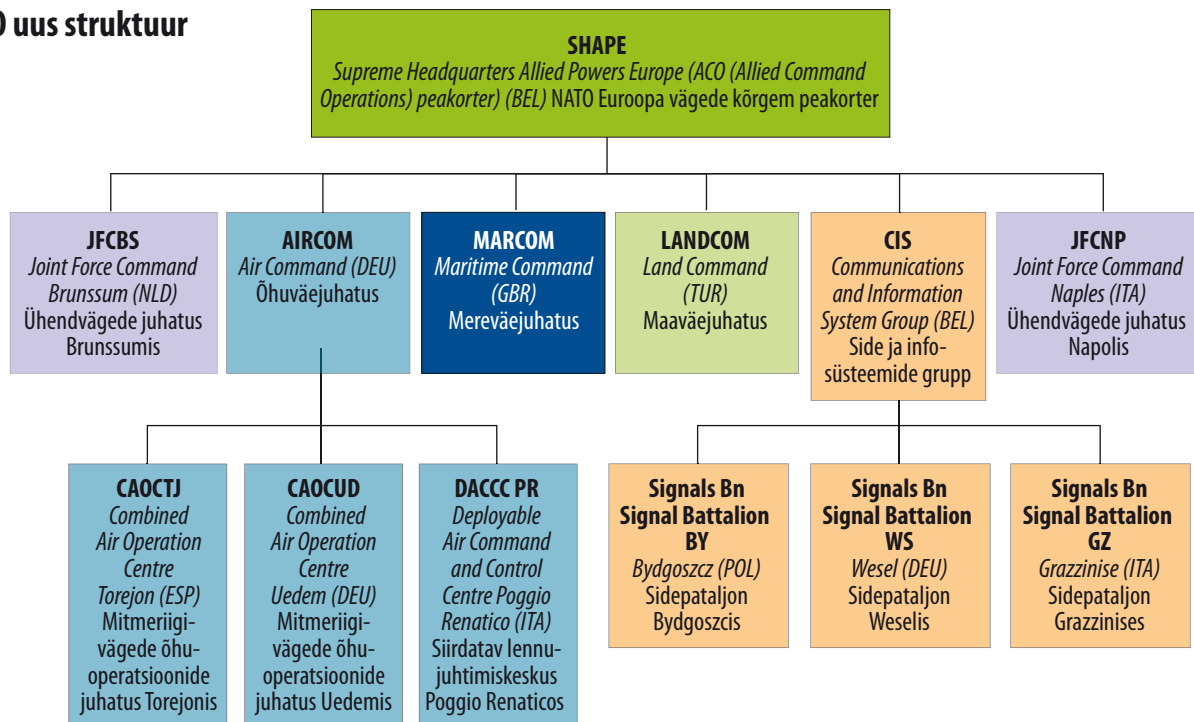
ACO vana struktuur

Uue sõjalise juhtimisstruktuuri korral ei ole enam seda lõtku, mis võimaldas liitlastel mitte mehitada kõiki lubatud ametiposte. Samuti vähenes staapide arv (vt jooniseid) NATO operatsioonide väejuhatuses alluvuses olevate staapide arvelt. NATO Euroopa vägede kõrgem ülemjuhataja (*Supreme Allied Commander Europe; SACEUR*) admiral James Stavridis rõhutas 30. novembril 2012, avades Izmiris uue struktuuri maaväe staapi, et kõik struktuurimuudatused on tehtud samaaegselt, kui NATO väed võitlevad Afganistanis, korraldavad olulisi lahinguoperatsioone Liibüas, tagavad rahu rahutul Balkanil, osalevad laevastikuga operatsioonil Vahemerel ning võitlevad piraatlusega Aafrika Sarve piirkonnas. Tegelikuses näitab see, et NATO vana struktuur oli rajatud kindlale alusele, mis laseb teha struktuurireformi ja samaaegselt viia läbi operatsioone.

Tuleb arvestada, et praegusele eelnenud NATO sõjalise juhtimisstruktuuri muudatus tehti alles 2003. aastal, kui loodi NATO arenduse väejuhatus (*Allied Command Transformation; ACT*) ning vähendati staape ja personali. Viimase NATO juhtimisstruktuuri reformi läbiviimisel lähtuti, et NATO ambitsioonitase jääb samaks ning alliansil säilib toimiv robustne juhtimine (*command and control; C2*) ning ohtu ei satu võimekus juhtida sõjalisi operatsioone. Muudatuste tegemisel võeti arvesse mitte ainult olulisi põhimõtteid, nagu võime suuta läbi viia 5. artikli kohaseid operatsioone, siirdavus ja jätkusuutlikkus, vaid ka alliansi ühtekuuluvust. Lisatud on nõue tihendada kontakte NATO sõjalise juhtimisstruktuuri ja liikmesriikide sõjaliste peakorterite vahel. Chicago suurkohtumisel vastu võetud heidutus- ja kaitsestruktuuri ülevaade («Deterrence and Defence Posture Review») toetab reformitud struktuuri.

ACO uus struktuur

NATO operatsioonide väejuhatus (ACO)

NATO operatsioonide väejuhatus (*Allied Command Operations; ACO*) on loodud 1951. aastal ning üle elanud mitmeid reforme. Kõige suuremad muudatused ja vähendamised tehti taas NATO operatsioonide väejuhatuse alluvuses. Juba eelmise reformi ajal vähendati ACOt, kui mindi regionaalsetelt staapidelt üle osaväe juhatustele (*component command*), mille käigus «lõigati ära» üheksa staapi.

Ka käesoleva reformi tulemusena vähenes ACO struktuur. Uus ACO juhtimisstruktuur koosneb strateegilisel tasemel paiknevast NATO operatsioonide väejuhatusest ja operatiivtasandil kahest ühendvägede peakorterist, mis on esmakordselt NATO ajaloos siirdavad, juhtimaks ühendsuuroperatsiooni. Lisaks on staatilised maa, mereväe ja õhuväe staap, mis vajadusel toetavad, arvestades operatsiooni eripära, ühendvägede peakortereid. Õhuoperatsioonide juhtimiseks alluvad õhuväe staabile kaks staatilist mitmeriigivägede õhuoperatsioonide juhatust, millel on siirdav C2 element ja siirdav lennujuhtimiskeskus. Juhtimisstruktuuri toetab side- ja infosüsteemide grupp, mille koosseisu kuulub kolm sidepataljoni.

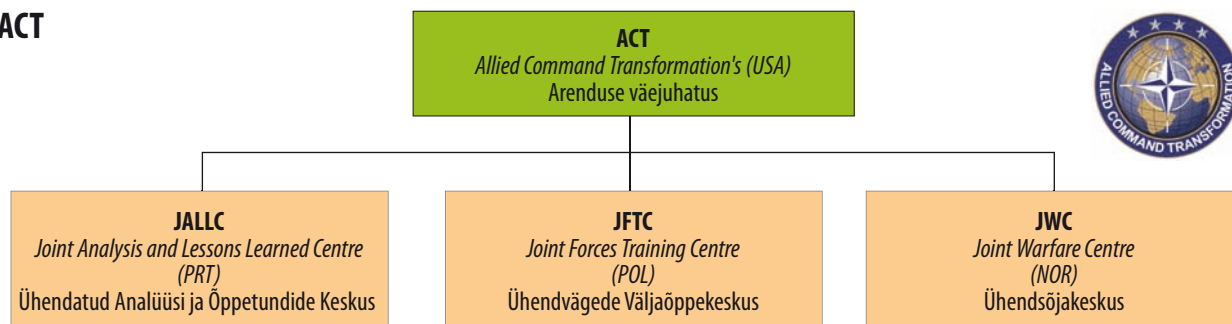
NATO arenduse väejuhatus (ACT)

NATO arenduse väejuhatus loodi Praha suurkohtumise (2002) otsuse kohaselt 2003. aastal, kui reorganiseeriti 1952. aastal loodud liitlasvägede Atlandi ülemjuhatus (*Allied Command Atlantic; ACLANT*). Atlandi ülemjuhatuse vajadus oli külma sõja järgsel perioodil oli kadunud, sest polnud enam vaja tagada Euroopa liitlaste varustamist meritsi Ameerika Ühendriikidest.

Juba ACT nimi ütleb, et tegu on sõjaliste võimete arengut juhtiva struktuuriga, mille eesmärk on muuta, juhtida, hõlbustada ja toetada alliansi pidevat arengut, suutlikkust säilitada ja parandada sõjaväe asjakohasust ja tõhusust. ACT ülesandeks on NATO kiirreageerimisjõudude ja muude siirdavate jõudude arendamine, kiirreageerimisjõudude personali koolitus ja staapide väljaõpe, sõjaliste doktriinide ja standardite väljatöötamine ning käimasolevate operatsioonide analüüs.

ACT-I on tähtis osa NATO kaitseplaneerimisprotsessis (*NATO Defence Planning Process; NDPP*), kus ACT-I on juhtroll poliitilises juhises määratud eesmärkide täitmise võimevajaduste (nii kvalitatiivsed kui ka kvantitatiivsed) tuvasta-

ACT

misel ning prioriteetsete võimelünkade väljaselgitamisel. ACT koordineerib ka oivakeskuste tegevust, vältimaks dubleerimist. Käesolev reform riivas ACTd kaudselt, tehti ainult kosmeetilisi struktuurimuudatusi. Kuid tähelepanu väärib, et 2012. aastal läks vastutus õppuste eest ACOlt ACT-le. Antud tegevuse tõhustamine toimub ACT alluvate staapide kaudu: ühendsõjakeskus (*Joint Warfare Centre*), ühendvägede väljaõppekeskus (*Joint Forces Training Centre*) ja ühendvägede kogemuste analüüsi keskus (*Joint Analysis and Lessons Learned Centre*). Seoses 2014. aastal NATO poolt läbiviidavate operatsioonide vähenemisega kasvab kindlasti ACT tähtsus, sest kontsentreerutakse väljaõppele, sealhulgas õppustele.

NATO peakorter

Ka NATO peakorter ei saa jääda reformist puudutamata. Peasekretär on alustanud NATO peakorteri tsiviilosa (*International Staff*, IS) reformimist, mis toob kaasa koondamisi (praegu töötab ISis ca 1200 töötajat) ning mille eesmärgiks on täiustada struktuure, parendada töömeetodeid ja saavutada maksimaalne tõhusus. Arvestades, et tegemist on tundliku teemaga, kus põrkuvad riikide poliitilised huvid ja lisaks inimeste erahuvid, on selle reformi läbiviimine aeganõudev ja raske.

NATO peakorteri sõjalise osa (*International Military Staff*, IMS) reformi alustati 2012. aasta sügisel. Käesoleval ajal koosneb sõjaline staap 450 liitlaste mehitatud sõjaväelasest ning toetavast tsiviilstruktuurist (90 inimest). Eesmärgiks on saavutada suurem koherentsus NATO tsiviilpoolega, et tekiks rohkem sünergia.

Reformi läbiviimiseks moodustas NATO sõjaline komitee sõltumatute nõunike grupi,

mille liikmeskonda kuulub endine Eesti kaitseväge juhataja kindral Ants Laaneots. Grupp on neljaliikmeline ning peale kindral Laaneotsa kuuluvad sinna Ameerika Ühendriikide kindral, Itaalia kindral ja endine Hollandi kaitseväge juhataja. Kindral Laaneots on kirjeldanud oma ülesannet alljärgnevalt: «Hindame ettepanekuid kõrvaltvaatajatena, sõltumatutena.» Ta on märkinud, et töö on projektipõhine ja kestab seni, kuni «uus struktuur on kinnitamisküps».

IMSi reform puudutab otseselt ka teist Eesti kindralit – kindralmajor Neeme Välit –, kelle sõjaline komitee valis IMSi poliitika ja planeerimise osakonna direktoriks. Selle osakonna ülesanne on töötada välja NATO sõjalise staabi strateegilised plaanid ja kontseptsioonid ning koordineerida koostööd NATO poliitilise staabiga. Seega on Eesti kindralite tegevusel suur mõju reformijärgse uue IMSi näo kujundamisel.

Agentuuride reform

Lisaks sõjalise struktuuri reformile tehakse muudatusi ka NATO agentuuride struktuuris. NATO agentuurid on põhiliselt NATOle või mõnele liikmesriigile hanke-, logistika- või muud teenust osutavad organisatsioonid, mis tegutsevad Põhja-Atlandi Nõukogu poolt heakkiidetud põhimääruse alusel. Agentuuride reformi eesmärk on suurendada tõhusust ja tulemuslikkust, et saavutada suurem sünergia, vältides dubleerimist ning suurendades läbipaistvust ja vastutust. Lissaboni tippkohtumisel otsustati, et senised 14 NATO agentuuri, mis asuvad seitsmes liitlasriigis, ühendatakse, lähtudes hangete, toetuse ja side ning teabe temaatikast. Loomulikult mängis taas rolli majanduskriis ja tekkinud vajadus vähendada agentuuride ülalpidamise

kulusid. 2012. aasta juuliks oli saavutatud esmane teetähis: rajatud oli neli uut agentuuri ja määratud nende ülesanded.

- NATO kommunikatsiooni- ja infoagentuur (*NATO Communications and Information Agency*; NCI Agency) asukohaga Belgias tagab põhimõtteliselt kogu NATO vajamineva IT-teenuse, IT-hanked ja toetuse valdkondades, nagu juhtimissüsteemid, taktikaline ja strateegiline kommunikatsioon ning küberkaitse.
- NATO toetusagentuur (*NATO Support Agency*; NSPA) asukohaga Luksemburgis tagab relvasüsteemide teeninduse, hoolduse ja logistilise toetuse, pakkudes samas operatiivtasemel logistika- ja muid teenuseid (põhiliselt operatsioonipiirkonnas) liitlastele ja alliansile tervikuna.
- NATO hangete organisatsioon (*NATO Procurement Organisation*) asukohaga Belgias on NATO hankimisasutus. See on asutatud eesmärgiga luua *end-to-end*-strateegia raamistik, et tagada rahvusvaheliste relvastushankeprogrammide õnnestumine.
- NATO teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioon (*NATO Science and Technology Organisation*), mille nimetus räägib enda eest.

Planeeritud reform on kavas viia läbi kolmes faasis: konsolideerimine, ratsionaliseerimine ja optimeerimine. Viimases etapis saavutatakse 2014. aasta lõpuks efektiivsus ja kulude kokkuhoid. Ainukesena on jäänud reformimata NATO standardiseerimise agentuur, mille tegevus vaadatakse üle 2014. aastal.

Kokkuvõte

SACEUR admiral James Stavridis on ütelnud, et kui külma sõja aegne NATO oli versioon 1.0, siis vahepealne oli versioon 2.0 ja praegune on versioon 3.0. Vaadates nende versioonide vastupidavust muutuvates julgeolekukeskkondades, näeme, et versioon 1.0 pidas vastu üle neljakümne aasta, aga versioon 2.0 vaid vaevalt kaks-kümmend aastat. Kui kaua peab vastu versioon 3.0, seda me veel ei tea. Loodetavasti ei toimu

lineaarset vähenemist, vaadates eelnevate struktuuride eluigasid. Struktuur peab mingi ajavahemiku tegutsema, et teada saada ning hinnata selle plusse ja miinuseid.

Struktuurireformid on vajalikud, et tagada organisatsiooni jätkusuutlikkus, sest nende käigus vaadatakse üle tehtud otsused ja ratsionaliseeritakse neid ning eemaldatakse nn vesivõsud. Samas ei tohi reformimine muutuda selliseks, nagu seda on kirjeldanud kirjanik ja luureohvitser Charlton Ogburn noorem oma teoses «Merrill's Marauders», kus ta kirjeldab Teise maailmasõja aegset Ameerika Ühendriikide ja Ühendkuningriigi Birma-kampaaniat: «Me harjutasime kõvasti, kuid näis, et iga kord, kui hakkasime muutuma meeskonnaks, võeti ette meie reorganiseerimine. Eeldatavasti oli plaanid meie kasutamiseks muutunud. Olen õppinud hilisemas elus, et võib-olla sellepärast me oleme nii head organiseerimises, et kaldume rahvana vastama mis tahes uuele olukorrale reorganiseerimisega. See on suurepärane viis, loomaks arenguillusiooni, kui samal ajal toodetakse tegelikult vaid segadust, ebaefektiivsust ja demoraliseerimist.»

Kaitseväe ja Kaitseliidu kaitsevalmiduse kujundamine taasiseseisvumisest alates

Eesti on tänaseks oma riigikaitseüsteemi ja kaitsevalmidust ehitanud 20 aastat. Kuigi asja juurde on käinud erinevatest seisukohtadest tulenev vaidlus ja sellest tingitud protsesside venimine, on oma relvajõudude loomine rohujuure tasandil muljetavaldav saavutus. Tänapäevaks on üles ehitatud toimiv riigikaitse, mida peab usaldusväärseks 83% elanikest. Reservarmeele tuginev kaitsevägi on võimeline relvastatud rünnakule vastu seadma kuni 50 000 relvastatud ja väljaõpetatud meest, mis on oluliseks heidutuseks igale vastasele. Reservõppekogunemiste süsteem, mobilisatsioonikavade väljatöötamine, harjutusväljakute rajamine, mobilisatsioonivarude ja ladude loomine on pannud meie kaitsemudeli toimima.¹ Rahvusvahelistel operatsioonidel osalevad kaitsevälased on väärinud kiidusõnu professionaalsuse, distsipliini ja motiveerituse eest.

Eesti kaitsevägi on noor ja paljud asjad, mis on pikema kogemusega armeedele tavapärased, alles arenevad või on veel kujunemisjärgus. Perioodilised riigikaitse arengukavad seavad iga kord eesmärgiks evolutsioonilise arengu, kuid on ise paljuski militaarsete ambitsioonide ja poliitiliste kompromisside tulemus, mis ei pruugi kajastada objektiivselt kaitseväe sõjalisi prioriteete ja vajadusi. See omakorda on tõstatanud küsimuse, kuidas vähest raha efektiivselt kasutada, et saavutada kaitsejõudude piisav iseseisev kaitsevõime potentsiaalse vastase heidutamiseks ja vajadusel ka tõrjumiseks.

TÕNU KÕIVASTIK
major
kaitseväe peastaabi
operatiiv- ja
väljaõppeosakond

Siirderiikide kaitsepoliitika kujunemisest

Siirderiikide (kapitalismileeri siirdunud endised sotsialistlikud riigid) kaitsepoliitika areng jaguneb koostööalt julgeolekusüsteemi poole liikumisel kolme faasi. Need faasid on leidnud kinnitust ka Balti riikide puhul, kus ohupildist tulenevalt püstitatakse konkreetsed vajadused riigi kaitsevõime kujundamiseks.

- Esimeses ehk embrüonaalses faasis liigutakse kollektiivse julgeoleku tasemele ühiste (antud juhul lääne) väärtuste teadvustamise ja kinnistamise kaudu sooviga suurendada oma julgeolekut lähenemise abil teistele riikidele ja julgeolekut tagavatele organisatsioonidele.
- Teises ehk arengufaasis liigutakse kollektiivse kaitse tasemele oma (sõjalise) koostöövõime ja tahte suurendamise (näitamise) kaudu, kohandades sel eesmärgil ka riigisiseseid institutsioone.
- Kolmandas ehk küpsusfaasis liigutakse stabiilsuse ekspordi tasemele suurenenud rolli kaudu ühiste väärtuste projektsioonil ja kinnistatakse sellega oma koostööalt julgeoleku tasemele.

¹ Aaviksoo, Jaak 2010. Aaviksoo: Ärge närige toimivat riigikaitset, oravad! Postimees, 11. detsember. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://www.postimees.ee/355973/aaviksoo-ar-ge-narige-toimivat-riigikaitset-oravad/>.

geolekusüsteemi staatust, mis lõppkokkuvõttes peaks välistama sõjalise konflikti.

Esimene faas on suunatud väljapoole (rahvusvahelise mõõtme tähtsustamine), teises on suurem tähelepanu siseriiklikele aspektidele (tegevused kollektiivse kaitse saavutamiseks) ja kolmanda sisuks on riiklik julgeolek kui osa euroatlantilise julgeolekust (poliitiline ja sõjaline valmisolek stabiilsuse ekspordiks). Tinglikult saab iga arengufaasi ka dateerida, kuid antud kontekstis ei tule dateeringuaastaid pidada Eesti julgeolekupoliitiliste dokumentide ilmumise aastateks. Kui 1994. aasta kaitsepoliitika rõhutab vajadust ühineda «Lääne julgeolekusüsteemiga» ja 1999. aasta kaitsepoliitika põhirõhk on integratsiooni süvendamisel, siis 2005. aasta kaitsepoliitika seab esiplaanile võimekuse stabiilsust ekspordida.²

1994. aastal ühinesid kolm Balti riiki NATO rahupartnerlusprogrammiga (PfP). Sellega saadi kinnitus oma poliitilisele taotlusele integreeruda läänelikkude julgeolekusüsteemi, antud juhul NATOsse. See omakorda mõjutas oluliselt Eesti kaitsepoliitika formuleerimist. Vaadeldes esimesi taasiseseisvumisjärgseid aastaid ja teades, et Eestil ei olnud okupatsiooniaastatel iseseisvat sõjalist struktuuri, on loogiline, et kaitsepoliitikal on määrav siseriiklik roll riigi sõjalise instrumendi ülesehitamise juhtimisel. Kaitsepoliitika kui selline formuleeriti üldjoontes alles pärast 1994. aastat³ ning see ei olnud niivõrd suunatud riigisisese sõjalise instrumendi ülesehitamise printsiipide defineerimisele, kuivõrd pigem võttis endale teise (tõsi, piiratud ulatusega) välispoliitika kujundaja rolli, sätestades:

- lähtumise Eesti Vabariigi põhiseadusest ja rahvusvahelistest kokkulepetest;
- liikmesuse saavutamise NATO ja Lääne-Euroopa Liidus (WEU) ning sellele suunatud tegevuse;
- kaitsealase koostöö Läti ja Leeduga;
- regionaalse koostöö Läänemere riikidega.

² Rõngelep, Riho 2005. Siirderiikide kaitsepoliitikate arengudünaamika mudel ning selle rakendatavus Balti riikide näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond, lk 27.

³ Eesti riigi kaitsepoliitika põhisuundade heakskiitmine. Riigikogu otsus 7. maist 1996. Riigi Teataja I 1996, 33, 684.

NATO esimene laienemine 1999. aastal andis Balti riikidele kindla signaali, et teatud kriteeriumide täitmisel on NATO uks avatud ka uutele liituda soovijatele. Selleks ajaks oli jalad alla saanud regionaalne koostöö ja tehtud muutused sõjalises planeerimises, nagu ühine ohu defineerimine, kollektiivse kaitse teke, liikmesriikidevaheliste sõjaväeüksuste kogumi loomine, välja oli kujunenud süvenev ja selgemalt suunitletud julgeolekualane koostöö erinevate riikide ja institutsioonidega rõhuga sõjalise koostöö võimekuse saavutamisel. Eesti Vabariigi valitsuse 28. veebruari 2001 korraldus nr 156-K «Eesti sõjalise kaitse strateegia» võtab selle kokku alljärgnevalt:

- tagada riigi suutlikkus tõrjuda sõjaliste vahenditega julgeolekuriske tänapäeva julgeolekukeskkonnas;
- tagada Eesti euroatlantilise integratsiooni alaste eesmärkide saavutamine;
- tagada valmisolek rahvusvaheliseks koostööks rahuoperatsioonide ja ühise kaitse raames.

Liitumisel NATO ja Euroopa Liiduga 2004. aastal süvenes ümberorienteerumine individuaalselt riigikaitse ühiste huvide ja väärtuste kaitseks ning oma julgeoleku samastamine liitlasriikide omaga. Relvajõudude puhul nihkus esiplaanile vajadus omada võimekusi stabiilsuse ekspordiks (10% tegevvaest operatsioonidel, 50% teisaldatavad) ning määratleti osavõimed kollektiivkaitse raamistikus (*force goal*), mida Eesti peaks NATO liikmena arendama ja millega panustama.

16. juunil 2004 vastu võetud «Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused»⁴ nägi ette:

- iseseisva riigikaitse kollektiivkaitse raamistik;
- kollektiivkaitse olulisuse ja Eesti valmisoleku liitlaste kaitseks;
- julgeoleku jagamatuse, solidaarsuse ja riikidevahelise koostöö liitlastega ühiste väärtuste kaitseks (seotud julgeoleku ekspordiga).

⁴ Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused (2004). Riigikogu otsus. Riigi Teataja I 2004, 49, 344; URL (kasutatud detsembris 2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/773389#>.

Kaitsejõudude loomine ja arendamine tugines kaitsetahte ja erineva militaarse taustaga inimeste kogemustele ja initsiatiivile, kuid sel ajahetkel puudus neil inimestel strateegilise planeerimise kogemus. Noorel Eesti riigil puudus selgelt formuleeritud ettekujutus riigikaitsest ja kaitsejõududest. Üks esimesi Eesti kaitseväge ülesandeid käsitlev dokument oli ajaloolase Hannes Walteri koostatud visiooni septembrist 1991 «Üldisi põhimõtteid Eesti kaitsevääst», mis pidas tol hetkel võimatuks riigi iseseisvuse kaitsmist relvastatud jõuga ja soovitas panustada hübriidsõja taktikale, kus kuni kompaniisuurused mobiilsed löögrupid võitleksid kombineeritult partisanisõja taktikaga. Ka tehti ettepanek rahvusliku sõjakooli kiireks asutamiseks. «Uluotsa testamendina» tuntud 14 küsimust keskendusid struktuurile, mobilisatsiooni- ja operatiivplaanidele, dokumentide salastamise süsteemile, tegutsemisele eriolukordades ning tõstsid esile rahuaja riigikaitse seaduse ja territoriaalsete reservpataljonide loomise vajaduse. Eelnevatest põhjalikum oli kaitsejõudude peastaabi ülema kohusetäitja kolonel Ants Laaneotsa 1992. aastal visandatud julgeoleku- ja kaitsekontseptsioon, mis nägi ette kogu riiki hõlmava totaalkaitse, strateegiliste varude loomise, osalemise rahvusvahelises julgeoleku- ja koostöösüsteemis ning iseseisva vastupanu tagamise ülekaalukale agressorile kahekolme nädala jooksul.

1992. aasta 28. juuni rahvahääletusel vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestati riigikaitseks vajalikud õiguslikud alused, mis võimaldasid süstematiseeritult alustada riigikaitse ülesehitamist.⁵ 1993. aasta algul kaitseministeeriumi poolt riigikogule esitatud dokument «Riigikaitse põhialused» jäi kinnitamata, sest poliitiliste jõudude vaated riigikaitseküsimustes olid lahkuminevad.⁶ Põhiline vaidlus käis neutraliteedipoliitika ja NATOsse pürgijate vahel. Põhiseaduses sätestatu on kaitseväge kujundamisel viinud ka hiljem teravate vaidlusteni sund-

koormiste rakendamise, naiste ajateenistuse ja mitmete teiste küsimuste osas. Operatiivülema ametikoha sissetoomine sõjaaja struktuuri muutis küsitavaks kaitseväge juhataja ainuisikulise käsuoiguse kaitsejõudude üle. Kaitseväge juhataja allutamiseks kaitseministrile ja vabariigi valitsusele muudeti põhiseadust.

Kaitsejõudude loomine

Eesti kaitsejõudude loomine ja kaitsevalmiduse kujundamine algas sisuliselt tühjalt lehelt. Taasloodud Eesti Vabariik võttis suunaks võimalikult kiire lahtiütlemise igasugusest Nõukogude Liidu pärandist ning integreerumise Lääne-Euroopa ja üleatlantiliste majandus-, julgeoleku- ja kaitsestruktuuridega ning demokraatlike väärtushinnangutega. Eesti, mis ei kuulunud veel NATOsse ega kuulunud enam ka NSVLi (SRÜ) koosseisu, oli sattunud julgeolekuvaakumisse, millest väljatulemine oli riigi julgeoleku ja stabiilsuse seisukohalt kriitilise tähtsusega.

Juba 1990. aastal, poolteist aastat enne Eesti riigi taasiseseisvumist, võeti vastu põhimõtteline otsus Eesti kodanike võõrriigi sundteenistusest eemalhoidmiseks,⁷ võimaldades kutsealustel alternatiivina valida töötamise Eestis asuvates organisatsioonides. Juulis 1990 määrati töökohustuslaste (kutsealused) ja sõjaväekohustuslaste (reservväelased) arvestuse korraldamise eest vastutavaks maakonna- ja linnavalitsused,⁸ mis pani aluse tulevastele riigikaitseosakondadele.

Nagu 1918. aastalgi, algas Eesti relvajõudude taastamine Kaitseliidust, mis taasasutati rahvaalgatuse korras 17. veebruaril 1990 Järvakandis. Kaitseliit otsustati taastada üleriigilise organisatsioonina, mille aluseks olid kohalikud Kaitseliidud.⁹ 4. septembril 1991 taastati Kaitseliit ka juriidiliselt (legaliseeriti) ning arvati 28. aprillil 1992 Eesti kaitsejõudude koosseisu.

Pärast Eesti taasiseseisvumist 20. augustil

⁵ Engel, Aivar 2003. Riigikaitse õiguslikke küsimusi taasiseseisvunud Eesti Vabariigis. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut.

⁶ Lill, Hellar 2009. Eesti riigikaitsepoliitika kujunemisest. Esimesed visioonid 1991–1995. Akadeemia, nr 9 (246), lk 1740–1751.

⁷ Seadus «Tööteenistusest ENSV-s», märts 1990 (alates 22. aprillist 1991 «Tööteenistusest Eesti Vabariigis»).

⁸ Vabariigi valitsuse 27. juuli 1990 määrus.

⁹ Maasalu, Sandra (toim) 2010. Kaitseliit tähistab taasasutamise 20. aastapäeva. Postimees, 14. veebruar. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://www.postimees.ee/224586/Kaitseliit-tahistab-taasasutamise-20-aastapaeva/>.

Kaitseliidu Tartu malev esimesel kaitsejõudude paraadil 24.02.1992 Tallinnas.

1991 võttis ülemnõukogu 3. septembril vastu otsuse Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta¹⁰ ja otsuse üldisest kaitseväeteenistuse kohustusest. Otsusega Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta taasloodi Eesti kaitsejõud ja määrati, et Eesti kaitsekulud kaetakse riigieelarvest. Valitsuse 6. augusti 1992 määrusega nr 325 «Kohustusliku ajateenistuse kestuse kohta» kehtestati 12-kuuline kohustuslik ajateenistus.

31. oktoobril 1991 algas kaitseväge sisuline loomine peastaabi kui operatiivjuhtimisorganini formeerimisest Ants Laaneotsa juhtimisel. 13. aprillil 1992 loodi kaitsepoliitika kõrgeima organina kaitseministeerium, esimeseks kaitseministriks sai Ülo Uluots. 27. juulil 1992 sai kolonel Ants Laaneots kaitsejõudude peastaabi ülemaks ning 1993. aasta 4. mail kinnitas riigi-

kogu kaitseväge juhatajaks Ameerika Ühendriikide maaväe erukoloneli Aleksander Einseini.¹¹ 1992. aasta jaanuaris hakkas kehtima Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seadus ning märtsis alustati Kalevi jalaväepataljoni ja Võrus Kuperjanovi jalaväepataljoni formeerimist.

11. mail 1992 omistas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel esimestele Eesti ohvitseridele auastmed, nende seas olid kolonellid Ants Laaneots ja Raul Luks, kaptenid Albert Helme, Johannes Kert ja Aare Evisalu ning nooremleitnandid Riho Terras ja Hannes Toomsalu. 20. juunil 1992 anti 70 ohvitseride kursuse lõpetanule lipniku auaste. 1992. aasta detsembris korraldati Lõuna-Eestis esimesed kaitseväge väliõppused, millel osalesid Kalevi ja Kuperjanovi pataljon ning Kaitseliidu malevad. Hakkas toimima nende kahe relvastruktuuri koostöö.

¹⁰ Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta. Riigi Teataja 1991, 30, 355. URL (kasutatud detsembris 2012) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13071868>.

¹¹ Eesti Kaitseväge. URL (kasutatud detsembris 2012) http://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_kaitseväge.

Kaitseliitlased vabariigi aastapäeva paraadil 24.02.2012 Tartus.

1992. aasta 24. veebruaril korraldati esimene taasiseseisvumisjärgne kaitseväge paraad Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamiseks, mille võttis vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel. Paraadil osalejate vormiriietus ja ka relvastus oli väga kirju, paljudel olid kasutada vaid Soomest saadud vintpüssid. Esimese paraadi kõige tähtsam tulemus oli näidata, et Eestis on kaitseväge olemas ja relvastatud.

31. augustil 1994 lahkusid riigist viimased võõrvägede üksused. Selleks ajaks olid Eesti kaitsejõud jõudnud oma arengus staadiumisse, kus päevakorda kerkis nende pikemaajalise arengu küsimus. Lisaks kaitsevæele ja Kaitseliidule kuulusid kriisisituatsioonis kaitsejõudude käsutusse ka Eesti piirivalve üksused, sisekaitse operatiivrügement ja päästeameti sõjaväestatud üksused. Kuid endiselt puudus ametlik kaitsekontseptsioon, mis taganuks kaitsejõudude plaanipärase arendamise.

Kaitsevalmiduse kujundamine

Eesti kaitsejõudude loomist alustas Ants Laaneots Tallinnas Narva mnt 8 asuvas endise Eesti

NSV Sõjakomissariaadi hoones neljandal korral endise sõjakomissari laua taha istudes. 1991. aasta sügisel puudus veel ühtne ettekujutus Eesti riigikaitsest ja puudusid ka seadusandlikud dokumendid. Vaieldi, kas kaitseväge on üldse vaja või tuleks luua hoopis tugev piirivalve. Paljud arvasid, et tuleb luua ainult Kaitseliit. Peeti diskussiooni selle üle, kuidas võidelda agressori vastu, kas regulaar- või sissiüksuste taktika kohaselt. Osa kaitseliitlasi oli valmis kohe metsa punkreid rajama. Puudusid kogemused, kuidas luua väikeriigi relvajõud, mis hoiaksid ära naaberriigi kalalætungi. Puudus kogu riigikaitse ressurss, tehnika ja relvastus. Ülevõetavates Nõukogude sõjaväelinnakutes puudusid korras küttesüsteem ja kanalisatsioon. Ühiskonnas valitses patsifism ja madal valmisolek riigikaitseks.

Kuid sel ajal, kui poliitikud otsustasid, oli vaja minna edasi ja kolonel Ants Laaneots alustas kaitseväge rajamist. Ta võttis aluseks 1938. aasta kaitsevälise seadusandluse ja tolleaegsed määrustikud ning Vabadussõjas ja sellele järgnenud perioodil välja kujunenud traditsioonid. Taastatud kaitseväge struktuur ja väeosade ni-

Kuperjanovi üksik-jalaväepataljoni ajateenijad Meegomäel 1992. a.

Kalevi üksik-jalaväepataljoni sõdurid vannet andmas 1992. a.

metused olid sõjaeelsed, kuid nüüdisaegse ülesehitusega. Nii kuidas Ants Laaneots neid struktuure ja mudeleid paberile joonistas, nii nad ka tegelikkuses realiseerusid.¹²

1993. aasta algul, tehes kokkuvõtteid Eesti kaitsejõudude komplekteerimisest 1992. aastal, nentis kolonel Ants Laaneots: «Käesoleval ajal on ainsaks juriidiliseks dokumendiks, mis reguleerib riigikaitse küsimusi, 27.01.1992 Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt vastu võetud Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seadus, mis on puudulik ja mille ebamäärased sätted võimaldavad erinevaid tõlgendusi. Seadusega on määratlemata riigikaitse kohustused vabariigi ministriumidele, ametkondadele ja kohalikele omavalitsustele. Kaitsekontseptsiooni ja riigikaitset korraldavate seaduste puudumine mõjub

¹² Luks, Raul 2009. Minu mälestused Eesti kaitseväge loomisest. In: Kadak, Jüri (toim). Meenutusi Eesti Kaitsejõudude taasloomisest. Tartu: Elmatar & Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused, lk 59–61.

takistavalt Eesti kaitsejõudude plaanipärasele loomisele ja olemasolevate allüksuste komplekteerimisele isikkoosseisu ja varustusega. Raamseaduste puudumise tõttu on takerdunud teiste riigikaitse normatiivaktide väljatöötamine ja rakendamine. Lähtudes eeltoodust pean vajalikuks kehtestada ajutiselt kuni uute seaduste väljatöötamiseni sõjaeelsest seadustest «Sõjaväeteenistuse seadus» (1937), «Riigikaitse rahuaegse korralduse seadus» (1938), «Riigikaitse sõjaeegse korralduse seadus» (1938), «Riigikaitse sundkoormatiste seadus» (1939) ning taastada riigikaitse kasvatuse ja õpetuse vabariigi kesk- ja kõrgkoolides. Riigikaitse küsimuste kompleksseks lahendamiseks on vajalik riigikogu poolt kinnitatud riigi julgeolekupoliitika üld- ja riigikaitse kontseptsioon.»

Riiklik planeerimisprotsess sai piisava regulatsiooni alles 2005. aasta lõpuks, kui võeti vastu arengukavade koostamiseks suuniseid andev vabariigi valitsuse määrus.¹³ Et mitte nii pikalt oodata, kehtestas kaitsejõudude peastaap oma 16. septembri 1992 direktiiviga nr D-02 lahinguvalmiduse astmed ja nendest teadustamise korra valmidusastme rakendamisel. Kaitsejõududes kehtestati neli lahinguvalmiduse astet: alaline, kõrgendatud, sõjaohut ja täielik lahinguvalmidus. Eelnimetatud peastaabi direktiiviga seati sisse ka lahinguvalmiduse sisseviimise signaalid väeosadele ning kehtestati ühekordse kasutatavusega tunnusgrupid (tunnusgruppide ja õppesignaalide tabel) signaali õiguse kontrollimiseks.

Järgnevad direktiivid sätestasid lahinguvalmiduse astmete sisu, riigikaitseosakondade kohustuse komplekteerida sõjaaja struktuurid reservväelastest isikkoosseisu ja tsiviilsektori tehnikaga, määratlesid Kaitsealiidu ülesanded lahingu- ja sisekaitsekompaniide ettevalmistamisel, juhtimisel ja varustuse hajutamisel üksustepõhiselt ning väeosade ülesanded mobilisatsiooni läbiviimisel. Kaitsejõudude peastaabi direktiivi nr D-04 lisana kehtestati reservväelaste vastuvõtupunkti töö korraldamise ajutine juhend.

¹³ 13. detsembri 2005 määrus nr 302 «Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ning aruandluse kord». Riigi Teataja I 2005, 67, 522. URL (kasutatud detsembris 2012) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=968099>.

Kaitseväe Võru lahingukooli allohvitseriks löömise tseremoonia 1997. a.

Direktiiv nr D-05 sätestas mobilisatsiooni kavandamise territoriaalse ja hajutatuna, püstitas planeerimiskohustuse kaitsejõudude peastaabile koos kaitseväge üksuste ja riigikaitseosakondadega. Olemasolevad pataljonid ja üksikkompaniid olid valmiduses tõrjuda agressioonikatsed ning komplekteeriti täiskoesseisudeni täieliku lahinguvalmiduse väljakuulutamisel. Kord kuus korraldati väeosades õppehäireid, mille käigus kontrolliti väeosa võimekust alustada täies koosseisus lühikese aja jooksul liikumist määratud kogunemiskohta või ülesande täitmisele.

Tuginedes eelnimetatule saab järeldada, et 1993. aasta lõpuks oli lisaks üksuste lahinguvalmidusele välja töötatud ka kaitsejõudude (kaitseväge, Kaitseliit, piirivalve ja päästeameti sõjaväestatud osa) mobilisatsioonivalmiduse põhimõtted ning asutud kaitsejõudude mobilisatsiooni sisulisele planeerimisele.

Riikliku regulatsioonini selles vallas jõuti alles 2003. aastal valitsuse määrusega nr 113, mis kehtestas ametlikult kaitseväge mobilisatsiooni ettevalmistamise, läbiviimise ja sõjalise valmisoleku astmed alljärgnevalt: alaline, kõr-

gendatud, tõrje- ja täielik valmisolek. Kaitsejõudude lahinguvalmiduse ja kaitseväge sõjalise valmisoleku sarnasus üks ühele tõstatab vaid küsimuse, miks võttis riiklik reguleerimine nii kaua aega, eriti kui see peegeldab algaastatel kehtestatud kaitseväge regulatsioone. Määrus nr 113 on olnud siiski tänaseni sõjalise mobilisatsiooni valdkonna piiblik, sest selles on sätestatud lisaks valmisolekuastmetele ka nende kehtestamise pädevus, kasutuselevõetavad ressursid ning sõjaaja üksuste jagunemine valmidusastme järgi alalise valmiduse, kiirreageerimise ja põhi- valmiduse üksusteks.

Viimase kümne aasta jooksul on kaitseväge sõjaaja struktuuri muudetud kolmel korral, kolm korda on muutunud ka kaitseväge sõjaaja suurus ja kasutada olevad sõjaaja üksused. Täna-seks on struktuurist kadunud linnavõitlusüksused, rannakaitseüksused, sissiüksused. Vahepeal tekkinud Kaitseliidu territoriaalpataljonid on tänaseks samuti kaugel mälestus. On selge, et kehtivaid arenguplaane on vaja perioodiliselt ajakohastada ja täpsustada, kuid eelnevalt võiksid siiski paigas olla ühtsed ja muutumatud

Kaitseväge Ühendatud Õppeasutuste avaaktus 1. septembril 2011.

arusaamad, millist kaitseväge me pikemas perspektiivis vajame, sest valede otsuste mõju võib saada takistuseks riigikaitse arengule pikaks ajaks. Siin võiks abiks olla kõigi poliitiliste jõudude riigikaitseleping,¹⁴ mille väljatöötamise ja sõlmimise eesmärgiks oleks kokku leppida riigikaitse põhiküsimustes pikemaks perioodiks ning mis annaks põhisuunad kolmes valdkonnas:

- poliitilised prioriteedid kaitseküsimustes – sisepoliitilised sammud kaitsevõime tugevdamiseks ja rahvusvaheline kaitsealane koostöö;
- kaitsejõudude areng – hetkeolukord ja arengusuunad (väeosade koosseisud, funktsioonid ja varustus, sõjaväelinnakud ja harjutusväljad);

¹⁴ Eesti vajab pikaajalist riigikaitse kokkulepet. Kaitseväge juhataja kindralleitnant Ants Laaneotsa kõne Eesti Vabariigi 93. aastapäeva paraadil 24. veebruaril 2011 Tallinnas Vabaduse väljakul. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://www.mil.ee/?id=3279>.

- kaitsekulutuste areng (fikseerida protsent sisemajanduse kogutoodangust (SKT)).

Tänaseks on kaitseväl tekkinud kindlustunne vaid riigikaitse rahastamise küsimuses, mis tänu NATO-le antud lubadusele on vaba poliitilistest eelistustest, tagades 2% SKTst riigi kaitsevõime arendamiseks.

Jalaväepataljonide muutmise ja väljaõppekeskusteks 2002. aastal likvideeriti kaitseväge seni kehtinud valmidussüsteem,¹⁵ mistõttu iseiseisva kaitsevõime seisukohalt on oluline territoriaalkaitse jätkuv arendamine.

Paljud Euroopa väikeriigid on loobunud riigikaitse liigest tsentraliseerimisest ja ehitanud oma relvajõud üles põhimõttel, et keske juhtimise mittetoimimisel oleksid relvajõudude koondised ja

¹⁵ Kuimet, Peeter 2007. Kaitseväge esmane valmidus piirdub praegu paarisaja mehega. Postimees, 21. juuni. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://blog.postimees.ee/220607/esileht/si-seuudised/267761.php>.

Scoutspataljoni kaitsevälased Kevadtormil 2012.

üksused agressiooni tõrjumisel võimelised organiseerima ja osutama vastupanu iseseisvalt. Eesti sõjaline kaitse toetub integreeritud süsteemile, mis koosneb territoriaalkaitse süsteemist ja üldotstarbeliste üksuste tegevusest. 1996. aasta «Riigi kaitsepoliitika põhisuunad» sätestas, et riigikaitse korraldamiseks jagatakse riigi territoorium kaitseringkondadeks, mis omakorda jagatakse kaitsepiirkondadeks. Valitsuse 13. märtsi 1998 korraldusega nr 198-k «Kaitseringkondade moodustamine ja nende staapide formeerimine» nägi ette nelja territoriaalse – Põhja, Kirde, Lääne ja Lõuna – kaitseringkonna moodustamise. Silmas peeti seejuures kaitseringkondadele piisava sügavuse tagamist ja elanikkonna (reservide) jaotumist Eesti territooriumil. Kaitseringkonna ülesandeks on sõjalise kaitse kavandamine, korraldamine ja valmisoleku kontroll oma vastutusosalal. Kaitseringkond peab olema keskse juhtimise puudumisel võimeline läbi viima iseseisvat kaitsetegevust oma

vastutusosalal talle alluvate kaitseväge ning Kaitseliidu (maakaitse) üksustega. Territoriaalkaitse on meie riigi territooriumi ja kaitsejõudude suurust arvestades oluline ka lähtuvalt vajadusest tagada NATO üksustele vastuvõtva riigi toetus. Territoriaalkaitse sisuline arendamine algas 2003. aastal kaitseringkonna staapide asutamise ja esimeste ametikohtade täitmisega nendes. Kaitseringkonnad võtsid riigikaitseosakondadelt üle sõjaaja üksuste üle arvestuse pidamise. Alanud on kaitseringkonna iseseisva kaitsetegevuse planeerimine ja koostöös Kaitseliiduga loodi reservüksuste formeerimise süsteem. Kaitseliit oma üleriigilise malevate võrgustikuga kindlatel vastutusosaladel omab võtmerolli iseseisva kaitsevõime rakendamisel ootamatu rünnaku korral, toetades sellega ka reservüksuste mobiliseerimist ja NATO kollektiivse kaitse mehhanismi käivitamist.

Territoriaalkaitse olulisust ilmestab fakt, et teades NATO kollektiivkaitse käivitamise protse-

duuri keerukust, puudub meil täna selge ülevaade liitlasvägede abi suuruselt ja saabumise kiirusest. Kui Washingtoni lepingu 5. artikli kohane otsus tehtaks juba rünnakupäeval, jõuaks NATO kiirreageerimisjõudude pataljoni taktikalise grupi suurune üksus siia ehk viie päeva jooksul, järgnevate, suuremate üksuste saabumiseks tuleks arvestada kuni 30 päeva.¹⁶ Ja seda vaid tingimustes, et suudame seni hoida enda käes piisavalt Eesti territooriumi nende üksuste maabumiseks.

NATO vihmavarju all

Eesti-suurusel riigil on üksinda oma julgeoleku tagamine väga keeruline. Seetõttu on loomulik, et Eesti tahe astuda NATOsse ja Euroopa Liitu oli suuresti kantud soovist saada nii otsesid kui ka kaudseid garantiisid oma julgeolekule ja iseseisvusele. Kui meie NATO-suunalise pingutuse tulemusel alliansi ukсед 2004. aastal avanesid, tekkis ometi kahtlus, kas praegune NATO on ikkagi seesama, kuhu me omal ajal astuda tahtsime ja kui tugev on tegelikult 5. artikliga antav garantii. Omaette riskitegur on ka NATO senisest globaalsem roll ja hõivatus missioonidel väljaspool NATO territooriumi. Eesti geograafiline asend alliansi ääriirina, vägede saadavus ning strateegilised ja sõjalis-tehnilised faktorid seavad konkreetsele sõjalisele operatsioonile omad piirangud. Seepärast on NATO kollektiivse sõjalise kaitse mehhanismi käivitamiseks tähtis luua Eesti-poolsed eeldused ja tingimised riikliku esmase iseseisva kaitsevõime ja vastuvõtva riigi toetuse võimena.

Meie NATO liikmelisuse kolm peamist aspekti on koostöö, integratsioon ja ühisvõimed. NATO kollektiivne kaitseplaneerimine lähtub praktilisest äratundmisest, et ükski riik (v.a ehk USA) pole suuteline ainult oma jõududele tuginedes välja arendama vajalikul tasemel kõiki nüüdisaegseid sõjalisi võimeid ja kandma sellega kaasnevat ressursivajaduste koormat. Ressursside killustamise ja dubleerimise vältimiseks on tõhusaim liitlaste eri tugevuste koondamine tervikuks ning tööjaotuse sisseviimine puudevate võimete

arendamiseks. Ühise eesmärgipüstituse kaudu on võimalik koordineerida ja suunata liikmesriike tegema oluliselt targemaid investeerimisotsuseid kui ainuüksi oma huvidele tuginedes. Eestile sisaldab see võimalust välja sõeluda sõjalised võimed, mille arendamine on meile jõukohane, ja kontsentreerida meie ressursid sellistele valdkondadele, kus meil on võimalik olla tasemel.

NATO ühisõppused arendavad liitlaste koostööoskust ja muudavad alliansi tegevuse liikmesriikides nähtavaks. Ka toob koostöö meieni kogemuse tegutseda ühiselt selliste väevõimete ja üksustega, mida meie kaitsevael pole või mida on arendatud vaid osaliselt (soomusüksused, lähiõhutoetus, allveelaevadevastane tegevus). Erinevate väe- ja relvaliikide koostegutsemise ning selliste üksuste juhtimisega kaasneb rida ühiseid protseduure, mille omandamise kaudu luuakse laitmatult toimiv koostegutsemisvõime, mis tugineb ühistel teadmistel sõjaliste operatsioonide planeerimisest, juhtimisest ja elluviimisest ning neid toetavatest protseduuridest ja otsustusmehhanismidest.

Rahvusvahelistel õppustel osalemine, veel enam nende korraldamine Eesti pinnal on oluline heidutus võimalikule vastasele. Rahvusvaheliste õppuste võõrustamine on ka kaitseväge proovikiviks liitlaste vastuvõtuks võimaliku kriisi korral, nõudes meilt juba täna teatud valmiduse ja taristu olemasolu liitlasüksuste majutamiseks, manöövrileks ja sõjalise tegevuse koosharjutamiseks tegelikkuses.¹⁷

Kokkuvõtteks

Minevikukogemused ja oleviku reaalsus annavad aluse väita, et juhul, kui Eestis peaks puhkema sõjaline konflikt, on selle mõju ja tagajärjed ühiskonnale totaalsed. Sellist tüüpi sõda saab ära hoida ja võita vaid kogu ühiskonna jõupingutustega, meie kehtiva kaitsekontseptsiooni praktilise elluviimisega. Kui oleme ise valmis, abistavad meid ka liitlased.¹⁸

¹⁶ Eesti kaitsejõudude arenguperspektiividest NATO-ga liitumisel. Kaitseväge juhataja ettekanne 13. oktoobril 2003.

¹⁷ Pae, Margus 2009. Sõjalise kaitse arengukava – kuidas edasi? Kaitseministeeriumi aastaraamat. Tallinn: Kaitseministeerium, lk 20.

¹⁸ Kunnas, Leo 2008. Illusioon mittetotaalsest sõjast. Valik riigikaitsealaseid artikleid II. Tallinn: Kaitseministeerium, lk 55.

Kaitsevägi panustab inimkesksele juhtimisele

2012. aasta lõpul valminud personalistrateegia on kõigil kaitseväelastel viimastel nädalatel olnud võimalus tutvuda. Neljast dokumendist koosnev kogum sätestab kaitseväe personalistrateegia eesmärgid, prioriteedid ja tegevused aastateks 2013–2017.

Ka seni oli kaitseväes personalitöö tegemiseks piisavalt seadusi ja regulatsioone. Ent kui senikehtinud «Kaitseväe ja Kaitseliidu personalistrateegia 2008–2011» oli ülesehituselt personalivaldkondadekeskne ja suunatud pigem personalstruktuurile, siis uus, aastateks 2013–2017 kehtestatav strateegia käsitleb personali juhtimist laiemalt ja on mõeldud kõigile, eriti aga kõigile kaitseväe juhtidele.

Koos teiste personalivaldkonda juhtivate dokumentidega reguleeris vana strateegia peamiselt konkreetseid tegevusi, andmata suuniseid selle kohta, kuhu me peaksime liikuma ja kuidas me seda peaksime tegema. Kuigi strateegial on mitu definitsiooni, määratleme siinkohal personalistrateegiat kui personalivaldkonna pikaajalist arengukava. Just selleks meil strateegiat vaja ongi – see annab meile suunad tulevikuks. Kindlasti oleks võimalik jätkata personalitööd ka ilma strateegiata, iseküsimus on, kas meie igapäevased otsused sel juhul ka tulevikku vaatavad ja kõrvalharude võimalikke arengusuundi arvesse võtavad. Ehk kas me ka siis teame, kuhu me teel oleme.

Lühidalt, strateegia sätestab visiooni sellest, kuhu me jõuda tahame, ja tõlgib selle kolme valdkonna – juhtimise, oskuste ja keskkonna – eesmärkideks, mida peame saavutama. Pikevalt selgitades: strateegia ülesehitus on mitmekihiline ja selle visiooni kirjeldav osa sisaldab ka teatud põhimõtteid, mis peaksid meile peale tulevikuliste ambitsioonide andma ka juhised oma igapäevase käitumise kujundamiseks ja tööalaste eesmärkide seadmiseks.

RIHO TAMMISTU
kolonelleitnant
kaitseväe peastaabi
personaliosakond

Väärtused, väärtuspõhisus ja inimkeskne juhtimine on uue personalistrateegia kesksed mõisted. Põhiväärtused on juhtimisvahendid, mis väljendavad seda, mida peetakse kaitseväes tähtsaks, tunnustatakse ja hinnatakse. Nende abil hindame nii iseenda kui ka oma alluvate ja ülemate tegevust ja suhtumist. Seega on sõnastatud põhiväärtused üks osa kaitseväe paremast ja organiseeritumast tulevikust ja need annavad võimaluse nii organisatsiooni kuulujatel kui ka uutel liitujatel aru saada enda sobivusest kaitseväkke. Inimkeskne juhtimine aga tähendab alluvaid kaasavat ja arendavat ning alluvaile – inimestele – toetuvat juhtimisstiili.

Me kõik vajame midagi, millega oma tegevust võrrelda, et aru saada, milline käitumine on n-ö halb ja milline hea, milline on aktsepteeritav ja milline taunitav. Kui ühiskonnas ei kehtiks kokkulepitud reeglid, ei oleks selliseid hinnanguid võimalik anda, sest pole ju midagi, mille alusel pidada ühtesid headeks ja teisi halbadeks. Sõjalises tegevuses on selliste nn mõõdupuude kasutamine laialt levinud. Näiteks kui töötatakse välja mingisse lahinguliiki kohaseid tegevusi, on pika praktika põhjal välja töötatud teatud printsiibid, mille põhjal hinnatakse ühe või teise tegevuse sobivust ühte või teise liiki lahingusse. Näiteks kaitselahingu puhul peetakse oluliseks kaitse sügavust ja reservide olemasolu, rünnaku

Vanemohvitseridele auastmete andmine Eesti sõjamuuseumis 22.02.2012.

puhul aga kontsentreeritust ja liikuvust. Seega nende väärtuste vajadus tulenebki sellest, et need peaksid juhtima meie tegevusi ja olema meie otuste aluseks erinevates olukordades. Väärtused on otseses mõttes juhtimisvahendid. Need on n-ö hoiakud, mida juhtkond peab oluliseks, mille alusel ta hindab käitumise aktsepteeritavaks või taunitavaks ning mille järgimine ühendab ja loob organisatsiooni identiteedi ning lahutab meid teistest – organisatsiooni mittekuulujatest.

Nüüd konkreetsete näidete juurde. Kui eelnevalt sai mainitud kitsaskohana seda, et ootused inimestele ei ole selgelt väljendatud, siis just seda – tööalaste ootuste väljendamist – võimaldavadki selgelt sõnastatud ja sisustatud väärtused. Näiteks hinnates professionaalsust, väljendame, et kaitseväes on tähtis oskuste hoidmine ja nende arendamine automatiseeritud tasemeni. Tähtis seepärast, et kriisiajal ei ole enam aega mõelda ega õppida. Seega on kaitseväes aktsep-

teeritud ja soositud elukestev õppimine. Vaprus, ustavus, ausus ja koostöö – kõik need kannavad sama mõtet. Need väljendavad meie, kaitseväge ja kaitseväelaste, identiteeti. Nende abil hindab ülem oma alluvate tegevust ja saab tagasisidet oma tegevusele. Sõnaga, iga isik ise saab hinnata oma tegevust ja tegevuse vastavust aktsepteeritud väärtusele ja enda väärtushinnangute sobivust organisatsiooni.

Personalistrateegia loomisel kirjeldati selle valdkonna olukorda, mille käigus tulid kitsaskohtadena ilmsiks juhtimisalased probleemid: juhid seavad eesmärgid ebamääraselt ja väljendavad ootusi alluvatele ebaselgelt, samas valitseb justkui usaldamatuse õhkkond. Seega on juhtide teadlikkuse ja oskuste parandamine üks strateegilisi prioriteete. Ning just kaasamistaseme tõstmist näeb strateegia ühe eesmärgina ette. Kas see on tehtav üleöö? Kindlasti mitte. Töökultuur on seotud meie veendumuste ja sissejuurdunud tegutse-

mismallidega. Selleks, et seda muuta, tuleb igaühel, sh kaitseväe juhtkonnal alustada iseendast ja isikliku eeskuju abil. Seega tuleb kõigil juhtidel hakata alluvaid rohkem kaasama ja usaldama ning neile tuleb hakata selgelt väljendama tööalaseid ootusi ja andma ausat tagasisidet tehtule. See on meie kõigi kohus.

Personalistrateegia aitab igal kaitseväelasel ja allüksuse ülemal teha oma valikuid, lähtudes mingitest kindlatest suundadest. Näiteks kui strateegia sätestab, et meie püüdluseks on see, et kaitsevägi väärtustaks teenistujaid usaldusväärse, stabiilse ja kindla tööandjana, annabki see meile kõigile selge suuna: ma pean end ülal pidama nii, et ma mitte ainult ei riku kaitseväe mainet usaldusväärse, stabiilse ja kindla tööandjana, vaid et ma oma igapäevase tegutsemisega ka aitan sellise kuvandi loomisele ja alalhoidmisele. Ja kui ma sellest ka kohe otsest ja silmanähtavat kasu ei saa, siis kaudselt on mulle kasuks, kui minu ümber on töökaaslastena inimesed, kes on ise usaldusväärsed ja kellele saab kindel olla. See muudab minu töökeskkonna stabiilseks ja stressivabamaks ning siis on igäüks meist õnnelikum.

Kaitseväe personalistrateegia koosneb mitmest alamdokumendist, milles on sätestatud eesmärgid juhtimise, oskuste ja keskkonna osas. See dokument ei ole mõeldud kaasaskandmiseks, vaid pigem personalivaldkonna teenistujate ja juhtide töölauale. Seatud eesmärgid on võrdlemisi universaalsed ja mõeldud kestma kuni saavutamiseni. Mõne eesmärgi osas võib see võtta mitme strateegia kestuse jagu aega. Et aga eesmärgid liiga kaugeks ja kättesaamatuks ei jääks, näeb strateegia dokumendiga «Personalistrateegia prioriteedid» ette, et personalistruktuur sõnastab igaks aastaks prioriteetsed eesmärgid, ja strateegia rakenduskavaga nähakse ette reaalsed tegevused ühes teostajate ja ressurssidega. Nii eesmärgistabki dokument kokkuvõttes selle, et Kaitsevägi oleks atraktiivne ja hinnatud, arenguvõimalusi pakkuv sõjaväeliselts korraldatud valitsusasutus, kus väärtustatakse inimkeskset juhtimist, professionaalseid kaitseväelasi ja teenistujaid ning koostööd ja tulemuslikkust.

Sisuliselt tähendab selline püüd organisat-

sioonikultuuri muutmist. Varalahkunud Tallinna Ülikooli organisatsiooni- ja juhtimisteooria õppetooli professor Harry Roots rõhutas oma loengutes ja kirjutistes, et enamik autoreid peab organisatsioonikultuuri muutmist väga raskelt teostatavaks ja aegavõtvaks. Sügavate ajalooliste traditsioonidega ja lojaalsusele rajatud organisatsioonis, nagu seda on kaitsevägi, tundub selliste muutuste taotlemine veelgi hirmutavam. Kuid me ei tohi lasta end sellest heidutada. Sest neid muutusi tahame meie ise ja neid muutusi viime ellu meie ise. Meie kõik üheskoos, eranditeta.

Kaitseväel on täna olemas erioperatsioonide võime

Erioperatsioone võib määratleda kui sõjalist tegevust, mida viivad ellu selleks määratud, organiseeritud, välja õpetatud ja varustatud väed, mis kasutavad võtteid ja tegevusviise, mida tavajõud üldiselt ei kasuta. Selliseid operatsioone korraldatakse poliitiliste, sõjaliste, informatsiooniliste ja majanduslike eesmärkide saavutamiseks kogu konfliktispektri ulatuses kas tavajõudude tegevusest sõltumatult, nendega koos või nendega kooskõlastatult. Poliitilis-sõjalistel kaalutlustel võib erioperatsioonide läbiviijatel osutada vajalikuks varjamis- või salastamisvõtete kasutamine ning tavalahingutegevuse puhul harva esineva füüsilise ja poliitilise riski võtmine.

*AJP-3.5:2009
«Allied Joint Doctrine
For Special Operations»
[NATO erioperatsioonide doktriin]*

Milleks meile eriüksus? See on küsimus, mida tihti esitatakse ja mitte ainult nende poolt, kes Kaitseväge ei tunne, vaid tihti ka nende poolt, kes ise riigikaitsega tegelevad. Räägitakse eriüksuse kallidusest ja koha puudumisest Eesti riigikaitse süsteemis. On neidki, kes nimetavad üksuse loomist otsesõnu mõttetuks.

Alustan vastamist sellele küsimusele Mikkel Vedby Rasmussen'i väljaöelduga raamatus «The Risk Society at War. Terror, Technology and Strategy in the Twenty-First Century», kus ta on öelnud (ligilähedane tõlge): «Eriüksused on erilised, sest nad ei ole osa bürokraatlikust sõjalisest organisatsioonist kui sellisest. Neid sümboliseerib see, et nad eelistavad valida oma relvad ise. Nende sõdimine ei sõltu sellest, mida teevad teised relvasüsteemid, nagu kahurid ja tankid. Nad sõdivad omal algatusel, teiste sõnadega: nad võtavad enda peale sõjalise riski. Kui teised sõdurid loodavad (relva)süsteemidele ja seega kardavad riske, siis eriüksused astuvad

RIHO ÜHTEGI
*kolonelleitnant
kaitseväge eriüksuse
ülem*

riskile vastu, sest nad võivad valida võitlemise või surma oma tingimustel.»¹

Kuigi Rasmussen on need sõnad öelnud väga idealistlikult ja mõneti võhiklikult, on neis palju tõtt. Ma ei saa käesolevas kirjutises rääkida Eesti kaitseväge eriüksuse ülesannetest ja taktikast, sest need on salastatud. Kuid on selge, et vabadus valida relvad ja tegutsemismeetodid, millele lisandub eriüksuslaste motiveeritus ja entusiasm, annab eriüksusele eelise paljude teiste ees. Kaitseväge eriüksus maksab umbes kolm protsenti kaitseväge eelarvest ja tal on koht nii Eesti riigikaitse kui ka rahvusvahelisel tasandil. Nii mõnegi varem arendatud valdkonnaga võrreldes on see palju odavam ja mõttekam.

Kaitseväge eriüksus 2013. aasta alguseks

Kui esimeses kaitseväge peastaabi aastaraamatus kirjutas, siis veel majori auastmes Leon Meier erioperatsioonide võime loomisest kaitseväes² peamiselt teoreetilises võtmes, siis tänaseks võib

¹ Rasmussen, Mikkel Vedby 2006. *The Risk Society at War: Terror, Technology and Strategy in the Twenty-First Century*. New York: Cambridge University Press.

² Meier, Leon 2010. Erioperatsioonide võime loomisest kaitseväes. Aastaraamat (Kaitseväge Peastaap) 2009. Tallinn: Kaitseväge Peastaap, lk 17–21.

öelda, et kaitseväl on eriooperatsioonide võime ka tegelikult olemas. Alates 2008. aastast on seda valdkonda süstemaatiliselt üles ehitatud, eriooperatsioonidele on eraldatud arendamiseks piisavalt vahendeid ja läbi on viidud rida edukaid värbamisi, mis on võimaldanud nelja aasta eest kirjeldatu ka tegelikkuses ellu viia. Täna-seks oleme oma eriooperatsioonide võimega jõudnud maailmakaardile ja rahvusvahelistesse julgeolekuabijõududesse Afganistanis (ISAFis).

Avalikkuse huvi eriuksuste vastu on olnud alati tavapärasest suurem, seda peamiselt seetõttu, et eriuksustega seonduv teave on kaitstud riigisaladusega ja seepärast on üksuste tegevus suuremalt jaolt üldsuse eest varjatud. Nii ongi 2012. aastal meediasse jõudnud vaid paar uudist seni luurepataljoni koosseisus tegutsenud eriooperatsioonide grupi (EOG) tegemistest, kuid just sel aastal toimus kaks olulist sündmust, mis märgivad kaitseväe eriuksuse edasijõudmist. Esiteks osaleb meie eriuksus alates 2012. aasta detsembrist esmakordselt ISAFil USA eriooperatsioonide kontingendi osana. Vastavalt kaitseminister Urmas Reinsalu sõnadele võib see üksus jääda Afganistani ka pärast 2014. aastat,³ kui Eesti toob välja ülejäänud rahvusliku kontingendi allüksused. Seda loomulikult juhul, kui riigikogu annab vastava mandaadi.

Teine oluline sündmus oli kaitseväekorralduse seaduse muutmine riigikogus ja kaitseväe eriooperatsioonide üksuse põhimääruse kinnitamine, millega loodi tingimused 1. jaanuarist 2013 uue keskalluvusega üksuse loomiseks. Nüüd sätestab kaitseväekorralduse seadus, et kaitseväe juhataja otsealluvuses on kaitseväe eriooperatsioonide üksus (KV EOÜ), mille ülesanne on eriooperatsioonide planeerimine, ettevalmistamine ja läbiviimine oma pädevuse piires ja muude seadusest või põhimäärusest tulenevate ülesannete täitmine.⁴ Seega on loodud sisuliselt uus juhatuse, mille üheks osaks on senini teada olnud eriooperatsioonide grupp (EOG). Selline muudatus oli vajalik peamiselt kahel eesmärgil. Erioperatsioonid kui strateegilise juhatuse tege-

vusvahend ei saa olla teise strateegilise vahendi (luure) osa. Seda enam, et nende vahendite suunitlus on erinev: luure ülesanne on ennekõike hinnata ja uurida olukorda seda muutmata, kuid eriooperatsioonide ülesanne on muuta olukorda, seda mõjutades või rünnates. Teine eesmärk oli anda eriooperatsioonidele laiem mõõde, mis ei piirdu ainult eriooperatsioonide grupi (EOG) tegevusega, vaid tegeleb mittekonventsionaalse sõja võimega laiemalt.

Kaitseväe eriuksusele endale oli 2012. aastal oluline veel üks oluline sündmus: 2. oktoobril annetati üksusele lipp, mida võib pidada üksuse operatsioonivõimeliseks tunnustamise märgiks.

Eriväelane – sõdur-diplomaat

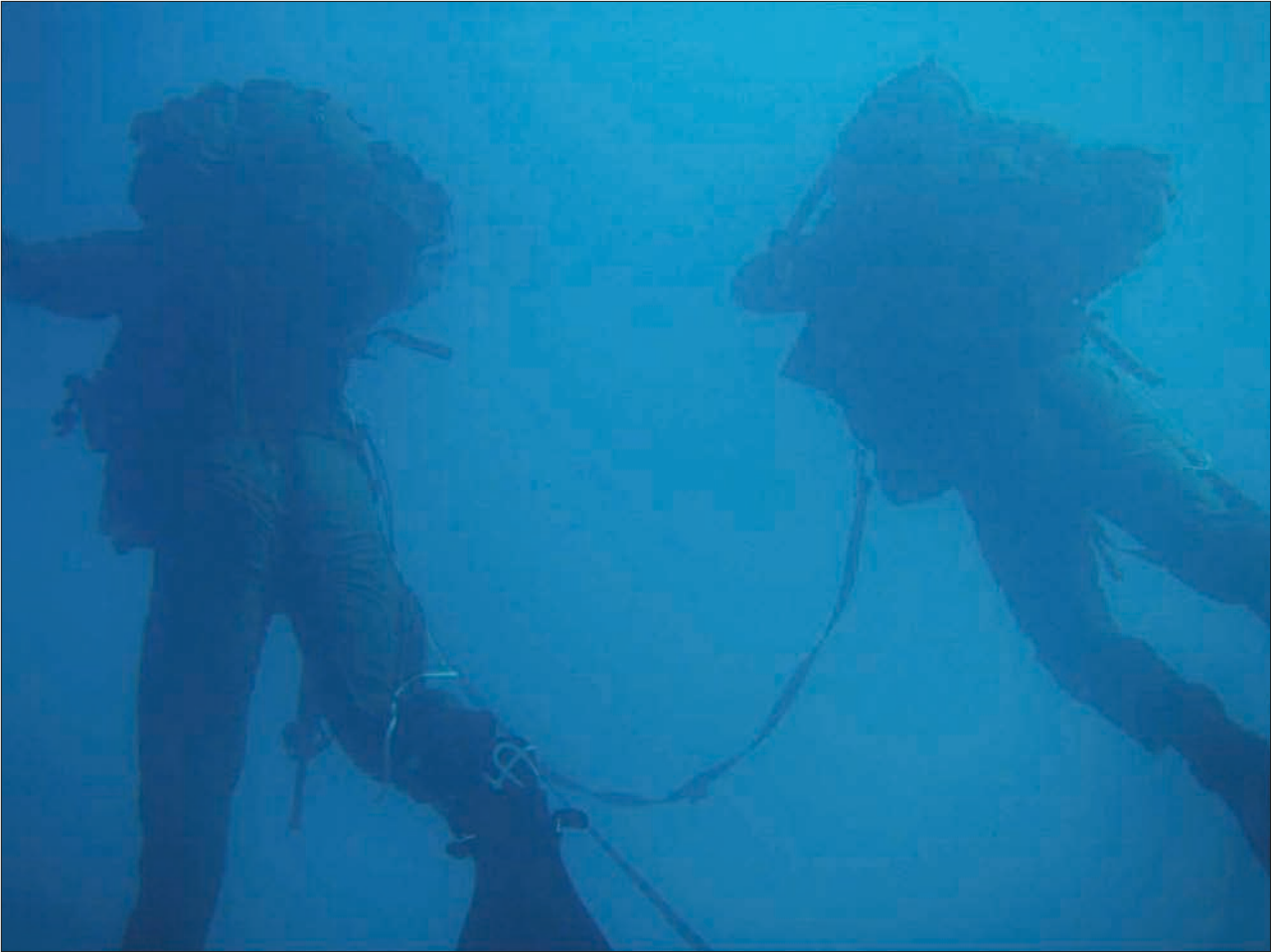
Üks põhjusi, miks Eesti paljude teiste riikide kõrval on hakanud oma erivägesid jõuliselt üles ehitama, on see, et eriuksuste osa ja strateegiline tähtsus on viimaste konfliktide raames kordades kasvanud ning seda just vähekonventsionaalsetes, et mitte öelda mittekonventsionaalsetes sõdades, nagu seda on olnud Afganistani ja Iraagi operatsioonid. Samas ei saa tähtsusetuks pidada ka eriooperatsioonide rolli tänapäeva konventsionaalses tavasõjas, nagu kas või Gruusia-Venemaa augustisõda 2008. aastal.

Tänapäeval, kui tavasõdu peetakse märksa väiksemate jõudude ja ressurssidega kui näiteks 20. sajandi esimesel poolel, ei ole jõudude arvuline ülekaal enam ilmtingimata vajalik. Väikeüksused võivad oskusliku käitumisega pöörata lahingute ja suuremate sõjaliste operatsioonide käiku. Laias laastus võib konventsionaalset sõda vaadelda kolmes faasis, kusjuures igas faasis on oma koht mittekonventsionaalsel sõjalisel tegevusel.

Esimene on sõjaeelne faas. Ofensiivsele poolele tähendab see ettevalmistust, kus tema huvi on vastase sõjaks valmistumist nurjata, kahjustades tema vastupanuvõimet ja moraali nii palju kui võimalik. Sabotaažide ja korratuste õhutamiseks on teine pool võimalik viia seisu, kus tal pole aega tegelda kaitseks valmistumisega ja parimal juhul saab ilma sõjatagi tema riigikord

³ «Aktuaalne kaamera». ETV, 6. jaanuar 2013.

⁴ Kaitseväekorralduse seadus, § 22², lg 1. Riigi Teataja I, 18.12.2012, 4. URL (kasutatud jaanuaris 2013) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13247963?leiaKehtiv>.

endale soodsaks pöörata. Kaitsev pool võib esimeses faasis jällegi edukate eriooperatsioonidega vastase tegevust sedavõrd nurjata, et see võib kogu rünnakutest loobuda.

Kuigi teine faas on sõda, mis tähendab põhirõhku konventsionaalsel lahingutegevusel, käib selle kõrval ka sõda vastase ja enda tagalas: esimesel puhul on eesmärgiks hävitada ja lõigata vastase ühendusteid ning kommunikatsioone, teisel aga takistada vastast oma tagalas seda tegemast. Varustuse või üksuse mitteõigeaegne rindele jõudmine võib mõjutada sõja käiku olulisel määral.

Kolmandas faasis, milleks on okupatsioon, peab ründaja tagama okupeeritud alal korra või viima läbi mässutõrjeoperatsioone (*counter-insurgency*; COIN). Seda teevad tihti eriuksused või nende poolt välja õpetatud kohalikest formeritud üksused, kes tunnevad keskkonda kõige paremini. Kaitsev pool aga püüab korraldada partisanivõitlust, millega okupatsioonijõude välja kurnata. Ka selleks on eriuksused välja õpetatud.

Rõhutan siinkohal eriooperatsioonide tähtsust just sõja-eelses faasis. Et NATO on loodud

kaitseorganisatsioonina, mille peamine jõud seisnebki kollektiivkaitses tulenevas heidutuses, mitte aga 5. artikli rakendamises, kasvab ka eriuksuste kui heidutusvahendi tähtsus. USA välisminister Hillary Clinton nimetas eriuksuslasi 2012. aastal eriooperatsioonide vägede (*special operations forces*; SOF) konverentsil sõduriteksdiplomaatideks⁵ ja see polnud niisama suusoojaks öeldud – eriooperatsioonide väed viivad kogu maailmas läbi riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide poliitikat, seda peamiselt eesmärgiga hoida ära võimalikku sõjalist konflikti. NATO SOFi tulevikukontseptsioon on laienemas eelkõige konflikte ennetavaks ja võtmeisikute mõjutamise kaudu neid ära hoidvaks. Kui vaadata eriooperatsioone kolmest põhiülesandest lähtudes (eriluure, suunatud rünnakud ja sõjaline nõustamine), muutub kõige tähtsamaks nõustamine, mis on suunatud mitte üksnes kohalike elanike relvastatud üksustele, vaid kõigile olulist rolli omavatele «mängijatele» (politsei, majanduste-

⁵ Erioperatsioonide vägede konverents (*Special Operations Forces Industry Conference*; SOFIC). Tampa 2012.

Kaitseväe eriuksusele lipu annetamine 2. oktoobril 2012 USA Euroopa erivägede ülema kindralmajor Michal S. Repass'i osavõtul.

gelased, poliitikud jne) ning seda kahel peamisel eesmärgil: leevendada pinget piirkonnas, mis aitab vältida relvastatud konflikti puhkemist, ning luua ühtne (nii inimvõrkudel kui ka tehnilistel lahendustel põhinev) kommunikatsiooniplatvorm, millesse saab liita kõik teised operatsioonialale saabuvad vajalikud üksused (sõjalised jõud, humanitaarabi, tsiviileksperdid jne).

Seega räägime me selles uues lähenemises eriooperatsioonide operaatorist, kes kombineerib endas eliitsõdurit, head inimestetundjat ja teadurit olulistes tsiviilvaldkondades. Ajad, kus eriuksuslast käsitleti kui üksnes «ukselammutajat» või vaatlusposti mehitanajat, hakkavad läbi saama – uus standard on vahetu lähedus ja dünaamiline mõjutus igas olulises valdkonnas, sh kõigi «mängijate» strateegilises pildis ka kõige ohtlikumas keskkonnas.

Siinkohal võib rahuldusega öelda, et oleme oma eriooperatsioonide võime arendamisel läinud õiget teed. Me pole keskendunud kolme väeliigi

rünnakuüksuste väljaõpetamisele, vaid võimele kaasata teisi. Mis muidugi ei tähenda, et meie eriuksuslased ei saaks hakkama «kirurgiliste» rünnakuoperatsioonidega. Kuid praegu õpetavad meie eriväelased Afganistanis sealseid eripolitseiüksusi ning istuvad šuradel koos kohalike võimukandjatega, kus arutatakse olukorra stabiliseerimise kõrval ka majandus- ja humanitaarprobleeme, pälvides partnerite tunnustust ja tänu.

Kaitseväe eriuksuse arendamine

Samas valetaksin, kui ütleksin, et meie eriuksus on nüüd valmis. Valmis pole üksus ega ka eriuksuse operaatorid. Laias plaanis võib öelda, et rahvusvahelise operatsioonivõime saavutamiseks tuleb eriväelast koolitada umbes kolm aastat, pärast seda vastab ta vaid üldistele rahvusvahelistele standarditele. Et üksust ei värvatud korraga, toi-

mub meeskondade värbamine ja väljaõpetamine järk-järgult. Kui täna imestatakse, miks tegeleb eriüksus endiselt koosseisu värbamisega, kuigi operatsioonivõimekus on saavutatud, siis asi on selles, et üksus on komplekteeritud osaliselt ja vajab pidevalt täiendust. Täiendust vajatakse ka seetõttu, et isegi pärast valiku läbimist võib ette tulla üksusest väljalangemisi.

Valiku läbimine ei tähenda veel, et ukSED üksusesse lähevad lahti. Tavaliselt läbib valiku umbes 15–20 protsenti kandidaatidest, kuid neid kõiki ei võeta üksusesse. Põhjusi on erinevaid, tavaliselt probleemne käitumine või tautakontrolli tulemus, kuid mõnel puhul ka kokkulepe kandidaadi väeosaga. Üksusesse valitu läbib esmalt vajaliku kaitsevälise ettevalmistuse (näiteks allohvitserikursuse) ning suunatakse seejärel erialakursusele, mille käigus ta saab operaatori kvalifikatsiooni.

Kuid eriüksuse tugevus seisab kahel sambal: operaatorioskused ja meeskonna koostegutsemisvõime. Et kolmeaastane väljaõpe keskendub põhiliselt individuaalõppele ja meeskonnaõppele vaid sedavõrd, et individuaaluskusi saaks ühiselt kasutada, saavutab ka meeskond kolme aastaga esmase operatiivvõime, kuid alles seejärel saab alata meeskonna spetsialiseerumine konkreetsemalt mingile valdkonnale. Ning alles siis saab alata ka operaatori õpetamine teaduriks olulistes tsiviilvaldkondades. Kaitseväge eriüksus on veel liialt noor, et tal kõik need võimed olla saaksid.

Tegelikult peab Eesti riigi erioperatsioonide käsitlus arenema koos üksuse võimete arenemisega. Võtame näiteks sellise keerulise valdkonna nagu kodanike füüsilised päästeoperatsioonid (*personnel recovery*) kolmandatest riikidest. Viimase kümne aasta jooksul on olnud mitu sellist olukorda, kus oleks võinud tekkida vajadus päästeoperatsiooniks (Keenia, Somaalia, Gruusia, India jne). Selliste operatsioonide eripäraks on kõrghetasemel võitlejaoskuste kõrval teabe hankimine kohapeal kojutoomist vajavate isikute kohta (tavaliselt ca 90% operatsiooni mahust). Tihedate kontaktide tõttu üle maailma, eri keelte ja kultuuride tundjate ning vastavate tehnikate valdajatena oleks see sobilik ülesanne eesmärgipäraselt väljaõpetatud eriüksusele.

Võib öelda, et põhimõtteliselt saaks EOG sellise operatsiooniga juba praegu hakkama, kuid kas riik on valmis kaitseväge eriüksust kolmandas riigis kasutama, on omaette küsimus. Teadvustamine, et riigil on strateegiliste välispoliitikat mõjutavate mittesõjaliste olukordade tarbeks sõjaline üksus, nõuab harjumist ja otustajatele kohalejõudmist. Kui vaadata, kuidas on üksuse arendamist seni toetatud, võib öelda, et algseis on üsna hea.

Kuid see on algseis. Minna on veel pikk maa ja pingutada on vaja kõigil pooltel: eriüksusel, et end tõestada ja mõistetavaks teha, ning paljudel teistel, et uue üksuse olemasoluga harjuda ja leppida. Meil seisab järgnevatel aastatel ees veel palju tööd, enne kui saame öelda, et eriüksus on valmis.

2012. aastal kasvas

hangete maht kaks korda

Tänapäeva sõjanduses on vähe valdkondi, mida sõjaväelogistika ja hanked ei mõjuta. Alustan aga ajaloost, sest riigihangete regulatsiooni kujunemisel on Eestis sõjaväe varustamise valdkonnas oma roll. Eestis on riigihankeid korraldatud alates 1934. aastast, kui riigivanema dekreediga kinnitati riigi hangete seadus. Kaks aastat hiljem lisandus sellele riigi hangete määrus. 1934. aastal avaldatud seaduse kommenteeritud väljaandes on viited selle allikatele, neist üheks on «Vene 1869. aasta sõjaväe seadluste kogu». See kõik annab tunnistust, et ainult majanduslikele kaalutlustele põhinevate ostudega võrreldes on vähemalt sõjaväe varustamisega kaasnenud alati ka vajadus arvestada avaliku huvi kriteeriumiga, mis hõlmab nii poliitilisi kui ka sotsiaalseid eesmärke.

Praegu kehtiva riigihangete seaduse aluseks on Euroopa Liidu direktiivid, mille põhjaks omakorda Euroopa Majandusühenduse asutamise leping (Rooma leping 1957. aastast) ning rahvusliku mittediskrimineerimise ja kaupade vaba liikumise põhimõtted.

2012. aasta olulisim seadusandlik muudatus oli kaitsehangete direktiivi rakendumine riigihangete seaduse osana. Et kehtinud riigihangete reeglid kaitsehangetele alati ei sobinud, rakendati nimetatud hangete puhul riigihangete seadusega kaitsehangetele võimaldatud erandeid. 2012. aasta alguses jõustunud riigihangete seaduse muudatusega kehtestati kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas sõlmitavate riigihankelepingute sõlmimisele eraldi reeglid, et avada kaitsehangete turg laiemale konkurentsile.

Direktiivi kohaldamisega muudetakse kaitsehangete korraldamine sedavõrd läbipaistvamaks, kuivõrd see on võimalik riikide julgeolekuhuve arvestades. Tavakorras tehtavate hangetega võrreldes kehtestab direktiiv peamise erinevusena nõuded eelkõige teabeturbe ja tarnekindluse osas.

KARL TAKLAJA
*kaitseväe peastaabi
logistikaosakond*

Hankimise korraldus kaitseväes

Kaitseväe Logistikakeskus taasasutati kunagise Varustusvalitsuse järeltulijana 2002. aastal ning riigihangete korraldamine on olnud haldusala-ülese killustumise vähendamise ja eelarve kasvamisega järk-järgult suuremahulisemaks muutuv ülesanne. Kaitseotstarbelise kuluvarustuse eelarve ja sellega kaasneva hangete korraldamise kohustuse andis kaitseministeerium kaitseväe logistikakeskusele üle 2004. aastal seetõttu, et nimetatud hangete korraldamisega ministeeriumi tasandil kaasnes eriti ebaefektiivne bürokraatia ja suur ajakulu.

Alates 2009. aastast, kui kaitseväe eraldi asutused liideti üheks asutuseks, on kaitsevägi Eesti kõige rohkem deklareeritavaid riigihankemenetlusi korraldav riigiasutus. Kaitsevägi hangib varustust ja teenuseid nii siseriiklikult riigihangete seaduse alusel kui ka rahvusvaheliselt NATO agentuuride ning riik-riik-kokkulepete alusel. Kaitseväes on nii hankimine kui ka elutsüklikorraldus, toitlustus ja kinnisvarahaldus tsentraliseeritud ning nimetatud tegevused ongi kaitseväe logistikakeskuse põhitöök. Kaitseväe logistikakeskus tähistas 2012. aastal oma taasasutamise kümnendat aastapäeva.

2012. aasta alguses tehtud hanketoimingute tsentraliseerimise analüüs sedastas, et kogu ministeeriumi valitsemisala lõikes on 96% hanketoimingutega seotud inimestest tööl kaitseväs. Hangete korraldamine kaitseväs on tsentraliseeritud ja see on koondunud kümne aasta jooksul etappide kaupa (vt loetelu) kaitseväe logistikakeskuse hangete teenistusse, kus töötavad eranditult tsiviilspetsialistid. Kaitsevälaste rolliks hangete korraldamisel on vajaduste planeerimine ning sõjalise ekspertiisi ja kompetentsi pakkumine. Ligi viie- ja poolesaja töötajaga kaitseväe logistikakeskuses on kaitsevälaste ja tsiviilspetsialistide suhe umbes 50:50.

Hangete korraldamise koondumine kaitseväe logistikakeskusesse on vähendanud varasemat haldusalaülest killustatust ja võimaldab finantsaasta jooksul saavutatud mahtudes edukalt hankeid korraldada, sest kõik hankimist toetavad tegevused – planeerimine, lähteülesanded, tehniliste kirjelduste koostamine, tehniline ekspertiis, hankimine, vastuvõtmine, transport, käitlemine ja hooldus ning muu seonduv – on ühes kohas ning selline korraldus vastab nii rahukui ka sõjaaja ülesannetele. Lisaks toetab see kaitseväe logistikamudeli loogilist arengut, mis põhineb reaalsel vajadusel (väljaõppetsükkel, välisoperatsioonid, rahvusvahelised õppused) ja olemasolevatel ressurssidel ning toimib kõigil nädalapäevadel ööpäev läbi.

Kaitseväe korraldatavatel hangetel on oluline roll rahvusvahelises hangetealases koostöös, sest Eesti kaitsevägi korraldab ühishankeid koostöös Läti, Leedu ja Rootsi ning hakkab neid 2013. aastal korraldama ka koos Euroopa Kaitseagentuuriga, kus Eesti kaitsevägi juhib Balti koostööst välja kasvanud üleeuroopalist 84 mm tankitõrjelaskemoona hanget.

2012. aasta rahvusvahelisest tegemistest võib veel esile tuua hea koostöö loomise Singapuri, mille raames hangiti Singapuri kaitseväe reservidest eriti soodsatel tingimustel ajakohast, ajavahemikus 2009–2012 valmistatud keskmise- ja suurekalibrilist laskemoona.

Hanketegevuse koondumine kaitseväe logistikakeskusesse:

- Kaitseotstarbelise kuluvarustuse hanked (varasem teostaja kaitseministeerium) 2003
- Suuremahulised majandushanked (varasemalt väeosad) 2004
- Haldus- ja hooldushanked (varasemalt väeosad) 2006
- Inventarihanked (varasemalt väeosad ja kaitseministeerium) 2007
- Keskmise suurusega majandushanked (varasemalt väeosad) 2009
- Meditsiinihanked (varasemalt kaitseministeerium) 2011
- Mobilisatsioonihanked (varasemalt kaitseministeerium) 2012
- Kõik kaitseväe majandushanked (varasemalt kaitseväe struktuuriüksused) 2012

Hankimine – logistika, tugiteenus või eelarve kasutamine?

Kui kaitseväe toimimise seisukohast vaadata, on hankimine seotud varustamisprotsessiga ja kuulub logistikavaldkonda. Riigihankeid reguleerivate seaduste mõttes ei ole hankimine aga üldsegi logistika ega ka tugiteenus, vaid see on ühemõtteliselt eelarve haldajale kohustuslikuks tehtud funktsioon oma eelarve kasutamisel ning hankimine on eelarve kasutamise tingimuslik eeldus kõikidele riigiasutustele.

Kui analüüsida praktikat, siis kõige vähem riigihangete seaduse rikkumisi esineb juhtudel, kui eelarve kasutamine ja hankimine on koondatud ühte kohta. Kaitseväe puhul on selliseks näiteks kaitseotstarbelised hanked, mille eelarve asub kaitseväe logistikakeskuses ja mille hankeid korraldab logistikakeskuse hangete teenistus.

Kõige raskem on olukord, kus ühise eelarve kasutamine on detsentraliseeritud ja kulutekitajaid on palju, hankimine aga tsentraliseeritud. Kaitseväs on sellisteks näiteks majandushanked (struktuuriüksuste tegevuskulu), kus eelarve kasutamise ja kulutekitamise õigus on osali-

selt antud struktuuriüksustele (mis on, tõsi küll, funktsionaalselt otstarbekas), hankimise eest vastutab aga kaitseväe logistikakeskus. Sellisel puhul sõltub riigihangete seaduse järgimine iga üksiku kulutekitaja käitumisest ja informeeritusest ning oht eksida riigihanke piirmäärade vastu on alati olemas.

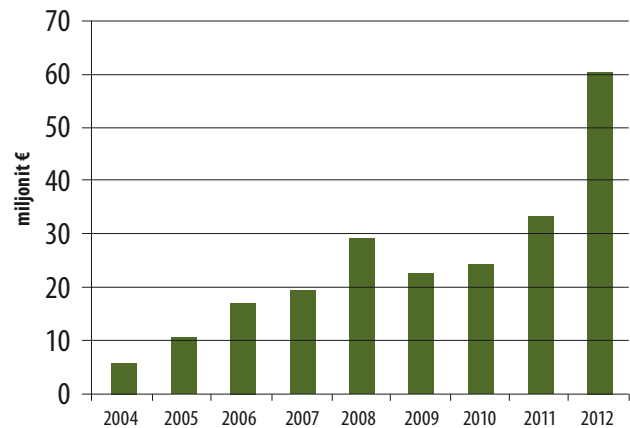
Et tsentraliseerimisest saadav efektiivsus peaks olema suurem kui sellega kaasnev ebaefektiivsus, on selge, et kõike ei ole mõttekas ega ka otstarbekas tsentraliseerida ning teatud iseseisvad tegevuskulud peavad kaitseväe struktuuriüksustele jääma ka edaspidi. Detsentraliseeritud eelarve ja tsentraliseeritud hankimisega kaasnevat riski on võimalik maandada tegevuskulu plaanide ja väljamaksete parema sünkroniseerimisega.

Euroopa Komisjoni 2011. aasta rohelise raamatu «Euroopa Liidu riigihankepoliitika ajakohastamise kohta – Euroopa hanketuru tõhustamine» (*Green Paper on the Modernisation of EU Public Procurement Policy – Towards a More Efficient European Procurement Market*) järgi on riigihangete korraldamist vaja oluliselt lihtsustada ja mitmekesistada (nt veebipõhised hanked), et hankimisest ei kujuneks eraldi teadus, vaid see püsiks eelarve efektiivse kasutamise ja läbipaistvuse tagamise vahendina ning iga avaliku raha kasutaja saaks selle protseduuriga ka iseseisvalt hakkama. Eelöeldu tähendab, et hankimise muutumine vaid kompetentsi- ja teenusekeskuste pärusmaaks ei ole samuti ainuõige suund.

Hanked 2012. aastal

2012. aastal kasvas kaitseväe logistikakeskuse hangete hulk võrreldes eelmise aastaga umbes kaks korda. Kaitseväe kaitsetstarbeliste hangete eelarve maht oli umbes 60 miljonit ning majandushangete eelarve maht umbes 40 miljonit eurot. Majandushanked tehti esimest aastat tsentraliseeritult: umbes 80% majandushangete eelarvest on kaitseväe logistikakeskuse alaeelarves ja ülejäänud 20% kõikide kaitseväe struktuuriüksuste alaeelarvetes.

Kaitsetstarbeliste hangete eelarve maht on üheksa aastaga kasvanud 9,6 korda

Uus nelja-aastane hankeplaan (2013–2016) koostati täielikult kaitseplaneerimise põhimõtete alusel. Kaitseväe logistikakeskuse hankijate hulk suurenes kuue võrra. 2012. aasta hankeplaanidega seotud eelarve kasutati ära täielikult. Kokku korraldas kaitseväe logistikakeskus 230 riigihangete registris deklareeritud hanget ja 24 erandmenetlust. Vaidlustusi esitati kaitseväe hangete peale 14 korral, vaidlustaja kasuks langetati neist aga vaid kaks otsust (mõlemad sama hanke kohta).

2013. aasta tõsiseimateks ülesanneteks on riigihangete seadusest tulenev kohustus, mille järgi tuleb 50% hankeid korraldada veebipõhiselt, ning kaitseväe varustusprogrammimeeskondade (koostavad hangete tehnilisi dokumentatsioone) töö ümberkorraldamine ja tegevuste parem planeerimine.

Kogu ministeeriumi valitsemisalaüleselt olid 2012. aasta suurimateks hangeteks:

- tankitõrjelaskemoon (Singapur);
- väikesekaliibriline käsitulirelvade laske-
moon (Austria ja Brasiilia);
- tankitõrjegranaadiheitjad, automaadid, kuu-
lipildujad ja püstolkuulipildujad (Norra);
- keskmää-õhuseireradar (jätkuprojekt);
- transpordivahendid Saksamaalt ja Hollan-
dist (jätkuprojekt);
- soomukite hankimise Hollandilt (jätkupro-
jekt).

Murranguline aasta taristu arendamises

Aasta 2012 tõi kaitseväge taristu arendamisse järjekordse murrangu. Aasta keskel muudeti põhjalikult arengusuundi, kehtestati olulised muutused kaitseministeeriumi valitsemisala investeringute korralduses ja räägiti kaitseväge kinnistute arendamise ja haldamisega seotud valdavalt tsivilistidest koosneva meeskonna kaitseväest väljaarvamisest. Nagu ikka, on kõigil muutustel pikem eellugu ja järelkaja, sellest pikemalt pärast oluliste faktide loetelu.

Suurtest, käega katsutavatest muutustest rääkimist alustan Ämari lennuväljast. Seal valmisid viimased suured ehitised, mis on vajalikud õhutorbeoperatsioonide võõrustamiseks ja lennuvälja igapäevase töö korraldamiseks. Kokku on sealsesse taristusse aastatel 2003–2012 investeeritud üle 76 miljoni euro, millest 32% ehk pisut üle 24 miljoni euro saadi NATO julgeoleku-investeeringute programmist (*NATO Security Investment Program*, NSIP). Õhuväe teemat jätkates – 2012. aastal sai valmis Muhu radaripost. Selle rajatise sisuline väärtus võib lähima paari aasta jooksul oluliselt suureneda, sest Otepää radariposti kiire ehitamine kaldub raugema kohaliku kogukonna vastuseisu tõttu aastatepikkuseks planeerimisprotsessiks. Radaripost ise on mahult suhteliselt väike ehitis, aga samas, arvestades rangeid ja keerulisi tehnilisi nõudmisi, on tegemist väga töömahuka projekteerimise ja ehitusega, mida tehti kasutaja, st õhuseiredivisjoni, kaitseväge ja kaitseministeeriumi kinnisvaraspetsialistide ning projekteerija ja ehitaja tihedas koostöös.

Tähelepanuväärsed ehitised olid ka Viru jalaväepataljoni territooriumi piire ja Tsiatsungõlmaa lasketiir. Jõhvis paiknev Viru jalaväepataljon oli viimane väljaõppekeskus, millel puudus piire. Nüüd on seal igati rangetele nüüdisaja nõuetele vastav piirdeaed ja katsetamiseks mõeldud näidiskindlustused. Tsiatsungõlmaa lasketiir

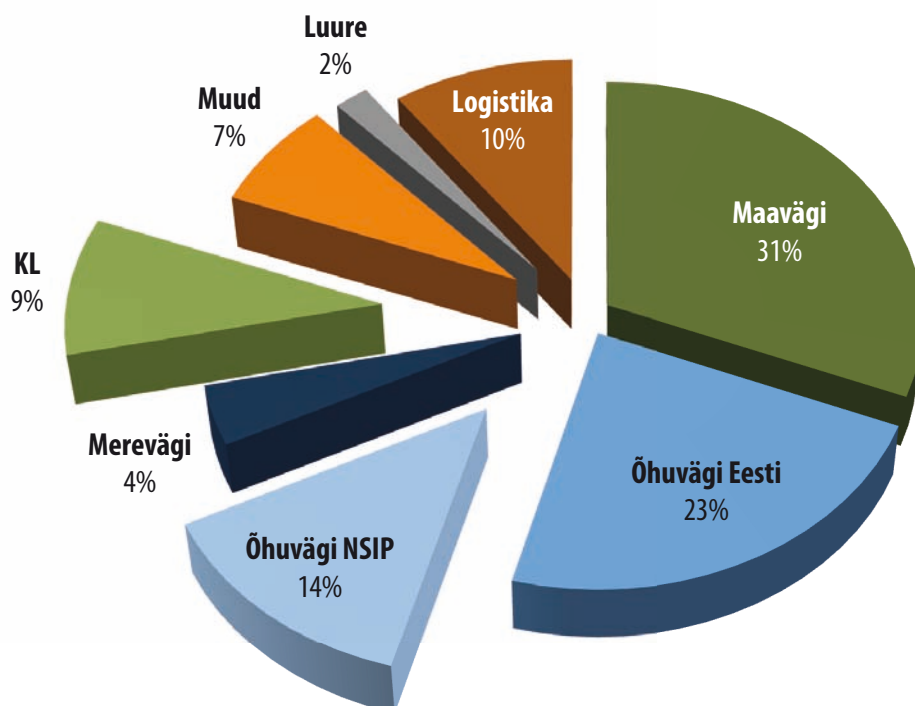

KRISTJAN ÕIM
*kaitseväge peastaabi
logistikaosakond*

on esimene nüüdisaegsetele nõuetele vastav kuni 300 meetrist laskedistantsi võimaldav tiir. Seal on kasutusel uudsed lahendused, näiteks kaugloetav elektrooniline sihtmärgisüsteem. Järgmistele tiirude rajamisel on paremate tulemuste saamiseks kasulik, et seda tiiru kasutaksid esimesel aastal võimalikult paljud laskehuvilised ning annaksid tagasisidet ja teeksid parendusettepanekuid. Meenutades varasemaid tormakaid otsuseid, tuleb Tsiatsungõlmaa puhul tunnistada, et tegemist on pooliku lahendusega. Planeeritud oli sinna kaks kõrvuti ja samaaegselt kasutatavat lasketiiru, millest väiksem pidi võimaldama laskmist kuni 100 meetri distantsilt ja suurem, praeguseks valminud tiir distantsidelt 100–300 meetrit. Kui kaitsevält küsiti, kas soovime esimesena suuremat või väiksemat tiiru, langes otsus suurema kasuks. Nii rajatakse vastvalminud tiiru esialgu täiendav 50 meetri tulejoon, et seal oleksid tagatud esmased väljaõppevajadused.

Ehitistest, mis valmivad järgmisel aastal, on suurim Tapa väljaõppekeskuse tehnikapark. Ka seal on osa kavandatud hoonete ehitus lükatud kaugemasse tulevikku ja suurem osa lihtsamast tehnikast ei pääse veel varju alla, vaid jääb tuulte, sadude ja päikese kätte uhiuuel asfaltplatsil. Tehnikapargi valmimisega peaksid Tapal unarusõnadeks muutuma mõisted «vanalinnak» ja «uuslinnak», sest kogu väljaõppekeskuse tegevus

Investeeringute jaotus 2003–2011

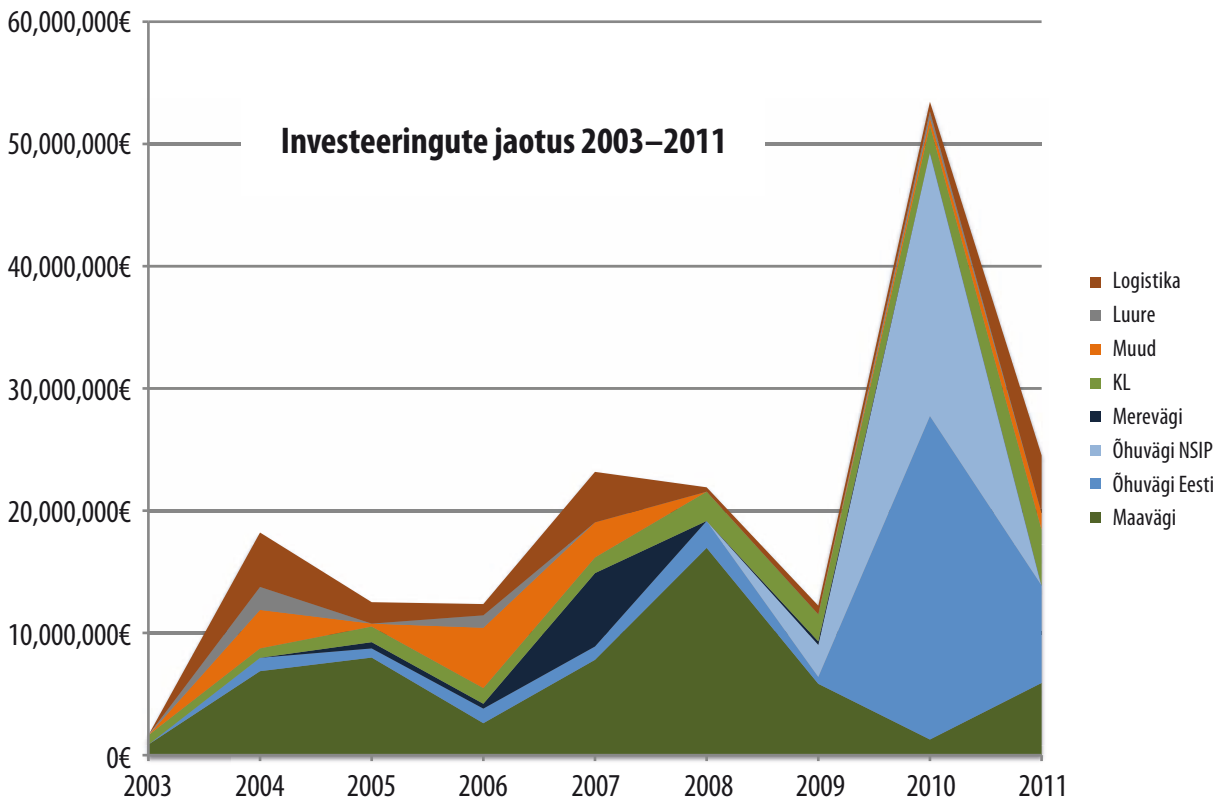
mahub siis endise lennuvälja kinnistule. Lisaks on see oluline edasimineku sealsete keeruliste ja kallite relvasüsteemide hooldusel.

Nüüd aga pisut põhjalikumalt suvistest murrangulistest otsustest, nende tagamaadest ja lähiaastatel käega katsutavatest tulemustest. Nagu ikka, peab uue arengukava saamisloos alustama vanast. Kui aastatel 2007–2008 koostati arengukava ajavahemikuks 2009–2018, alustati selle taristuosa kokkupanekut suure inventuuriga. Kaitseministeeriumi ja kaitseväge ühine töögrupp käis läbi kõik kaitseväge ja Kaitseliidu kinnistud, luges üle ja hindas seal paiknevad ehitised. Kõikidele territooriumidele ja ehitistele anti hinnang, mis kajastas asukoha perspektiivikust ja ehitise füüsilist olukorda. Lisaks kirjeldati investeeringute mahtu kõigi olemasolevate ja tulevaste vajaduste seisukohalt. Kõige selle tulemusena jõuti arusaamisele, et kaitsevägele kuulub valdavalt Nõukogude armeelt pärandiks saadud nii füüsiliselt kui ka moraalselt vananenud taristu, mis vajab suuremas osas mahukaid investeeringuid lähima kümne aasta jooksul. Nii kujundati arengukavas otsus, et kui kaitseväge investeerib kümne aasta jooksul 10–12% kaitsekulutustest taristu ajakohastamisse, võib ehitusinvesteeringute osa pärast arengukava perioodi kahaneda

iseigi väiksemaks kui 5% kaitsekuludest, ilma et kaitseväge arenguvõime oluliselt kannataks. Selle summa sees olid nii lennubaas, Miinisadam, olemasolevate linnakute ajakohastamine kui ka väljaõppealade ja spordirajatiste arendamine. Siin sees oli ka Jägala linnaku arendamine.

Kui arengukava kehtestati, jätkus esmalt suurem töö Ämari lennubaasi väljaehitamisel, sellele pidid järgnema Miinisadam ja Ämari muud ehitised ning arengukavaperioodi lõpul pidid valmima ka kaitseväge logistikakeskusele olulised remondi- ja hoiustamisrajatised Männikul. Reaalsus kujunes aga teistsuguseks. Lennubaas, mille arendamisest pidi algselt suurema osa katma NSIP, oli tänu Eesti siseriiklikele soovidele kasvanud sedavõrd, et valdava osa investeeringust tegi Eesti ise. Teisalt tulid vahetult pärast arengukava kehtestamist majanduslangu- sest tingitud eelarvekärped, mis vähendasid iga-aastast investeeringute mahtu ca 18 miljoni euro võrra (2012. aastal kuni 6% kaitsekuludest). See kõik tekitas olukorra, kus uue arengukava koostamise eel oli kaitsevägele 2018. aasta arenguplaani mahust võlgu juba ca 260 miljonit eurot.

Olukorras, kus meie soovitud tulemuse – taristu probleemide lahendamine aastaks 2018 – ja tegeliku võimekuse vahe oli vahepeal pide-

valt suurenenud, oli loogiline, et uue arengukava koostamist tuli alustada plaanide kärpimisest. Seetõttu andis kaitseminister lahenduse kujundamisele ette oma selged prioriteedid ja järelandmiskohad:

- Taristukulude osa iga-aastasest kaitse-eelarvest ei tohi ületada 10%. Kümne aasta pärast (2023) peaks taristukulude osa langema 5% kaitse-eelarvest.
- Kõigile ajateenijatele peavad 2014. aasta lõpuks olema nüüdisaegsetele normidele vastavad kasarmukohad.
- Perspektiivitud objektid suletakse täielikult, sest ainult siis on võimalik kulude kokkuvõtteid.
- Võimalikult palju objekte viiakse Tallinnast välja, sest see aitab tagada kulude kokkuvõtteid ja tagab riigi (tegeliku) kohaloleku. Erinevate objektide vaheline distant (1,5–2 tundi autosõitu) ei tohi saada takistuseks taristu arendamisel.

Sellele järgnes erinevate võimete toetamiseks vajalike investeeringute detailne ajaline ja mahuline analüüs, mille tulemusena jõuti järeldusele, et juba võetud kohustusi, olemasolevaid vahendeid ja ajalisi piiranguid arvestades on Jägala

linnaku väljaehitamine võimalik ainult teiste territooriumide ja võimete arvelt (Viru pataljon, Paldiski, harjutusväljad ja lasketiirud, õppeasutused, logistika, radaripostid jne). Seega lükati Jägala väljaehitamine kaugemasse tulevikku, aega, kui see osutub otstarbekaks näiteks seoses mõne uue relvasüsteemi kasutuselevõtmisega. Jägala asemel otsustati rajada uusi kasarmuid juba olemasolevatele territooriumidele, kus kasarmukohtade arvu suurenemisega kaasnev investeeringute vajadus on minimaalsem ja mitte nii prioriteetne.

Siinkohal on oluline öelda, et neli aastat, mis kulutati Jägala detailplaneeringute ja projekteerimise peale, ei ole raisatud aeg. Esiteks jääb Jägala arendamise perspektiiv kaitsevæele alles ja seda saab tulevikus oluliselt kiiremini käivitada kui täiesti uusi arendusi. Teiseks on Jägala planeerimise ja projekteerimise käigus oluliselt arenenud kaitsevæe territooriumi ruumilise tsonerimise põhimõtted ja muudetud kasarmu funktsionaalsust. Sõltumata ehituse viibimisest saab 2013. aasta jooksul Jägala territoorium korda: kõik varemed lammutatakse, perimeeter korrastatakse ja seda ala saab vajadusel kasutada Tallinna üksuste tehnika hoiustamiseks.

Uute, rajatavate kasarmute tüüplahendus.

Kasarmutel peatun pikemalt, sest Jägalalinnaku tarvis välja arendatud kasarmust sai tõuke 2014. aasta sügiseks rajatavate kasarmute tüüplahendus. Üks kasarm rajatakse Jõhvi, teine Miinisadamasse ja kaks kasarmut Ämarisse. Võrru Kuperjanovi jalaväepataljoni territooriumile rajatakse kõnealuse kasarmu edasiarendus, mis on kohandatud lahingukooli vajadustele. Et suve hakul otsustatud kardinaalsete muutuste olulisim prioriteet oli kasarmukohtade tagamine 2014. aasta lõpuks, ei olnud meil aega käia läbi kinnisvaraarenduse tavapäraselt kolme-nelja-aastast protsessi, mille puhul koostab kaitseväge kõigepealt projekteerimise lähteülesande ning sellele järgnevad kaitseministeeriumi poolt projekteerimine ja ehitus. Kuivõrd meil oli aega kõigest pisut rohkem kui kaks aastat, saime valida ainult olemasolevate projektide hulgast. Siin tekkis probleem. Valida oli kas Tapa või Kuperjanovi tüüpi kasarm, mis olid valmis ja kasutusel. Tapa

projekt oli moraalselt vananenud ja Kuperjanovi projekti puhul oli liigselt järgitud kohalike arhitektuurseid erisusi. Üle jäi veel 480-kohaline kasarm, mis oli projekteeritud Jägalasse. Selles olid küll tagatud nüüdisaegsed vajadused olme- ja eluruumide, õppeklasside, juhtkonna, varustuse hoiustamise ja hooldamise osas, aga see oli Jägalal territooriumi väiksusest tingitult liiga suure majutustihedusega, et sobida Viru ja Ämari väeosa territooriumile. Sellest dilemmast tõugatuna kujundas kaitseväge arhitekt Erkki Tikk täiesti uuetüüpi kasarmu, mis lahendati lähteülesandes peaaegu eelprojekti detailsusega. See võimaldas jagada projekteerimisprotsessi kaitseväge ja ehitaja vahel nii, et kolmest aeganõudvast ja olulisest kinnisvara arendamise etapist üks oli jagatud kahe teise vahel. Kuivõrd see võimaldab ära jätta ühe riigihanketsükli ja optimeerida projekteerimisest ehitusse minekut, on täiesti reaalne, et sellise töökorraldusega saavad kasarmud valmis

2014. aasta oktoobris. Selline protsess eeldab paraku kaitseväge arhitekti ja inseneride meeskonna tavapärasest intensiivsemat panustamist (ületunnid või teiste objektide edasilükkamine) ning toob kaasa oluliselt kallimad tagajärjed, kui midagi juhtub projekteerimisel või ehitushanke ettevalmistamisel kahe silma vahele jääma.

Seega tegi kaitseväge logistikakeskuse haldusteenistuse kinnisvarajaoskond 2012. aasta sügisel olulise töö, mille tulemuseks on 240-kohalise kasarmu tüüplahendus. Kasarmu esimesel korrusel on laopind, mis tagab kasarmusse paigutatud üksuse varustuse ladustamise, selle kõrval asub üksuse varustuse hooldamise ruum, mis võimaldab ka nt telkide pesemist ja kuivatamist. Esimesel korrusel on ka relvaladu suuremate relvade hoidmiseks, õppeklassid, kuhu saab sisse tuua kas miinipilduja või maasturi, ja veeblilaod. Teine ja kolmas korrus on identsed, kummalgi on 120 kasarmukohta koos relvaruumi, sauna, õppeklasside ja juhtkonnaruumidega.

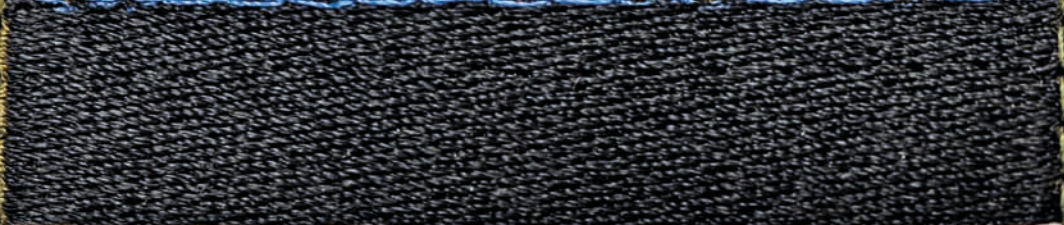
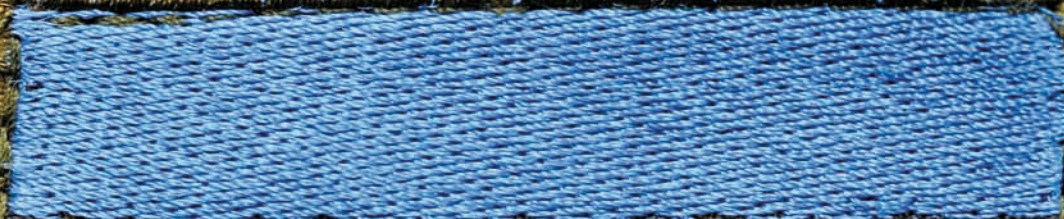
Teised olulised arendused, millega lähiaastatel tegeldakse ja mis kaitseväge tänast palet muudavad, on harjutusalade ja lasketiirude arendus, ladustamistingimuste ajakohastamine ja kaitseministeeriumi uue hoone ehitus.

Harjutusalad ja lasketiirud on plaanides rahastamist leidnud ka varem, aga tervikpildis olulist ehitustegevust peale kolme-nelja suurema objekti rajamise pole toimunud. Järgmise kahe kuni nelja aasta jooksul valmib lisaks Tsia-

tsungõlmaa tiirule Jõhvi lasketiir. Selle projekteerimisel tuleb leida igapäevast väljaõpet toetav optimaalne lahendus laskedistantside ja tiiru maksumuse vahel. Suured investeeringud on kavas kaitseväge keskpõlügenil, mille maastiku avatus, teedevõrk ja sihtmärgiala peaksid saama 2015. aastal korraldatava suurõppuse ajaks uue taseme. Ka teistele harjutusaladele valmivad tiirulaskmiste läbiviimiseks sobivad laskeväljad ja teeninduskeskused, mis võimaldavad harjutusalasid senisest lihtsamini kasutada. Koostöös Kaitseliiduga võetakse kasutusele Kikepera harjutusväli.

Ladustamistingimusi arendatakse mitmekülgselt. Kõigepealt peaks nüüdisaegsetele rennipindadele kolima keskne erinõueteta materjalikäitlus (kõik, mis pole seotud relvastuse ja tehnikaga), millega väheneb eraldiasuvate ja igapäevaselt aktiivselt töötavate ladude hulk ning paranevad hoiustamistingimused ja töökorraldus. Uuele tasemele on kavas viia ka laskemootorid ja lõhkeainete käitlemine. See arendus võtab rohkem aega, aga peaks siiski valmima ja tööle hakkama järgmise nelja aasta jooksul.

Kõige nähtavam muutus leiab aga aset kaitseväge peastaabi hoovil praeguse parkla alal, kuhu aastatel 2015–2016 peaks kerkima uus kaitseministeeriumi hoone. Et selleks ajaks on kavandatud ka paljud struktuurireformid ministeeriumi valitsemisalas, on kõnealuse projekti nimi «Uus juhtimistaristu».

ESTONIA

Muudatuste lävepakul: avaliku teenistuse seadus ja kaitseväeteenistuse seadus

Taust

1999. aasta augustis esitas toonane kaitseminister Jüri Luik vabariigi valitsusele kaitseväeteenistuse seaduse eelnõu. Tegu oli mitmes mõttes murrangulise eelnõuga, sest esmakordselt pöörati sisulist ja väga põhjalikku tähelepanu kaitseväe keskmisele isikule – kaadrikaitsevälasele.

Sügisel alustas riigikogu riigikaitsekomisjoni juhtimisel eelnõu menetlust ja lõpetas selle 2000. aasta kevadel. Seadus jõustus aprillis 2000 ning toona tõdeti, et kuna reguleerimisala on ulatuslik ja paljud sätted rakenduvad esmakordselt, vaadatakse seadust põhjalikult paar aastat pärast selle jõustumist. Möödunud 12 aasta jooksul on seadusele tehtud väga palju parandusi, teksti osas antud välja kaks uut tervikredaktsiooni ja viimastel aastatel on ette valmistatud juba uut seadust. Põhieesmärgiks oli koostada kvaliteetne ja tänastele nõuetele vastav teenistust korraldav õigusakt, mis arvestab ühiskonna ja kaitseväe arenguid, säilitades sealjuures teenistuse eripära, olemuse ning kaitsevälaste õigused.

Kahjuks ei oska kirjutise autor anda sama põhjalikku ülevaadet kehtivast avaliku teenistuse seadusest, mis pärineb aastast 1996 ja on sarnaselt kaitseväeteenistuse seadusele läbinud kordi ja kordi muudatuste kadalipu. 1996. aasta polnud seadusele sugugi esimeseks jõustumistähtjaks ning ka selle puhul peeti ohtralt vaidlusi ja arutelusid, milline peaks olema avalik teenistus, millised on ametniku õigused ja kohustused ning kuidas peaks riigiparaat tervikuna toimima.

Nii võib tõdeda, et mõlemad seadused on soliidse ja keerulise ajaloo, neid on korduvalt

MAIRE KURVITS
*kaitseväe peastaabi
üldosakonna
juhataja*

remonditud ja ajakohastatud ning nüüd ongi aeg pöörata uus lehekülj ja jätkata kevadest nüüdisaegsete seadustega.

Seega on 2013. aasta 1. aprill kaitseväe ja kogu avaliku teenistuse seisukohast märkimisväärne: samaaegselt jõustuvad uus avaliku teenistuse seadus (ATS) ja avaliku teenistuse eriseadus kaitseväeteenistuse seadus (KVTS). Mõlema õigusakti menetlus on kestnud pikka aega ja ilmselt on avaliku teenistuse seadus olnud ka viimaste aastate suurimaks vaidluspunktiks avaliku teenistuse korraldamise ja riigiametniku mõiste sisustamisel.

Kahe niivõrd mahuka õigusakti rakendamine ei ole veel lõpule jõudnud – viimased rakendusaktid valmivad alles 2013. aasta talvel. Oleme seadnud selge eesmärgi, mille kohaselt rakenduvad mõlemad seadused täies mahus 1. aprillist ning sellel päeval alustavad kõik kaitsevälased ning ametnikud ja töötajad teenistust uutal alustel.

Olulisel kohal on olnud kommunikatsioon ja valitsemisala ühine tegutsemine parima tulemi saavutamiseks. Iga rakendusakt, nagu ka seaduse paragrahv, peab olema arusaadav ja tegelikus elus mõistlikult rakendatav. Et muudatused

puudutavad igat kaitsevække kuuluvat inimest, on tähtis ka selgitustöö: miks midagi on tehtud, mida sellega saavutatakse, mis muutub ja mida peab teenistuja ise uutes oludes ette võtma.

Mis muutub kevadest?

Tähtis on teada ja mõista, et seadused on küll uued ja paljus varasemast erinevad, kuid inimese põhiõiguste kaitse on endiselt tagatud ja senised töötingimused ka uues regulatsioonis kaitstud. Nii näiteks kaovad tegevväladel tegevteenistuse lepingud, sest neil ei ole juba aastaid õiguslikku sisu – kõik teenistusega seotud põhitõingimused määratakse ülema käskkirja ja ametijuhendiga. Seevastu suur osa praegustest avalikest teenistujatest-ametnikest liigub töölepingu seaduse reguleerimisalasse ja nendega sõlmitakse soodustingimustel töölepingud. Sarnaselt tänaste käskkirjadega jäävad teenistusse vaid ametnikud, keda on 1. aprillist kaitsevæeridades vaid käputäis.

Kui veel dokumentidest rääkida, siis ametijuhend on paber, mis pildilt ei kao, vaid muutub ilmselt senisest veelgi täpsemaks ja põhjalikumaks.

Teenistusse võtmisega kaasneb vande andmine. Tegevvälaste vande tekst jääb samaks ja eristub sisu tõsiduselt ka edaspidi kõikide teiste vannet andvate teenistujate vandest. Tsiiviilteenistujate osas teeme taas vahet: töötajad vannet ei anna, kuid ametnike vande tekst muutub silt, olles pigem suunatud kinnitusele täita oma ülesandeid ausalt ja kohusetundlikult.

Kaitsevægi peab senisest enam hakkama esitama nõudmisi ühele või teisele ametikohale. KVTS määrab väga täpselt kõik nõudmised, millele tegevvälane vastama peab, ametnike osas on määratletud üldnõuded (kodakondsus, miinimumharidus, keeleoskus ja kogemus) ning siin on vaja täpsustada konkreetset tingimust ametikohale asumiseks. Töötajatele seadus miinimumnõudeid ei kehtesta, ent tagamaks ametnike ja töötajate tegevuse võrreldavuse, kehtestatakse ilmselt ka töötajatele ametnike omadega sarnased nõuded.

Kas olen teenistuses tähtaegselt või tähtajatult?

Kui töötajad ja ametnikud võetakse tööle ja teenistusse üldreeglina tähtajatult, näeb KVTS kaitsevække sisenemisel ette vaid tähtajalise (kuni 5 aastat) teenistussuhte. Tegevvälane, kes on olnud katkematult tegevteenistuses vähemalt kümme aastat, võetakse tegevteenistusse määratluks ajaks.

Praegu teenistuses olevad kaitsevæelased jätkavad oma teenistust olemasolevatel alustel.

Katseaajaga või ilma?

Tegevvälasele seadus katseaega ei kohaldata, sest teenistusele eelnevad õpingud peaksid olema tema sobivuse piisavaks kinnituseks.

Ametnikke ilma katseaega kohaldamata kevadest teenistusse võtta ei tohi, kuid töötajate osas on katseaja rakendamine tööandja otsustada. Et tagada ka siin sarnast tööd tegevate isikute tööalane võrdsus, on otstarbekas kaaluda ühetaoliste põhimõtete kehtestamist.

Ilma korraliku puhkusega ei tule õigest ja tublist töötegemisest suurt midagi välja ja nii vaatame korra ka puhkuste korraldamise põhimõtet: tegevvälastele, ametnikele ja soodustingimustega töötajatele säilib 35-kalendripäevane puhkust. Ka väljateenitud lisapäevad staaži eest säilivad, kuid neid enam juurde ei anta. Suureks erisuseks on ka see, et tegevvälaste lisapuhkepäevad kehtivad nende teenistuses oleku lõpuni, kuid ametnikel ja soodustingimustega töötajatel kustuvad need neljandal aastal pärast uue avaliku teenistuse seaduse jõustumist.

Neile töötajatele, kes liituvad organisatsiooniga pärast seaduse jõustumist, nähakse ette põhipuhkus kestusega vähemalt 28 kalendripäeva. Ka siin on otsuse tegemise koht: kas ja kuidas me eristame või samastame ametnikke ja töötajaid, kelle töö sisu ju tegelikult võrreldes praegusega ei muutu.

Tihti on küsitud, kas ja millised on uute seadustega kehtestatud teenistusalaseid piiranguid

(eeskätt just töötamine väljaspool teenistusülesannete täitmist).

Tegeväelane võib tasu eest töötada väljaspool teenistusülesannete täitmist haridusasutuses teaduslikul ja pedagoogilisel tööl, tervishoiu- ja teadustööl, treenerina spordiseaduse tähenduses, füüsilisest isikust ettevõtjana ning arstliku komisjoni koosseisus. Kõiki nimetatud töid võib teha ainult struktuuriüksuse ülema või tema otsese ülema kirjalikul loal, kui töötamine ei takista teenistusülesannete täitmist ega kahjusta avaliku võimu mainet.

Ka ametnikel lasub kõrvaltegevusega tegelemise keeld juhul, kui see takistab teenistusülesannete täitmist. Taas on erisus töötajate osas, sest töölepingu seaduse kohaselt on võimalik seada vaid konkurentsipiiranguid ja neidki vaid siis, kui tuleb kaitsta tööandja erilist majandushuvi. Seega tuleb igasuguste lisategevuste osas ülemaga aegsasti kokku leppida viisil, mis võimaldab kirjalikku taasesitamist.

Kes keda asendab?

Puhkused, lähetused, töövõimetus. See on vaid osa nimekirjast, mille puhul tuleb alati läbi mõelda ka asendamise korraldus. Parim abimees selleks on ametijuhend või struktuuriüksuse põhimäärus, kus on üheselt kajastatud asendamise kord. Kuid ka need dokumendid tuleb kriitiliselt üle vaadata, lähtudes järgmisest põhimõttest:

- tegeväelast asendab tegeväelane;
- ametnikku asendab ametnik;
- ametnik asendab töötajat;
- töötaja saab ametnikku asendada vaid mahu, mis on kaetud tema töölepinguga. Üheski avaliku võimu teostamise küsimuses ei saa töötaja ametnikku asendada.

Mis saab siis, kui on põhjustatud kahju?

Tegeväelase varalisele vastutusele ja kahju hüvitamisele kohaldatakse avaliku teenistuse seaduses sätestatud. Seega tuleb sellisel juhul pöörduda ka tegeväelaste osas ATSi poole, mis ütleb,

et kui ametnik on teenistuskohustust rikkunud tahtlikult, vastutab ta tekkinud kahju eest täies ulatuses. Kui ametnik on teenistuskohustust rikkunud hooletuse või raske hooletuse tõttu, vastutab ta ulatuses, mille tuvastab ülem või selleks volitatud isik kaalutusotsuse alusel. Kui kahju pole tekitatud tahtlikult, ei tohi nõutav hüvitis ületada ametniku kuuekordset põhipalka.

Samasugune on ka töötajatelt kahju sissenõudmine: kui töötaja on töölepingut tahtlikult rikkunud, vastutab ta rikkumise tagajärjel kogu tööandjale tekitatud kahju eest. Kui töötaja on töölepingut rikkunud hooletuse tõttu, toimub nõude ulatuse määramine sama moodi, nagu ametnike ja tegeväelaste puhul.

Ja mis saab enne kevadet?

Tegeväelaste teenistussuhe vormistatakse uuele faktilisele alusele ja kaitseväelane, kes ei soovi uue seaduse alusel teenistust jätkata, peab organisatsiooni teavitama 30 päeva jooksul seaduse jõustumisest. Sellisel juhul vabastatakse isik 7 päeva jooksul teenistusest hüvitist maksmata.

Ametnikele, kellest uue seaduse tähenduses saavad töötajad, tehakse mõistliku aja jooksul enne seaduse jõustumist ettepanek soodustingimustel töölepingu sõlmimiseks. Need teenistujad, kes ei soovi töötajatena jätkata, vabastatakse teenistusest ja neile makstakse ühe kuu hüvitis.

Teenistuses jätkavate töötajatega sõlmitakse soodustingimustel tööleping, kus säilitatakse kõik senised õigused ja garantiid.

Kokkuvõttes toob mõlema seaduse rakendamine kaasa ohtralt bürokraatiat ning paberi-, teavitus- ja selgitustööd, näpuga järje ajamist ja tähtaegade rehkendamist, kuid tegelikkuses säilivad kaitseväge tänased ja homsed ülesanded, meeskond ning igapäevased tööd ja tegemised. Seega on esmatähtsaks tähtaegades püsimine, seaduse mõtte selgitamine ning tavapäraste ülesannete sama edukas ja veelgi edukam täitmine.

Arvamused kaitseväest enne ja pärast ajateenistust

Vabadussõja lahingute lõppu meenutanud mälestustseremonial 3. jaanuaril 2013 toonitas Tallinna Reaalkooli õpilane Karl Erik Lillo, et tema koos oma klassikaaslastega oleks täna valmis talitama samal moel, nagu tegid ligi sajand tagasi nende koolivennad, kes, relv käes, Eesti iseseisvuse kaitseks välja astusid. Eesti meeste kõrge kaitsetahe on sotsioloogiliste uuringute tulemuste kaudu küll kinnitust leidnud, kuid on selge, et tänapäeval ei piisa pelgalt suurest kaitsetahtest ja vaprast võitlusvaimust, et võimalikule kallalekippujale vastu seista. Kes tahab olla tõepoolest võimeline kodumaad kaitsma, peab läbima ajateenistuse.

Kuuendat aastat järjest rahvusvahelise kaitseuuringute keskuse ja kaitseressursside ameti koostöös läbi viidud kutsealuste ja reservväelaste küsitlus selgitas välja noormeeste arusaamad ja hoiakud ajateenistuse ja kõige sellega kaasneva suhtes. Uuringus oli vaatluse all lai teemadering alates hinnangust kaitseressursside ameti ja arstlike komisjonide tööle kutsealuste ajateenistusse kutsumisel kuni ajateenistuse läbinud noormeeste valmisolekuni jätkata teenistust kutselise kaitseväelasena.

Ajateenistuse läbimist peab vajalikuks nii kogu Eesti avalikkus kui ka uuritud sihtrühm. Juba aastaid on pidanud noormeeste kohustuslikku ajateenistust kindlasti või pigem vajalikuks üle 90% elanikkonnast. 2013. aastal kooli lõpetavatest noormeestest peab ajateenistust vajalikuks 71%,¹ küsitletud kutsealustest 76% ja reservväelastest 80%.

Ent üks asi on tunnistada ajateenistus põhimõtteliselt vajalikuks, teine asi aga see ise läbida. Enam kui 70% küsitletud ajateenijatest ja reservväelastest suhtus ajateenistusse minekusse

JUHAN KIVIRÄHK
vanemteadur
SA Rahvusvaheline
Kaitseuuringute
Keskus

positiivselt: 27% küsitletutest läks ajateenistusse hea meelega, 44% valmisolekust oma kodanikukohust täita, 22% küsitletuist aga vastas, et nad oleksid võimaluse korral ajateenistusse minemata jätnud, ja 4% läks sinna täiesti vastumeelselt (vt joonis 1). Sel aastal kooli lõpetavatest noormeestest suhtub ajateenistusse minekusse positiivselt 60%, sinna jätkaks minemata või läheks vastumeelselt 35%.²

Ajateenistuse tähtsustamisest räägib ka pidevalt kasvav vabatahtlikult ajateenistusse minejate osa. Kui 2008. aastal avaldas ise soovi ajateenistusse minna 9% küsitletud kutsealustest, siis 2012. aastal oli selliseid vastajaid juba 33%. Suhtumisel ajateenistusse minekusse on üheks kriitiliseks teguriks vastaja vanus. Uuringutulemused näitavad, et mida noorem on kutsealune, seda meelsamini ta ajateenistusse läheb. Kui 18- ja 19-aastastest noormeestest läheks ajateenistusse hea meelega tervelt 56%, siis üle 22-aastastest vähem kui viiendik. Suurem osa vastajaist pidaski sobivaimaks minna ajateenistusse kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist – nõnda arvas 54% kutsealustest ja 76% ajateenistuse läbinutest. See 22%-line vahe näitab, et ajateenistuse vältel jõuavad ka paljud need, kes kutsutakse sinna kas pärast kõrgkooli või mõnd aega kestnud töömehepõlve, arusaamisele, et targem oleks olnud see kohustus kohe pärast kooli lõpetamist täita.

¹ Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse 2012. aasta novembris gümnaasiumide ja kutseõppeasutuste lõpuklasside õpilaste seas läbi viidud küsitluse tulemused; kokku küsitleti 1325 noormeest ja neidu.

² *Ibid.*

Kutsealuste saabumine logistikapataljoni 11.07.2012.

See, millise suhtumisega minnakse ajateenistusse, mõjutab läbivalt hinnanguid nii ajateenistusse kutsumise protseduurile, ajateenistuses toimuvale kui ka rahulolule läbitud ajateenistusega.

Oma teenistusajaga kaitseväes jääb täiesti või üldiselt rahule 69% ajateenistuse läbinud noormeestest. Seda on pisut rohkem kui aasta varem, kuid vähem kui 2007., 2008. ja 2010. aastal (vt joonis 2). Neist, kes läksid ajateenistusse hea meelega, jäi sellega rahule 73%, ja neist, kes läksid sinna kohusetundest, 77%. Ent ka neist, kes parema meelega oleksid ajateenistust vältinud, olid pooled sellega lõpuks siiski rahul.

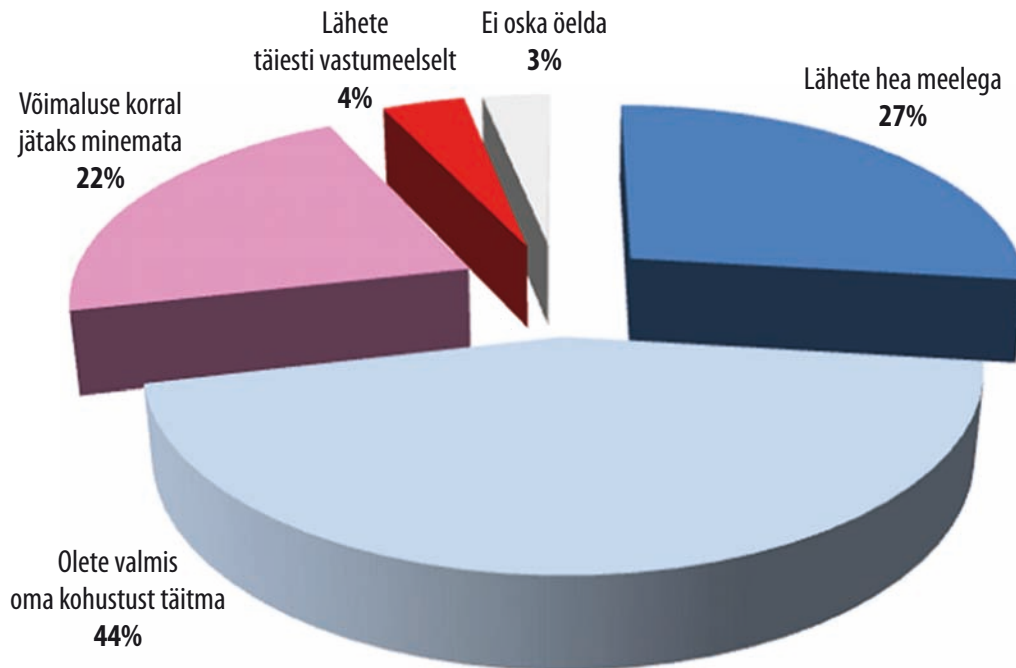
Oma rahulolematust sai vastaja põhjendada lahtisele küsimusele vastates. Rahulolematuse põhjusi tõi välja 36% reservväelastest. Kõige sagedamini mainiti ajateenistuse organiseerimist ja ajaraiskamist (43% küsimusele vastanu-

test), teisena aga ülemuste ebapädevust ja üleolevat suhtumist ajateenijatesse (36%).

2012. aasta uuringust väärrib eriti esile tõstmist asjaolu, et ajateenistusega rahulolu on väeosade lõikes ühtlustunud: rahulolematuid ei olnud kusagil üle 35%. Veel aasta varem oli pilt märksa ebahütlasem: ühes väeosas olid rahulolematud tervelt pooled (vt tabel 1). See näitab väljaõppetaseme ühtlustumist ning tõenäoliselt ka erinevuste vähenemist teenistus- ja olmetingimustes.

Enamik reservväelastest tunneb end ajateenistuse järel enesekindlamana (78%) ja füüsiliselt tugevamana (72%), enam kui pooled ka targemana. Lahtistes vastustes tõsteti põhiliste ajateenistusest saadud oskuste ja kogemuste seas esile erinevaid sõjalisi teadmisi ja oskusi (19%), füüsilist arengut ja rasketes oludes toimetulekut (15%), meeskonnatöö ja teistega arvestamise oskust (12%), juhtimisoskuste ja -kogemuste

Joonis 1. Suhtumine ajateenistusse (kutsealused ja reservväelased kokku)

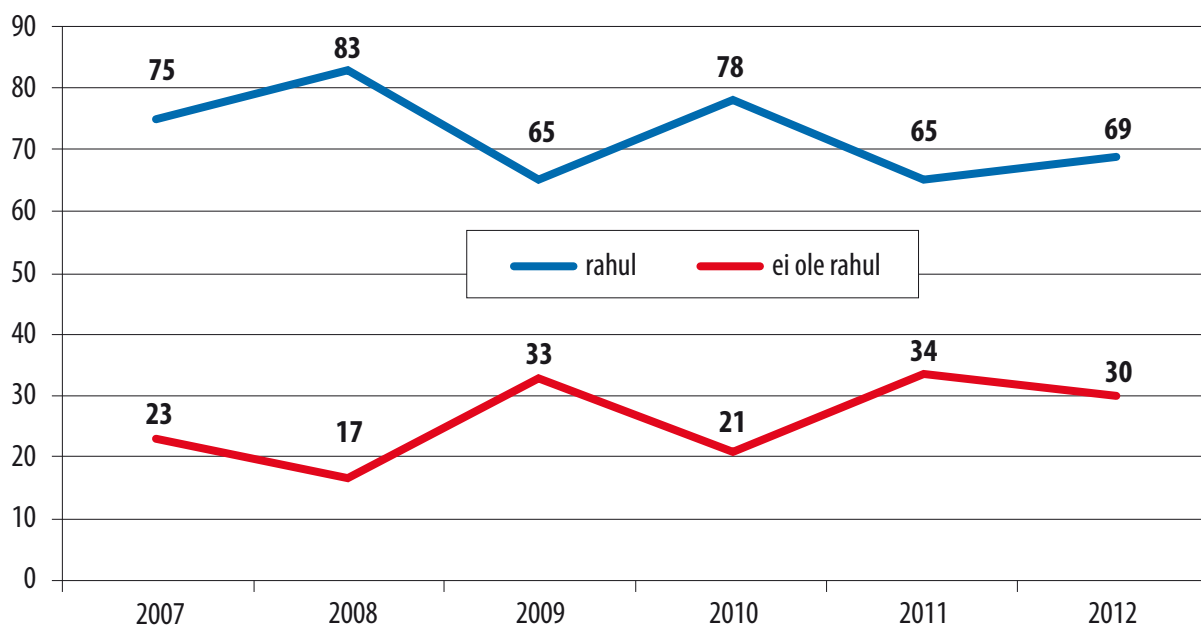
Tabel 1. Rahulolu ajateenistusega väeosade lõikes (võrdlus aastate 2011 ja 2012 vahel)

	Täiesti või üldiselt rahul		Ei jäänud pigem või üldse rahule	
	2012	2011	2012	2011
Mereväebaas	85%	54%	15%	45%
Pioneeripataljon	73%	61%	27%	39%
Vahipataljon	72%	58%	29%	41%
1. jalaväebrigaadi tagalapataljon	70%	X	30%	X
Kuperjanovi jalaväepataljon	69%	70%	27%	30%
Õhutõrjepataljon	69%	65%	30%	35%
Suurtükiväepataljon	69%	71%	31%	26%
Staabi- ja sidepataljon	66%	43%	34%	50%
Viru jalaväepataljon	65%	76%	35%	22%
Logistikapataljon	63%	59%	35%	40%
Kõik kokku:	69%	65%	30%	34%

saamist (11%), autojuhtimise ja muu liikuvtehnikaga töötamise oskuste omandamist (11%), distsiplineerituse suurenemist ja ajakasutusoskuse parandamist (10%). Küsitusele vastanud tahaksid, et ajateenistuses läbitud väljaõpete kohta väljastataks tunnistused, mida saaks esitada kutseoskusi tõendavate dokumentidena ka tsiviilelul – seda peab kindlasti vajalikuks 70% ja pigem vajalikuks 23% küsitletutest.

Ajateenistuse õnnestumisel on tähtis osa ka sellel, et noormees (või sellest aastast alates ka tütarlaps) läheks ajateenistusse informeeritult, realistlike ootuste ja selge teadmisega, mis teda seal ees ootab. Oma informeeritust enne ajateenistusse minekut pidas heaks või väga heaks 63% kutsealustest ja vaid 44% reservväelastest. Seega võib öelda, et tegelik ajateenistuskogemus laseb tagantjärele paista oma eelnevat informee-

Joonis 2. Rahulolu ajateenistusega aastate 2007–2012 löikes

ritust pigem väiksemana – küllap tuleb teenistuse käigus esile asjaolusid, millest ei olnud enne sinna minekut teadlikud ja millega ei osatud arvestada.

Rohkem oleks soovitud eelnevalt teada eesootava väljaõppe sisu ja väeosade spetsiifika kohta, selle kohta, mida võib ja mida oleks soovitatav ajateenistusse kaasa võtta, samuti infot üldisest elukorraldusest, elamistingimustest ja päevaplaanist ning ajateenija õigustest ja võimalustest oma õigusi kaitsta. Kahtlemata on kõige selle kohta piisavalt informatsiooni asjakohastel veebilehekülgedel ja spetsiaalsetes infotrükistes, kuid oluline oleks kutsealuseid oskuslikumalt nende allikate juurde juhatada, nende vastu huvi tekitada.

Peamiseks infokanaliks, millest ajateenistuse kohta informatsiooni ammutatakse, on sõbrad – neilt sai informatsiooni kindlasti 59% ja mõningal määral 34% küsitletutest. Sõpradele järgnevad kaitseressursside ameti koordineeritavad infovood: veebileht, infotrükised, arstlik komisjon. Oluliseks infoallikaks on ka kaitseväge veebileht.

Neil, kes õppisid koolis riigikaitseõpetust, olid need ainetunnid info saamisel oluliselt teisel kohal. Kaitseliidu liikmetel on aga oluliselt teisel kohal oma organisatsiooni kaudu saadav informatsioon. Seega võib uuringu tulemuste

põhjal järeldada, et riigikaitseõpetuse laiendamine võimalikult kõikidesse koolidesse oleks oluline abiline kutsealuste ajateenistuseks valmisoleku parandamisel, rääkimata Kaitseliidus ja selle organisatsioonides osalemise positiivsest mõjust.

Rahulolu läbitud ajateenistusega on selle pandiks, et kaitseväge saab endale motiveeritud reservväelase. Need, kellel on ajateenistusest jäänud kehvad mälestused, ei suutu ka tulevasse õppekogunemistesse erilise vaimustusega. Kui neist, kes jäid ajateenistusega rahule, on valmis tulevikus reservõppekogunemistel osalema 70%, siis ajateenistusega rahulolematutest vaid 34%. Kokku osaleks reservõppekogunemistel meelsasti viiendik reservväelastest ja 39% oleks valmis oma kohust täitma.

Lisaks reservväe ettevalmistamisele on ajateenistus ka kutseliste kaitseväelaste kasvulava. Kõigilt küsitletutelt päriti, kuidas nad reageeriksid, kui neile tehtaks ettepanek pärast ajateenistuse läbimist jätkata teenistust elukutselise kaitseväelasena. Nii reservväelaste kui ka kutsealuste hulgas oli 5% neid, kes sellise ettepanekuga kindlasti nõustuksid. Ka tänavuste koolilõpetajate seas läbi viidud küsitlus näitas, et kutselisest kaitseväteest oleks kindlasti huvitatud 5% noormeestest. Kui võtta aastas ajateenistuse läbinute keskmiseks arvaks 3000, tähendab 5% sellest 150 uut kutselist kaitseväelast aastas.

ENDEX – Kevadtorm 2012 ja ajateenistus on lõppenud.

Võib öelda, et viimase kuue aasta jooksul on noormeeste suhtumine ajateenistusse minekuse ja hinnang selle läbimisele olnud stabiilselt positiivne. Arvestades tänapäeva dunaamilist ühiskonnaelu ja avarduvaid valikuvõimalusi, ei ole ilmselt realistlik oodata nende hoiakute olulist muutumist positiivsemas suunas, vaid võime olla rahul ka sellega, kui suudame praegust taset hoida. Selleks on aga jätkuvalt tarvis teha selgitustööd ajateenistuse läbimise ja Eesti kaitsevõime arendamise vajalikkusest. Paraku kipuvad avalikkuses aeg-ajalt kõlama arusaamad, et Eestit kaitseb NATO või et kui meil õnnestub suhteid Venemaaga paremaks muuta, polegi Eesti turvalisusele enam mingit ohtu. Need on piiratud vaatenurgad.

Nagu märkis ühes oma kirjutises kaitseväge juhataja brigaadikindral Riho Terras: «Me armastame väga tsiteerida NATO lepingu V artiklit, kuid oleme unustanud III artikli.»³ Viimane seab kollektiivkaitse kõrval võrdselt oluliseks ka lepinguosaliste individuaalse võimekuse arendamise. Isegi kui akuutne oht Venemaa suunal

puudub, on üldine julgeolekualane olukord maailmas üsna ärev. Kui vaadata, millised protsessid leiavad praegu aset Malist, Lähis-Idast ja Süüriast kuni Afganistanini, on selge, et turvaliselt saab end tunda vaid see riik, kes ise ja koos liitlastega panustab piisavalt oma kaitsevõimesse. Ajateenistuse põhjal moodustuv hästi välja õpetatud reservvägi on selle oluliseks komponendiks.

* * *

Uuring «Arvamused Eesti Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust» viidi läbi 2012. aasta suvel kahe paralleelse postiküsitlusena. Ajateenistuse kutsutud kutsealustest vastas küsitlusele 1207 noormeest, pärast ajateenistust reservi arvatust vastas 522. Sellist uuringut on alates 2007. aastast läbi viidud igal aastal.

Lisaks sellele on artiklis kasutatud rahvusvahelise kaitseuuringute keskuse 2012. aasta novembris gümnaasiumide ja keskkaridust andvate kutseõppeasutuste lõpuklasside õpilaste seas läbi viidud küsitluse tulemusi. Selle uuringu käigus küsitleti Eesti koolide esindusliku valimi alusel 1325 noormeest ja neidu.

³ Terras, Riho 2013. Riho Terras: Sõjaline julgeolek läbi lainurkobjektiivi. Postimees, 19. jaanuar.

Strateegiline kommunikatsioon kaitseväes

Esmakordselt 2009. aastal sügisel Põhja-Atlandi Nõukogu sõjalises komitees kinnitatud NATO strateegilise kommunikatsiooni definitsioon määrab selle ülesandeks kõigi kommunikatsioonialaste tegevuste ja võimekuste, sh diplomaatia, avalike suhete, sõjalise teavituse, ning kui vaja, ka info- ja psühholoogiliste operatsioonide koordineerimise ja rakendamise, et toetada alliansi poliitilisi ambitsioone, operatsioone ja tegevust, saavutamaks NATO kokkulepitud eesmärgid.

Eesti on NATO liikmena selle definitsiooni väljatöötamisel osalenud ja tulemuse heaks kiitnud. Nüüd kolm ja pool aastat hiljem on õige aeg heita pilk tagasi ja teha vahekokkuvõtte kuidas oleme strateegilise kommunikatsiooni valdkonna võimekusi arendanud ja missugused on sihid edaspidiseks. Et kaitsevaldkonna diplomaatia ja avalike suhete funktsioneerimise eest vastutab kaitseministeerium, puudutan siin vaid strateegilise kommunikatsiooni sõjalist osa: teavitusvaldkonda, infooperatsioone ja psühholoogiliste operatsioonide võimete arendamist.

Siinkohal olgu öeldud, et strateegiline kommunikatsioon ei ole kindla struktuuri ainuülesanne, pigem on see protsess, mida peavad juhtima strateegilised ülemad, kelle kasutada on toetavad sõjalised võimekused: teavitus, infooperatsioonid ja psühholoogilised operatsioonid. Selle protsessi käigus koordineeritakse ja sünkroniseeritakse tegevusi ning toodetakse sõnumeid ja narratiive, mis on kasutamiseks strateegilise-, operatsioonilise- ja taktikalise tasandi juhtidele, aga ka lihtsõdurile, et adresseerida kindlaksmääratud sihtgruppe, samal ajal informeerides laiemat üldsust. Strateegilise kommunikatsiooni eesmärk on anda õige sõnum, õigete vahenditega, õigele auditooriumile, õigel ajal, õige tulemiga. See ei piirdu ainult sõnadega, sageli avalduvad meie sõnumid palju paremini tegudes.

AIVAR JAESKI
kolonel
kaitseväe peastaabi
teavitusosakonna
ülem

Sõnadest mõjuvamalt kõnelevad teod. Strateegilist kommunikatsiooni toetav kaitseväe peastaabi teavitusosakonna pressijaoskond koos nelja kaitseringkonna, kaitseväe logistikakeskuse, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ja 1. jalaväebrigaadi teabeohvitseridega teavitab üldsust kõigist olulisematest ettevõtmistest ja sündmustest kaitseväes. 2011 aastal loodud teavituskeskus on jõudu kogumas, et aidata kaasa informatsiooni paremaks jõudmiseks meediasse. Teabeohvitseride koostatud pressiteadete statistika toob selgelt välja meie saavutused ja näitab, mis on meie prioriteetidid.

Kõige rohkem on 2012. aastal kajastatud Eesti sõdurite tegevust rahvusvaheliste julgeolekujõudude koosseisus Afganistanis, kokku 16% kõigist kajastustest ehk 4,75 pressiteadet kuus. Kaitseväe peastaabi teavitusosakonna teabeohvitseri alaline kohalolek operatsioonipiirkonnas tagab operatiivse ja objektiivse informatsiooni saamise. Meie tegevuse valgustamine on osa kaitseväe panusest NATO ühisüritusse, sellega näitame oma pühendumist liitlasekohustuste täitmisel.

Teise suure grupi moodustavad pressiteated õppuste kohta, neid oli 12% üldarvust. 2012. aasta oli kaitseväele õppusterohke – Kevadtorm, BALTOPS, Open Spirit, Saber Strike, Baltic Host ja Steadfast Juncture on andnud kõneai-

net meediale ja võimaldanud lisaks tegevteenistujatele ka reservis teenivatel teavitusvaldkonna spetsialistidel oskused proovile panna.

Kaitseväe strateegiline eestkõneleja on kindlasti kaitseväe juhataja, tema esindab kaitseväge meie tegemistes. Kaitseväe peastaap on töövahend kaitseväe juhatajale eesmärkide saavutamiseks. Teavitusosakonna pressijaoskond on kajastanud kaitseväe juhataja tegevust 2012. aastal 40 pressiteatega, see on 3,3 pressiteadet kuus ehk 11% nende koguarvust.

Kui vaadata teavitustööd väeliikide ja asutuste kaupa, siis on kõige paremad tulemused seal, kus on tegusad teabeohvitserid ja kelle tööd toetavad ka ülemad. Märkimist väärib kaitseväe logistikakeskuse teabeohvitseri ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste teavitusmeeskonna tubli töö. Silma paistavad ka Kirde kaitseringkonna teabeohvitseri pressiteated, väeosadest on enim oma tegevust kajastanud Vahipataljon.

Teemadest on kõige enam meedia tähelepanu pälvinud kaitseväelaste spordisaavutused ja tsiviilmilitaarkoostöö.

Kaitseväe tegevuse kajastus oleneb ka sellest, mis mujal maailmas toimub. Näiteks, seoses USA presidendi valimistega sai samal ajal Eestis toimunud NATO 2012 aasta suurim staabiõppus Steadfast Juncture vähem tähelepanu nii Eesti kui ka rahvusvahelises pressis. Meie rahuaegse tegevuse kajastamine võistleb kõigi teiste institutsioonide pressiteadetega ning toodud näide tõestab ilmekalt kaitseväe ettevõtmete sünkroniseerimise olulisust, et kajastused ja sõnumid saaksid suurema tähelepanu.

Infooperatsioonide valdkonnas on kaitsevägi koolitanud ja andnud NATOs töötamise kogemuse kriitilisele arvule ohvitseridele. Nende ohvitseride ülesanne oleks alustada koordineerimise ja sünkroniseerimise kogemuse ning koolituse jagamist kaitseväe sees. Tegevuse peamine

Õppuse Steadfast Juncture pressikonverents Ämari lennubaasis 07.11.2012.

eesmärk oleks tuua ühise laua taha eksperdid, kes tagaks esmajoones vägede julgeoleku, elektroonilise sõja, kineetiliste ja mittekineetiliste operatsioonide, erioperatsioonide, võrgupõhiste tegevuste ning tsiviil-militaarkoostöö valdkondade tegevuste ja sõnumite kooskõla. Aastal 2013 on vaja vastavad struktuurilised muudatused ellu viia.

Psühholoogiliste operatsioonide valdkond ei ole kahjuks kaitseväes seni juurdunud. Vastava koolituse saanud ohvitserid on tööl teistes struktuuriüksustes ja kaitseväes on selle võimekuse väljaarendamine ikka veel algusjärgus. Loodan, et tänava saame luua vundamenti ka psühholoogiliste operatsioonide võimekuse arendamiseks. Soov on leida inimene, kes tahab ja suudab seda valdkonda edasi viia.

Aastal 2013 võtame koos uue kaitseväetee- nistuse seaduse ja kaitseväge kümne aasta arengukava (aastate 2013–2022 kohta) muudatuste

rakendamisega kasutusele struktuuriüksuse uue nimetuse – kaitseväge peastaabi strateegilise kommunikatsiooni osakond. Selle osakonna ülesanne saab olema killustatud sõnumite ühteliitmine ja kommunikatsiooni koordineerimine ning sünkroniseerimine nii strateegilisel, operatiivsel kui ka taktikalisel tasemel.

Kommunikatsioonile saavad kõik kaasa aidata. Täna infoühiskonnas on tänu uutele kommunikatsiooniplatvormidele (pean siinkohal esmajoones silmas sotsiaalmeediat) palju lihtsam informatsiooni edastada ja seda suuremate gruppideni viia. Kaitsevälase ülesanne on kaitsta riiki ja rahvast 24 tundi päevas ning seitse päeva nädalas nii oma tegudes kui ka sõnades. Kodanike turvatunde loomiseks peame targalt ja ausalt kommunikeerima.

Info on kaitseväe oluline ressurss

2012. aastal hakati kaitseväes tegelema uue valdkonnaga – infohaldusega. Mis on infohaldus? Kas ja mida uut toob endaga kaasa infohaldus kaitseväele kui organisatsioonile tervikuna ning selles töötavatele kaitseväelastele ja teenistujatele?

Igal organisatsioonil on oma põhieesmärk, funktsioon – eraettevõtetel kasumi teenimine, avaliku sektori asutustel kodanike teenindamine. Kaitsejõudude põhifunktsioon on riigi ja rahva julgeoleku tagamine. Kõigil organisatsioonidel on ka tugifunktsioonid, millela ei ole toimimine võimalik. Finantsjuhtimine ja personalijuhtimine on teada-tuntud tugifunktsioonid. Finantsjuhtimise eesmärk on tagada organisatsiooni rahaliste ressursside kasutamine vastavalt püstitatud eesmärkidele, personalijuhtimine on tugifunktsioon, mille nn skoop on organisatsiooni inimressurss. Infoajastul on finantside ja inimressursi kõrval oluliseks organisatsiooni väärtuseks informatsioon. Sageli öeldakse, et info on isegi kõige olulisem ressurss. Seega informatsiooni haldamine ja juhtimine on üks organisatsiooni tugisambaid võrdväärsetel teiste toetavate funktsioonidega.

1750. aastatel Suurbritanniast alguse saanud ja kiirelt üle maailma levinud tööstusrevolutsioon märkis ajaloos olulist pöördepunkti, mis muutis peaaegu kõiki aspekte inimeste igapäevases elus. 1990ndatel algas arvuti- ja internetikasutuse laiem levik, alguse sai infoühiskond – ühiskonnakorraldus, kus määrava rolliga on informatsioon. Mõiste «kirjaoskus» on infoühiskonnas asendunud terminiga «infokirjaoskus» – võime leida, hinnata ja kasutada informatsiooni mitmesugustest allikatest. Mõõdas on ajad, kui CVsse kirjutati «arvutioskus: Internet Explorer», interneti ja kontoritarkvara valdamine on nüüdseks elementaarsed baasoskused.

**MONIKA
SAARMANN**
*kaitseväe
infohaldusjuht*

Infotehnoloogia on muutunud osaks peaaegu kõigist eluvaldkondadest. See on võimalusterohke ja kiiresti arenev vahend informatsiooni loomiseks, edastamiseks, kasutamiseks ja säilitamiseks. Infojuhtimisel kaitseväes on eesmärk parandada infoliikumist kogu kaitseväes tervikuna, mitte ainult peastaabis. Infojuhtimine kui valdkond ehk funktsioon on tihedalt seotud paljude teiste kaitseväe tegevusvaldkondadega: infotehnoloogia, kommunikatsioon, dokumendihaldus, üldine tööprotsesside optimeerimine. Seega on infojuhtimine vastastikus seostes olivate teabe hankimise, loomise, organiseerimise, jagamise ja kasutamise protsesside võrgustiku juhtimine, mis ühtse jätkuva protsessina võimaldab kaitseväel kohaneda oma eesmärkide ja väliskeskkonna teguritega. Infojuhtimine ei ole moesõna ega «asi iseeneses», vaid selle eesmärk on organisatsiooni juhtimise, põhitegevuse, eesmärkide ja muutuste toetamine, tehes kättesaadavaks õige info õigel ajal õigetele inimestele.

Infoühiskond tervikuna on väga uudishimulik, tarbiv, muutustega kaasa minev – selle ilmekaks näiteks on tormiline nutitelefonide, äppide, tahvelarvutite, sotsiaalvõrgustike (nt Facebook) kasutamise levik. Infojuhtimisprotsessi oluline märksõna on «kohanev käitumine». Militaarsed organisatsioonid on aga juba olemuselt sellised, kus ei toimu laiaulatuslikke ega kiireid

muudatusi. Sellest hoolimata – koos ümbritseva maailma muutumisega – on ka militaarorganisatsioonidel tulnud infoajastuga kaasa minna. Olenemata sellest, kas tegemist on tsiviil- või sõjaväelise organisatsiooniga, on muudatuste tegemisel teada, et alati on kõige raskem osa mitte niivõrd informatsiooni või seda talletava info-süsteemi muutmine, vaid inimeste harjumuste muutmine. Informatsioon kui kaitseväge kollektiivse mälu põhialus on teenistujale kasutada antud ressurss nii nagu tööauto, -telefon, -arvuti vms vara. Tööauto ja -telefoniga tuleb heapere-mehelikult ümber käia, samamoodi ei tohi organisatsioonile olulist informatsiooni jätta laokile enda personaalsesse e-postkasti ega kataloogide-failide rägastikku. Oleme harjunud sellega, et olulised dokumendid peavad olema ühetaoliselt vormistatud, kirjeldatud, ühes kohas säilitatud, mitte iga kasutaja arvutis «kusagil». Seoses infotehnoloogiliste võimaluste kiire arenguga on muutunud töökeskkond toonud kaasa selle, et olulist informatsiooni leidub lisaks n-ö ametlikule dokumentide süsteemile ka võrguketastel, erinevates andmebaasides, veebis ja mujal. See-ga, kui varem on räägitud dokumendihaldusest ning seda on peetud pigem kantselei ja referentide vastutuselaks, siis informatsiooni haldamise vajadusega puutub kokku absoluutselt iga teenistuja, olenemata auastmest ja ametikohast.

Informatsiooni korrektse käitlemise tagavad organisatsioonilised meetmed (eeskirjad, juhised, nõuded, kindlaks määratud protsessid) ning oluliselt toetavad seda infotehnoloogilised kasutajasõbralikud lahendused. Eelnimetatud kaht tegurit on oluline hoida tasakaalus. Piltliku võrdlusena: võib omada sportautot, aga kui puudub sõiduoskus, pole kasu sellest, et auto on kiire. Informatsiooni loomisel, kasutamisel ja haldamisel on infotehnoloogilisel keskkonnal (siseveeb, võrguketad, andmete sisestamise mugavus erinevatesse infosüsteemidesse, kiired ja võimekad otsingumootorid jms) suur tähtsus, kuid sama olulised on kasutajate suhtumine ja oskused.

Üldlevinud suurusjärguna arvestatakse, et viie aasta jooksul kasvab informatsiooni maht kümnekordselt. Organisatsiooni kollektiivne

mälu koosneb suurest hulgast informatsioonist, millega kaasneb jäämäe fenomen – esmapilgul on nähtav vähene, valdav osa jääb vee alla. Keeruliseks teeb informatsiooni käsitlemise, süstematiseerimise ja säilitamise see, et erinevatel ajahetkedel võib oluliseks osutuda erinev informatsioon. Näiteks käsu või projekti täitmisel on oluline lõpptulem, kuid teisel ajahetkel võib tähtsaks osutuda hoopiski selle aluseks olnud lähtematerjal. Nii nagu tööandjale kuuluva sõidukiga sõites on vaja hinnata asfaldis olevaid auke ja nendesse sõitmise riski, nii tuleb hinnata ka informatsiooni, millega töö käigus kokku puututakse: mis on vajalik, mis võib edaspidi vajalikuks osutuda, mis on täiesti üleliigne alles hoidmiseks. Infotehnoloogia küll areneb pidevalt ja mõeldakse välja lahendusi, kuidas kasutaja elu mugavamaks teha (erinevad märgistamisvõimalused, üha nutikam otsing jms), kuid reaalselt on kõige olulisem otsustaja ja hindaja siiski inimene.

Öeldakse, et elame küll infoajastul, aga sageli oleme infonäljas. Põhjuseks on väga suured infomassiivid, millest on keeruline kiiresti vajalikku informatsiooni üles leida. Ka kaitseväes on informatsiooni paljudes erinevates kohtades ja erineval kujul: digitaalsena, paberil, inimeste peades. Termin «infosüsteem» ei tähenda mitte ainult konkreetset tarkvara, vaid on käsitletav ka informatsiooni süsteemse mudelina, millel on alati neli kindlat komponenti: tehnoloogia, informatsioon, selle loomise ja haldamise protsessid ning inimesed, kes neid protsesse teostavad (vt joonis 1). Samas, infotehnoloogiast tingitud võimaluste kasutamine ei tähenda seda, et inimesed ei peaks enam omavahel suhtlema – on liialt ulmeline arvata, et tehnoloogia saab asendada töökultuuri.

Kui kaitseväge tegevuseks ja toimimiseks vajalik informatsioon on süstematiseeritud, selle turvalisus ja kasutatavus tagatud, on edasiseks sammuks on teadmushaldus (teabehaldus, teadmusjuhtimine, teadmiste juhtimine, ingl *knowledge management*). Informatsioonile lisaks on vaja inimeste teadmisi ja tarkust viia kujule, mis võimaldaks neid kasutada ja jäädvustada selliselt, et need ei lahkuku kaitseväest koos

Õppusel Baltic Host 2012 jagas kaitsevägi infot tsiviilametkondade ja välispartnerite vahel.

inimesega. Erinevalt infohaldusest ei ole teadmushalduse skoop enam niivõrd inforessursside loomine, haldamine ja kasutamine, vaid teenistujate peades oleva tarkuse koondamine sellisele kujule, et see oleks kaitseväele ja kaastöötajatele kasutatav.

Infoajastu mõju sõjandusele on võrreldud püssirohu kasutuselevõtuga kaasnenud muutustega. Infohaldus kaitseväes toob kaasa muudatusi ja täiendusi – tõsi, kindlasti mitte kiiresti, n-ö üleöö. Kaitseväele kui organisatsioonile on oluline luua turvaline ja samas võimalikult mugav töökeskkond, kus enam ei kuluks suurel hulgal aega vajaliku informatsiooni leidmiseks ning andmete otsekui musta auku sisestamiseks. Kaitseväes töötavatele inimestele toob infohaldus kaasa vajaduse teadvustada, et informatsioon on samasugune ressurss nagu teised varad ning sellesse tuleb suhtuda hoolikalt ja heapere-mehelikult.

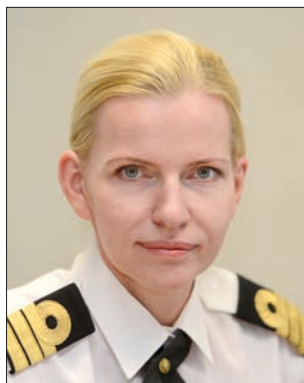

Kommunikatsioon on strateegia

Admiral James Stavridis, NATO Euroopa vägede ülemjuhataja, kes on strateegilise kommunikatsiooni olulisust pidevalt rõhutanud, alustab üht oma artiklit Teise maailmasõja aegse admiral Ernest Kingi logistika kohta käivat ütlust parafraaseerides: «I don't know what the hell this [strategic communication] is that Marshall is always talking about, but I want some of it.» [Ma ei tea, mis põrgu värk see [strateegiline kommunikatsioon] on, millest Marshall alalõpmata räägib, kuid mul oleks seda vaja.] Uudse termini «strateegiline kommunikatsioon» alla kiputakse tihti liigitama igasugust kommunikatsioonialast tegevust, olgu tegu siis rutiinsete pressiteadete või üksiku pressikonverentsiga, või arvatakse, et tegemist on infooperatsioonide moodsama sünonüümiga.

Strateegilise kommunikatsiooni mõiste tänaste konfliktide valguses võtsid kasutusele Ameerika Ühendriigid esmakordselt Afganistani ja Iraagi operatsioonide alguspäevil 2004. aastal. USA kaitseministeeriumi tsiviileksperetidest koosnev kaitsevaldkonna teaduskomitee (*Defense Science Board*) andis soovitusel, mille kohaselt «kaitsepoliitika asekancler ja staabi-ülemate komitee esimees peavad kindlustama, et sõjalised plaanid ja operatsioonid sisaldaksid vajalikul määral strateegilise kommunikatsiooni komponente». Läks kaks aastat, enne kui strateegiline kommunikatsioon jõudis sõjalise planeerimise dokumentidesse. 2006. aastal lõpul avaldatud «Quadrennial Defense Review. Execution Roadmap for Strategic Communication» rõhutas kommunikatsiooni tõhustamise vajadust eelkõige Ameerika Ühendriikide välispoliitilise tegevuse selgitamisel rahvusvahelisele auditooriumile.

NATO jõudis oma strateegilise kommunikatsiooni poliitika avaldamiseni 2009. aastal, samast ajast saab rääkida strateegilise kom-

INGRID MÜHLING
kaptenmajor
kaitseväe peastaabi
teavitusosakond

unikatsiooni arengust ka Ühendkuningriigis. Eesti kaitsevägi on tänaseks jõudnud oma strateegilise kommunikatsiooni kontseptsiooni arendamisega lõppjärku. Möödunud aastal tegi kaitsevägi 10 aasta arengukava raames tihedat koostööd riigikantselei ja teiste jõuametkondadega kommunikatsiooni puudutavate plaanide välja töötamisel. Kaitsevägi osaleb nii riigi tasandil kui ka maakondlikke kriiskommunikatsiooni gruppide töös. Möödunud suvised Balti riikides korraldatud rahvusvahelised õppused Saber Strike, BALTOPS ja Baltic Host tõid strateegilise kommunikatsiooni planeerimisse rahvusvahelise dimensiooni, kus eelkõige esimese eelmainitud õppuse käigus edastasid osalevate riikide teavitusüksused oma riikides nii enda kui üksteise kanaleid ja vahendeid kasutades koordineeritud sõnumeid. Ametkondade ja riikide vaheline koostöö, heaks kiidetud kõige kõrgemal tasandil, on üks strateegilise kommunikatsiooni tunnuseid.

Korrektuse nimel olgu mainitud, et tsiviilmaailm hakkas kasutama sama nähtuse kohta terminit «integreeritud kommunikatsioon» aastaid varem. Ettevõtetele tähendab see kõigi funktsioonide rakendamist nii, et strateegilised eesmärgid saaksid kõigi kommunikatiivsete tegevuste kaudu täidetud ja toetaksid brändi kuvandit. Eesti oludest sobib näiteks tuua kunagise Hansapanga ja Hoiupanga (seda nime

vanemad inimesed ehk veel mäletavad) ühinemise 1998. aastal. Kahe erineva tagapõhjaga firma liitmisel tekkis olukord, kus end nüüdisaegsete finantsasutuste lipulaevaks pidava Hansapanga mõnedes kontorites istusid kommunikatsiooni eesliinil ehk telleritoolidel nõukogudeaegse Hoiukassa kunagised töötajad, kelle arusaamad ja töökultuur jäid ilmselgelt ühe teise riigi aegadesse. Panga seisukohalt, mille peamine müügiartikkel on usaldus (nagu ka jõustruktuuridel), oli tegemist olukorraga, mis nõudis juhtidelt kiireid strateegilisi otsuseid. Strateegiline kommunikatsioon on seega pigem protsess, mis läbib kogu juhtimistegevust, mitte tegevus iseenesest.

Hiljutiste sõjaliste operatsioonide strateegilisest kommunikatsioonist rääkides on seni üheks selgemaks ja edukamaks näiteks juba 2005. aastal Iraagi operatsioonil alguse saanud Iraagi Poegade ehk Sahwat al-Anbar'i (Al-Anbari Äratus) kampaania. Tõllal Lääne-Iraagis merejalaväelasi juhtinud kindral John R. Alleni algatatud kampaaniat peetakse seni strateegilise kommunikatsiooni edulooks. Loodavat strateegiat kavandades ütles kindral Allen: «Iraagis edu saavutamiseks ei tule niivõrd mässuliste vastu võidelda, kuivõrd neid muuta.» Strateegia nägi ette sunniidi hõimuliidrite usalduse võitmise Al-Anbari provintsis. Viimaste poolehoiust sõltus, kelle poole hoiab ülejäänud elanikkond. Hõimuliidreid veendi, et koalitsioonijõud suudavad nende julgeolekut suurendada, kui nad teevad vägedega koostööd, samuti toetati hõimuliidreid nii nõu kui ka ressursidega. Oli selge, et šeigid teevad koostööd ainult seni, kuni see on neile kasulik. Šeikide usaldamine tasus end ära mõne aasta pärast: seal, kus varasem kineetiline tegevus ja vilets kommunikatsioon olid läbi kukkunud, tõid kohalike teadmised mässuliste taktikatest koos koalitsiooni sõjalise jõuga strateegilist edu nii erinevaid kommunikatiivseid kui ka sõjalisi vahendeid kasutades.

Ei olegi oluline, milline valdkond – tsiviil-militaarkoostöö, liidrite kaasamine (*key leader engagement*) või psühholoogilised operatsioonid – oli sunniidi šeikide usalduse võitmisel kõige olulisem, tähtis on kindla strateegia olemasolu, mille elluviimisel oli kommunikatsioon võtmetähtsusega.

Kuivõrd siinkirjutajal oli võimalus teenida samal perioodil Iraagi Rahvusvahelise Korpuse teavitusbüroos 2006. aastal ja NATO väljaõppemissiooni teabeohvitserina 2008. aastal, olgu lühidalt kirjeldatud ka avalikkusele suunatud kommunikatsiooni muutumise dünaamika. 2006. aastal, kui Iraagis oli haripunktis vägivald, oli ametlik kommunikatsioonipoliitika «jõu kordistaja» rollis, peegeldades ja võimendades kineetilist tegevust. Iraagi Rahvusvahelise Korpuse pressiteated kandsid pealkirju *à la* «4. jalaväediviisi sõdurid tapsid kümme terroristi». Aastaks 2008 olid oluliselt muutunud nii strateegia kui ka kommunikatsioon. Rõhk oli liikunud koostööle ja ülesehitusele. 2008. aasta oktoobris andis tollane rahvusvaheliste jõudude ülem kindral Raymond T. Odierno strateegilise kommunikatsiooni alase juhise kineetilist tegevust aktiivselt mitte kajastada. Selleks ajaks oli pika sammu edasi astunud ka Iraagi armee, mille teavitusbüroo ja ohvitserid kommuniqueerisid ühiseid tööviite Iraagi ja pan-Araabia meediale, sellal kui USA ja NATO teavitasid lääne väljaandeid.

USA ühendvägede juhatuse ühendsõjapidamiskeskuse kirjastatud käsiraamatus «Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy» on kasutatud mõistet «narratiivide võitlus» (*battle of the narratives*). Tihti peetakse narratiivide võitluseks võitlust kohalike elanike pärast, et panna viimaseid «ostma meie lugu» ja «tõrjuda välja vastase lugu». Selline lähenemine pole korrektne. Võitlus ei tähenda pelgalt kõrvale tõrjumist või vastase narratiivi üle ülemvõimu saavutamist, vaid selle täielikku asendamist. Vastase narratiivi mõju mitte ainult ei vähene nii ilmumise sageduse kui ka järgijate hulga poolest, vaid see narratiiv muutub irrelevantseks. Samas käsiraamatus on toodud näiteks Teise maailmasõja narratiiv, mis kujutas Saksamaad brutaalne agressorina ja sõda kui võitlust kurjusega, mille tulemuseks on kas orjus või vabadus. Narratiivide võitlus kognitiivses domeenis ei erine võitlustest füüsilises maailmas, kus üheks põhiülesandeks on keskkonna kujundamine selliselt, et võitlustingimused oleksid meile soodsad. Võitlus narratiivide pärast teenib sama eesmärki.

Strateegilise kommunikatsiooni praktiline elluviimine tänastes sõjalistes operatsioonides pole siiski nii üheselt selge. Ameerika Ühendriikide planeerimisjuhispäev JP 5-0 «Joint Operation Planning» ütleb, et ühisoperatsioonide planeerimine peab sisaldama vajalikke strateegilise kommunikatsiooni komponente, operatsiooniplaanide lisa Y («Strateegiline kommunikatsioon») määrab kommunikatsioonistrateegia. Eri autorite sõnul kinnitab JP 5-0 küll lisa Y vajadust, kuid ei ütle midagi vastutajate kohta ega anna juhiseid, kuidas strateegilise kommunikatsiooni jõupingutusi tegelikult sünkroniseerida ja operatiivplaneerimisse integreerida. Kuigi «Joint Operation Planning and Execution System» (JOPES) ütleb, et strateegilist kommunikatsiooni koordineerivad erinevad töögrupid ja muud koostöövormid, ei ole selles vallas välja kujunenud ühtset struktuuri. Siiski toovad kõik juhenddokumendid välja teavitustöö (*Public Affairs*) juhtiva rolli, kuivõrd teabeohvitserid korraldavad igapäevaselt avalikkuse informeerimist ning neil on kõige parem ülevaade ja tagasiside info mõjust ühiskonnale.

Eesti ametkonnad töötasid välja ühtsed strateegilise kommunikatsiooni sõnumid Afganistani operatsiooniks 2010. aastal. Koostööle, mis hõlmas riigikantseleid, välisministeeriumi, kaitseministeeriumi ja kaitseväge peastaapi, eelnes mahukas fookusgrupiuuring, mis tuvastas Eesti elanike Afganistani operatsiooniga seonduvad hoiakud ja aitas kommunikatsiooni selgemalt sõnastada.

Põhjalikud avaliku arvamuse uuringud on ka käimasolevate ning lõppenud NATO ja Ameerika Ühendriikide juhitud koalitsiooni sõjaliste operatsioonide oluline osa. Nagu paljusid tänaste operatsioonide toetavaid funktsioone, viivad elanikkonna avaliku arvamuse uuringuid sõjalistel operatsioonidel tihti läbi uurinud firmad, millel on selleks vajalikud teadmised ja meetodika. Strateegilise kommunikatsiooni planeerimisel nii Iraagis kui ka Afganistanis on uuringutel kandev roll.

Strateegilise kommunikatsiooni mõne aspekti tähelepanuta jätmise võib anda olulisi tagasilööke. Rahvusvahelisi julgeolekujõudusid

Afganistanis (ISAF) juhtinud kindral Stanley McChrystal lahkus ametist pärast 2010. aasta juunis ajakirjas Rolling Stones ilmunud küsitava väärtusega artiklit. Juhtum tekitas õigustatud küsimusi, et kas tõesti on ühe artikli mõju nii suur, et vabastada ametist võimekas ja kogunud sõjaline juht, kuivõrd mahukas kirjutus polnud sugugi läbinisti negatiivne.

Kindral McChrystali avalikke esinemisi strateegilise kommunikatsiooni vaatenurgast analüüsinud uurijad on hiljem leidnud, et kindral kommunikeeris oma sõnumeid edukalt peaaegu kõigis suundades – alla üksustele, avalikkusele, Afganistani elanikele ja isegi vastasele –, jättes tähelepanuta ühe olulise suuna – kommunikatsiooni üles ehk suhtluse Ameerika Ühendriikide presidendi ja poliitilise juhtkonnaga. Dissonants Ameerika Ühendriikide poliitilise juhtkonna ja ISAFi ülema vahel tekkis peaaegu aasta enne Rolling Stones'i artikli ilmumist. Oma osa selles oli varasematel intervjuudel saatele «60 minutit» ja Washington Postis ilmunud artiklil, milles kirjeldati vajadust saata Afganistani rohkem jõudusid. Kuigi Rolling Stonesi artikli valmimisel tegid vigu nii kindrali teabeohvitserid, abid kui ka strateegilise kommunikatsiooni nõunik, algas protsess, mis viis tema vabastamiseni, oluliselt varem ühe strateegilise kommunikatsiooni suuna arvestamata jätmisega.

Kommunikatsiooniga arvestamises pole iseenesest midagi uut. Winston Churchillile omistatud ütluse kohaselt eristab just kommunikatsioon administratiivset juhtimist (*management*) eestvedamisest (*leadership*) ning on tõhus vaid siis, kui juhid mõtlevad plaanide tegemise varaseimas faasis, kuidas otsused kujunevad ja kuidas neid edastada. Teavitustöö iseenesest on ka väga kõrgel tasandil üsna taktikalise iseloomuga tegevus ega ole ükski võttes võluvits, mis strateegilise kommunikatsiooni nime all lahendaks kõik kommunikatsiooniprobleemid. Eelkõige tähendab strateegiline kommunikatsioon strateegilist mõtlemist, oma tegevuse tagajärgede ettenägemist kaugemas perspektiivis ja teavitustöökonna aktiivset kaasamist planeerimisse.

Ametnikud on kaitseväe tugitala

Avalikust teenistusest laiemalt

Kuigi Eesti avaliku teenistuse puhul ei saa rääkida pikaajaliselt väljaarenenud riigi traditsioonidest, sügavalt juurdunud avaliku teenistuse süsteemist ega selgelt eristuvast sotsiaalsest ja professionaalsest ametnike grupist, olid eestlased ametis nii keskajal kui ka uusajal valitsenud riigikordade täidesaatvate, kohtu- ja kohaliku võimu organites. 1918. aastal alanud isevalitsemisüsteemi loomisel mängisid seni väljakujunenud avaliku võimu teostamise traditsioonid olulist rolli ja sel ajal keskenduti Eesti avaliku teenistuse kujundamisel eelkõige õiguslikele aspektidele, mis oli uue riigi ülesehitamise puhul mõistetav. Avaliku teenistuse seadus, mis jagas töötajad avalikeks teenistujateks ja lepingulisteks töötajateks, võeti vastu 1925. aastal. Seaduse kohaselt asusid ametnikud tööle määramata ajaks ning nad pidid vastama üldistele ametisse astumise nõuetele. Lisaks pidid teenistusse asujad sooritama eksamid, kus hinnati muu hulgas nende kompetentsust, ausust ja lojaalsust.¹

1991. aastal alanud riigi õigusliku, poliitilise ja majandusliku struktuuri taasülesehitamine tõi lisaks õiguslikele muudatustele kaasa ka märkimisväärse ametnikkonna voolavuse, mis ulatus riigis tervikuna ligi 40%ni. Praegu on riigiametnikud teenistuses 1996. aastal jõustunud avaliku teenistuse seaduse alusel ja nii kestab see kuni 1. aprillini 2013, millal jõustub uus, teenistuse korraldusse suuri muudatusi kaasa toov avaliku teenistuse seadus.

Aastate lõikes on rahandusministeeriumi tellimisel läbi viidud ametnike asjatundlikku-

MAIRE KURVITS
ametnik
kaitseväe peastaabi
üldosakonna
juhataja

se ja usaldusvääruse uuringuid,² mille eesmärk on kaardistada elanike arvamus ametnike asjatundlikkuse, abivalmiduse ja viisakuse, usaldusvääruse ja eetilise kohta ning võrrelda saadud tulemusi eelnevatel aastatel läbi viidud uuringute tulemustega.

Avalike teenistujate mainet kaardistati nelja väite kaudu:

- ametnikud on asjatundlikud – nad tegutsevad professionaalselt ja tulemuslikult;
- ametnikud on usaldusväärsed – nad tegutsevad ausalt, erapooletult ja läbipaistvalt;
- ametnikud kohtlevad elanikke abivalmiduse ja viisakusega, vastavad küsimustele arusaadavalt ja põhjendavad otsuseid;
- ametnikud on eetilised – nende tööalane käitumine on õiguspärane ja lähtub ametnikele kohastest väärtustest.

Kas ja kuidas hindavad kolleegid kaitseväs ülalkirjeldatud mõõdikute alusel ametnike igapäevast teenistust, väärriks ehk tulevikus lähemat uurimist, kuid just need omadused peaksid olema omased igale kaitseväe teenistuses olevale inimesele, olgu tegu kaadrikaitsevaelase või ametnikuga. Nende nelja omaduse põhjal on

¹ Eesti avaliku teenistuse ajalooline areng. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://www.avalikteenistus.ee/index.php?id=10687>.

² Ametnike asjatundlikkuse ja usaldusvääruse uuring. 28. detsember 2010. URL (kasutatud detsembris 2012) http://www.avalikteenistus.ee/public/2010_ATasjatundlikkus_ja_usaldusvaarsuse_aruanne-fin.pdf.

Ametnikud osalesid aktiivselt kaitsevää peastaabi laskepäeval 26.11.2012 Männikul.

võimalik efektiivse organisatsioonisisese ja -välise tasakaalu saavutamine ning seatud eesmärkideni jõudmine ühise jõu ja nõuga.

Kaitsevääametnik

2000. aastal jõustunud kaitsevääteenistuse seaduse lõpliku rakendumiseni oli kaitsevääs tegev veel üks kategooria teenistujaid, kelleks olid kaitsevääametnikud. Nimetatud asjamees kandis sarnaselt kaadrikaitsevääelasega vormiriietust ja tema pagunikattele olid kuldses kirjas tikitud tähed KVA. Tavaliselt teenis kaitsevääametnik ohvitseri või allohvitseri auastet nõudvalt ametikohal ning sai ka palka vastavalt ametikohale. Teatud ametikohad kaitsevääs olid ka kaitsevääametnike ametikohad. Kaitsevääametnik oli küll sõjaväelise auastmeta, kuid tema teenistuse võtmisel jälgiti kaitsevääteenistuse seaduses sätestatud lepingulisse tegevteenistusse võtmist välistavate asjaolude puudumist.

2003. aasta kevadeks muudeti kaitsevääametniku ametikohad sõjaväelise auastmega ametikohtadeks või avaliku teenistuja ametikohtadeks ning kaitsevääametnikud määrati ametisse vastavalt kaadrikaitsevääelase või ametnikuna. Suur osa kaitsevääametnikest jätkas oma teenistust ülesannete iseloomust tulenevalt riigiametnikuna.

Kes on ametnik kaitsevääs?

Tarku raamatuid ja strateegiaid³ sirvides peaks ametnik olema Eesti riigi teenistuses ja töötama ühtse meeskonnana riigi strateegiliste eesmärkide saavutamise nimel. Tänapäevane, motiveeritud ja ühiseid väärtusi kandev ametnikkond on pühendunud meeskond, kus igaüks teadvustab oma rolli ja otsuseid langetatakse riigi prioriteetide

³ Avaliku teenistuse tippjuhtide arendamine. URL (kasutatud detsembris 2012) <http://www.avalikteenistus.ee/index.php?id=10299>.

tidest lähtuvalt. Kui kõlavad teesid lihtsamasse keelde panna, on tubli ametnik inimene, kes teeb oma tööd hästi, tunneb ja teab oma ülesandeid, on meeldiv kolleeg ja hea kaaslane tööpäeval, mis sisustavad ju suurema osa meie argipäevast.

Ametnikust on saanud kaitseväge lahutamatu osa ja praegu on selle teenistuses üle tuhande avaliku teenistuja, kelle ülesannete spekter ulatub tehnilise toe pakkumisest kuni kaitseväge põhiülesannete täitmiseni. Ilmselt pole kaitseväes valdkonda (kui ehk spetsiifiline sõjaväeline väljaõpe ja osalus operatsioonidel välja jätta), kus poleks teenistuses n-ö tsivilisti. Suurem osa toetusfunktsioonist on riigiametnike õlul, mille eesmärgiks on luua kaitseväelastele paremad tingimused ja anda rohkem aega oma põhiülesandega tegelemiseks.

Ma ei ole päris kindel, et ametnike teenistus kaitseväes on alati võrreldav teenistusega teistes riigiametites. Aeg on näidanud, et kaitsevärke jäädakse ka erariietes tööl käies kas pikaks ajaks või lahkutakse siit üsna ruttu. Ilmselt on lahkumise põhjuseks sõjaväelise juhtimismudeli sobimatus inimese ootustele ja harjumustele. Ootab ju kaitseväge kõikidelt oma liikmetelt ühte jalga astumist ja see ei pruugi olla alati kõige lihtsam ülesanne.

Teenistusest peastaabis

2012. aasta sügisel oli peastaabi teenistuses 97 ametnikku, kelle keskmiseks vanuseks oli 38,8 aastat ning kes jagunesid vastavalt ametkoha- le kõrgemateks, vanem- ja nooremametnikeks. Ametnike seas oli naiste osa suur: 97st ametnikust 67 on naised – see kujundab ülemuljet peastaabist. 73 ametnikul oli kõrg- ja 24-l keskharidus.

Peastaabi osakondades on ametnike ja kaitseväelaste suhe mõnevõrra erinev, kuid kõikides toetuspoole osakondades on ametnikke rohkem. Nii on nende kanda kogu dokumendihaldus, suur osa peastaabi õigusteenindusest, personalitööst, rahandusküsimustest ja logistikaülesannetest. Seega tundub, et ametnikul on peastaabis oluline roll ja väljendi «toetusfunktsioon» taha mahub keerukas, kõrget erialast kompetentsust ning häid teadmisi nõudev maailm.

Lõpetuseks

2011. aasta novembris avaldati meedias uudis: riigiametist lahkus pikima teenistusstaaziga ning eakaim ametnik, 94-aastane Leonid Gordejev, kes alustas oma karjääri 1936. aastal riigivanem Konstantin Pätsi valitsemise ajal ja lõpetas 2011. aasta 24. oktoobril president Toomas Hendrik Ilvese ajal, olles töötanud katkematult 75 aastat ja elanud üle kõik vahepealsed riigikorrad. Olgugi, et härra Gordejev ei olnud kaitseväge teenistuses, võime ka meie uhkusega nimetada kolleegi, kes on olnud kaitseväega seotud selle taasloomise alguspäevadest peale.

Siinkohal olekski paslik soovida kõikidele tänastele ja homsetele riigiametnikele ja töötajatele edu ja kordaminekuid ka siis, kui teenistus kestab vähem kui 75 aastat.

Eesti sõjalaevad on NATOs kogenud miinitõrjujad

NATOl on neli alalist eskaadrit: kaks eskortüksust – SNMG1 ja SNMG2 (*Standing NATO Maritime Group*) – ning kaks miinitõrjeüksust – SNMCMG1 ja SNMCMG2 (*Standing NATO Minecountermeasures Group*). Siiani allusid numbriga 1 lõppeva nimega eskaadrid Northwoodis asuva NATO siirdatava mere-osavägede vähejuhatuse ülemale (COM MC Northwood) ning numbriga 2 lõppeva nimega eskaadrid Napolis asuva NATO siirdatava mere-osaväe väejuhatuse ülemale (COM MC Naples). Laias laastus jagunevad sarnaselt ka üksuste peamised tegevuspiirkonnad: esimestel on selleks Põhja-Euroopa ja teistel Vahemeri. Pärast NATO käimasolevat struktuurimuudatust jäävad kõik neli üksust alluma NATO ainsa mere-osaväe juhatuse ülemale (COM MARCOM).

Esimene miinitõrje üksus loodi 1973. aastal nime Standing Naval Force Channel all Inglise kanali piirkonnas ja selle peamiseks ülesandeks oli tõhustada Euroopa ühe laevanduse sõlmepunkti puhastamist Teise maailmasõja aegsetest lõhkekehadedest ja olla valmis koheselt reageerima Nõukogude Liidust lähtuvalle miiniohule. Algusa tuumikriikideks oli peale Ühendkuningriigi ka Belgia ja Holland, hiljem liitusid ülejäänud Põhja-Euroopa riigid. Uue aastatuhande alguses sai eskaader nimeks MCM Force North, sest operatsioonipiirkond oli ammu väljunud La Manche'i väina piiridest. 2005. aastal sai üksus oma praeguse nime, väljendades NATO huviala laienemist ka väljapoole Põhja-Atlandi lepingus määratletud piire. Täna on see üksus väljaspool oma traditsioonilist tegutsemispiirkonda opereerinud nii Vahemeres, Põhja-Ameerikas, kui ka Atlandil (Island, Assoorid) jm.

SNMCMG1 on alaliselt koostegutsev sihtüksus (*task group*), mis koosneb kahest kuni kümnest miinijahtijast ja/või -traalerist ning staabi- ja toetuslaevast. Eskaadrit juhib OF-4 auastmes ohvitser (Eesti mereväe mõistes kap-

OTT LAANEMETS
vanemleitnant
meresõja instruktor

tenleitnant), kes allub otse Northwoodi admiralile ja keda toetab rahvusvaheline staap. Üksuse ülem (COMSNMCMG1) ning staap ja staabi-laev on tavaliselt ühest riigist ja vahetuvad kord aastas, kuid staabiülem on alati mõnest teisest riigist. Tänapäeval on peamiseks panustajateks Suurbritannia, Belgia, Holland, Saksamaa, Norra, Poola, Eesti, Läti ja Leedu. Läti ja Leedu on kahjuks viimastel aastatel peamiselt siseriiklikel põhjustel oma panustamise peatanud, kuid mõlemad on lubanud oma üksustega jätkata juba lähiaastail. Üksuse tuumikosalejaks oli aastaid ka Taani, aga et Taani on miinitõrjes üle minemas konteinermodulite kasutamisele ja loobunud seetõttu spetsiaalsetest miinitõrjelaevadest, on nad oma osaluse 2009. aastast peatanud.

Miinitõrjelaevade üksuses osalemise perioodid varieeruvad kolmest kuni kuue kuuni. Esimene miinitõrje üksus koos staabi ja laevadega on samaaegselt ka NATO reageerimisjõudude (*NATO Responce Force*; NRF) koosseisus, moodustades mereväekomponendi aktiveerimise korral miinitõrjeüksuse tuumiku ja on, arvestades miinitõrjelaevade aeglast liikumist, valmis mõnepäevase etteteatamisega alustama sõitu operatsioonipiirkonda. Samas võib üksusesse panustada ka ilma NFRi valmisolekuta.

SNMCMG1 igapäevaseks tegevuseks on miinitõrjevõime alalhoidmine ja arendamine, üksuse

kokkuharjutamine, laevasõiduohutuse parandamine, NATO mereseiresse panustamine, aga ka diplomaatilised ülesanded, nagu NATO lipu näitamine nii merel kui ka sadamakülastustel ja alliansi ühtsuse demonstreerimine. Üksus osaleb nii suurematel ühendvägede kui ka mereväeõppustel, ajalooliste lõhkekehade demineerimisoperatsioonidel Põhja- ja Läänemere regioonis, koostööõppustel nii NATO kui ka partnerriikide merevägedega ning teeb üksuse- ja laevasisest väljaõpet. Et tänapäevane miinitõrjelaev saab autonoomselt hakkama üks-kaks nädalat, on tavapärane, et merel ollakse esmaspäevast reedeni. Pikimad õppused on kahenädalased.

Eesti mereväelaevastiku integratsioon NATOga algas juba enne Eesti alliansi liikmeks saamist. Peale poliitiliste põhjuste on väikeriigi tehnilisele väeliigile NATOsse kuulumine äärmiselt oluline seetõttu, et see tagab juurdepääsu ühistele standarditele – suuremate ja rikkamate merevägede järeleproovitud taktikatele, tehnikatele ja protseduuridele. Eesti mereväe integratsioon NATOsse algas Balti miinitõrjekaadri BALTRON loomisega 1998. aastal. BALTRONi eeskujuks oli just nimelt tollaegne Standing Naval Force Channel. Lääne instruktorite toel rakendati seal spetsiaalselt rühpartnerlusriikidele loodud klassifitseerimata EXTAC (*Experimental Tactics*) 1000 («Maritime Maneuvering and Tactical Procedures») publikatsioonides kirjeldatud taktikaid, tehnikaid ja protseduure, mis tegi hilisema täieliku ülemineku NATO doktriinile oluliselt lihtsamaks.

Juba järgmise aasta alguses pärast Eesti liitumist NATOga alustas Eesti mereväe staabi- ja toetuslaev Admiral Pitka aastast teenistust esimese miinitõrje üksuse lipulaevana. Kuigi alguses oli kahtlejaid objektiivsetel põhjustel palju, sai 2005. aasta lõpuks selgeks, et Admiral Pitka on oma ülesanded edukalt täitnud ja Eesti lipp on hoopis kõrgemal kui varem.

2006. aastal liitus eskaadriga esimese Balti riikidest pärit miinijahtijana Eesti mereväe laev (EML) Sulev. Selleks ajaks polnud merevägi organisatsioonina veel valmis Admiral Pitka NATO-teenistusega omandatud kogemusi süsteemselt talletama ja rakendama. Kogemuste

jagamine käis suuresti eraviisiliselt ja palju tuli ise uuesti õppida. Algusaastate osalemisi NATO üksuses iseloomustabki see, et eskaadriga liitudes ületas ambitsioon olemasolevat võimekust, mis omakorda tingis kiire õppimise vajaduse.

2006. aastal algas Sandowni klassi miinijahtijate ülevõtmine Suurbritannias. Samas olid Lindau klassi miinijahtijad nii tehniliselt kui ka moraalselt vananenud. Seega 2007. aastal Eesti laevad NATO eskaadris ei tegutsenud. Juba järgmisel, 2008. aastal, liitus esimene Eesti Sandowni klassi miinijahtija Admiral Cowan üksusega Plymouthis ja suundus opereerima Vahemerele. Asjaolu, et Eesti suutis saavutada uue laevaklassi täisoperatsioonivalmiduse nii lühikese ajaga, üllatas ka laevaklassi eelmisi peremehi. Sellest ajast on Eesti merevägi rakendanud süsteemselt saadud kogemusi, millele aitab kaasa ka see, et nii toetus- kui ka juhtimisfunktsioone kodumaal täidavad ohvitserid ja allohvitserid, kellel on juba NATO üksuses teenimise kogemus.

2009. aastal opereeris selle üksuse koosseisus Põhja-Ameerikas teisenä üle võetud Sandowni klassi miinijahtija EML Sakala. See rotatsioon näitas, et kuigi miinijahtija pole mõeldud ookeaninavigatsiooniks, on see hea ilma ja tahtmise korral siiski võimalik. Teisel pool Atlandit liitusid miinitõrjeüksusega esmakordselt Kanada miinijahtijad.

2010. aastal läks teist korda NATO teenistusse Admiral Cowan, 2011. aasta teises pooles panustas Eesti taas kord staabilaevaga EML Tassu ja 2012. aastal seilas NATO lipu all jälle EML Sakala. Täna ei leidu just palju mereväe vanemallohvitseri ja ohvitseri, kellel poleks pikemat või lühemat NATO eskaadris teenimise kogemust.

SNMCMG1ga liitumisega on alati kaasnenud ka NATOs laiemalt aktsepteeritud operatsiooniline väljaõpe MOSTis [*Mine Countermeasures Vessel (MCMV) Operational Sea Training*], mis on Belgia-Hollandi spetsiaalselt miinitõrjelaevade väljaõppeks ja testimiseks mõeldud väljaõppesüsteem. Eesti sõjalaevad on selleks kasutanud ka Saksa mereväe analoogset väljaõppekeskust Neustadtis ja Sandownide ülevõtmisel ka kuningliku mereväe ohvitseriväljaõpet FOST (*Flag Officer Sea Training*). Kui

Miinide lõhkamine Tallinna lahel miinitõrjeoperatsioonil Open Spirit 2009.

algusaastatel olid meie laevade MOSTi testi tulemused kas pisut alla või üle «lati», siis 2012. aastal suutis Sakala saavutada juba koondhinna *very satisfactory*, mis on sellise raske testi puhul arvestatav tulemus. 2009. aastast alates on merevägi algul koostöös MC HQ Northwoodi ja nüüd HQ MARCOMiga rakendanud ka NATO ametlikku sõjalaevade hindamissüsteemi MAREVAL (*Maritime Evaluation*) NRFi valmisoleku sertifitseerimiseks.

Praegune alaline panustamine esimese miinitõrje üksuse heaks ja sellele eelnenud osalemine BALTRONis enne NATO täisliikmeks saamist on teinud võimalikuks mereväe kiire integratsiooni NATOsse, mille tulemusena oli ametlikuks liitumishetkeks suurem osa kodulest juba tehtud. Eestil olid alliansiga liitumisest alates sõjalaevade kujul olemas kiirelt ümberpaigutatavad ja koostöövõimelised üksused liitlaskohustuste täitmiseks. Kaitseväge NRFis

osalemise peamiseks kandjaks on olnud just nimelt laevastik. Peale eelnimetatud juurdepääsu oskusteabele, mis kaasneb NATO liikmelisusega, on merevägi saanud ka reaalselt operatsioonija koostöökogemust küpsemate NATO liikmesriikidega. SNMCMG1 koosseisus on võimalik läbi viia rohkemate osalejatega harjutusi, kui seda võimaldaks vaid Eesti enda laevastik, ning kasutada väljaõppeks selliseid ressursse, mida Eestil pole (ründelennukid, järelveetavad õhu- ja pealveesihtmärgid, ründekaadrid jms). Eskadris omandatud kogemused on universaalsed, sest sõjalaeval pole vahet, kas tegutsetakse Soome lahel, The Minchi väinas või Pärsia lahel, sõja- või rahuajal.

2012. aasta oli väikesele aga tublile õhuväele teguderohke

Aasta 2012 oli õhuväele tegevusrohke: osaleti mitmel rahvusvahelisel õppusel, arendati Ämari lennubaasi ja vahetus juhtkond. Õhuvägi sai uue ülema 15. augustil, mil brigaadikindral Valeri Saar andis Ämari lennubaasis korraldatud tseremoonial selle juhtimise üle kolonelleitnant Jaak Tarien'ile. Brigaadikindral Valeri Saar jätkab teenistust Eesti sõjalise esindajana NATO ja Euroopa Liidu juures. Möödunud aastal vahetusid ka õhuväe staabi, lennubaasi ja õhuseiredivisjoni ülem.

2012. aastal allkirjastati õhuväele oluline kolme Balti riigi lennuametite ning Saksamaal asuva NATO Ramsteini õhuväejuhatuse (*Headquarters Allied Air Command Ramstein*) koostööleping, mis annab Eesti õhuoperatsioonide juhtimiskeskusele õiguse juhtida NATO õhuturvet teostavaid hävitajaid lisaks Eesti õhuruumile ka Läti ja Leedu õhuruumis.

Õhuväe staap osales pidevalt ka mitmete õppuste üldplaneerimisel, millest võib esile tuua kaks NATO õppust – Baltic Region Training Event XIII ja Saber Strike 2012 –, mis olid Eesti kui NATO osa panuseks üldisesse heidutusstrateegiasse ja koostöösse liitlastega. Õppused olid suurepäraseks väljaõppevõimaluseks nii meie enda õhuväelastele kui ka meie partneritele. Need andsid õhuväele suurepärase võimaluse panna proovile oma uus taristu, tehnika ja eelkõige personal. Aasta jooksul võõrustas lennubaas kaht rahvusvahelist suurõppust: Saber Strike 2012 ja Steadfast Juncture 2012. Neist esimene oli otseselt seotud õhuväe lahingu- ning toetuslennukite lennutegevusega, teine aga testis lennubaasi tagalatoetusvõimekust liitlaste vastuvõtmisel.

Saber Strike 2012 ajal paiknesid lennubaasis ründelennukid A-10, transpordilennukid C-17 ja tankurlennukid KC-135 ning seal viibis 200 liitlaste sõjaväelast. Tegemist oli esimese

RIIVO VALGE
kolonelleitnant
õhuväe staabi ülem

suuremahulise Eesti õhuväge puudutava õppusega, mille vältel korraldati ööpäev läbi ründelende harjutusalale Adaži polügoonil Lätis ja muid toetuslende.

Steadfast Juncture 2012 polnud küll otseselt õhuväe õppus, kuid pani proovile lennubaasi tagalatoetusvõime. Tegemist oli vastuvõtva riigi logistilise juhtimispunkti õppusega, mille käigus saabus Ämarisse ligi 700 inimest, kellele tuli organiseerida ja võimaldada transporti, majutust ja toitlustust.

Paralleelselt õppuste läbiviimisega tegeles lennubaasi arendusmeeskond Ämari arendamise ja sertifitseerimisega. Lennuvälja üheks oluliseks osaks on lähiala õhuruum, kus peab olema tagatud saabuvate ning lahkuvate õhusõidukite hajutamine ja ohutus. Oleme sertifitseerinud kõik oma navigatsiooni- ja maandumisseadmed ning see tagab lennubaasi teenuste turvalisuse ja usaldusväärsuse nii Ämarit külastavatele militaarlennuvahenditele ja -üksustele kui ka tsiviillettevõtetele.

Ämari lennubaasi arendatakse keskkonnasõbralikult. Hoonetes on osaliselt maaküte, lennuraja puhastamiseks kasutame keskkonnasõbralikke jää- ja lumetõrjevahendeid ning eelmisel aastal sai lennubaas kuus elektriautot. Et lennubaasi territoorium on väga suur (tarastatud ala hõlmab umbes 500 hektarit) ja seal on palju

Mobiilne keskmaa radar Ground Master 403, autol SISU 8x8, Muhu radaripostil transportasendis, tõstetud radariantenniga.

Saber Strike 2012. Lennukite ja personali ühispilt Ämari lennubaasis.

liikumist, annavad elektriautod silmanähtavalt oma panuse keskkonna säästmisse.

Eesti õhuväe lennuvahendite peamised ülesanded 2012. aastal olid teiste väeliikide toetamine väljaõppes, lähitulejuhtide (suunavad lennuvahendeid maasihtmärkidele) ja sihitajate (suunavad lennuvahendeid õhusihtmärkidele) väljaõpe ning nende taseme säilitamine. Kõik eelmainitu on leidnud ja leiab väljundi sõjalistel operatsioonidel või õppustel. Õhuväe lähitulejuhid teenivad ESTCOY koosseisus Afganistanis ja sihitajad Balti riikide ühises õhuoperatsiooni-

de juhtimiskeskuses Karmelavas Leedus. Eesti kopteripiloodid kaptenid Rene Kallis ja Martin Noorsalu osalesid esimeste taasiseseisvumise järgsete õhuväe pilootidena sõjalisel operatsioonil Afganistanis Helmandi provintsis lennates Blackhawk kopteriga Marylandi Rahvuskaardi lahinglendude brigaadi koosseisus.

Õhuseiredivisjon kui NATO kollektiivse õhu- ja raketikaitse süsteemi (*NATO Integrated Air and Missile Defence System; NATINAMDS*) osa kasutab oma töös Eestis paiknevaid nüüdisaegseid sensoreid (radarid jms) ning side- ja

Ämari lennujuhtimiskeskus õppusel Saber Strike 2012.

juhtimissüsteeme. 2012. aastal täienes õhuseiredivisjoni õhuseirevõime: novembri lõpus saabus Muhu saarele Liiva külla esimene moodne keskmää-radarisüsteem Ground Master 403, mis soetati 2009. aastal Soome kaitseministeeriumiga tehtud ühishanke korras Prantsuse firmalt Thales-Raytheon Systems.

Rahvusvahelisel õppusel Saber Strike 2012 planeerisid ja juhtisid õhuseiredivisjoni õhuoperatsioonide juhtimiskeskuse (ÕJK) sihitajad USA Rahvuskaardi lennukite A-10 ja KC-135 opereerimist nii Eesti kui ka Läti õhuruumis. ÕJK sihitajad ja õhuoperatsioonide planeerijad osalesid ka Baltic Region Training Event'i seeria õppuste ettevalmistamisel ja läbiviimisel Eesti õhuruumis. ÕJK sihitajate kutseoskused on pälvinud NATO liitlaste tunnustuse ja 2012. aasta mais osaleti juba kolmandat korda NATO Islandi õhuturbemissioonil (ISLAP), seekord osana USA meeskonnast.

Võib öelda, et kuigi Eesti õhuvägi on jätkuvalt meie kaitseväge väiksem väeliik, nõuavad meile püstitatud ülesanded jätkusuutlikku arengut. 2012. aastal uuenesid õhuväe taristu ja tehnikapark, väljaõpe oli intensiivne ning aasta tõi kaasa palju ülesandeid, mis tänu õhuväelaste professionaalsusele edukalt täideti ja mille kinnituseks on edukalt läbi viidud suurõppused ja tihenev koostöö liitlastega.

Õhutõrjet on arendatud loogiliselt ja süsteemselt

2012. aastal sai õhutõrje kahekümneaastaseks. Seetõttu on otstarbekas vaadata ajas tagasi ning peatuda selle relvaliigi arengu seisukohalt olulistel sündmustel ja etappidel.

1990. aastad

Õhutõrjele kui relvaliigile pandi alus 1992. aastal valitsuse 22. mai 1992 määrusega nr 155, mille kohaselt moodustati õhuväe koosseisus Üksik Raadiotehniline Õhukaitsepataljon (ÜRÕP). 1. mail 1997 nimetati ta ümber Õhutõrjedivisjoniks (ÕTD) ning viidi samal aastal üle maaväe koosseisu. ÜRÕP ehk uue nimega ÕTD oli ainuke kaitseväge üksus, kus õpetati välja õhutõrjujaid – nii kaadrikaitseväelasi kui ka ajateenijaid. Seega oli see ainuke õhutõrjet kui relvaliiki arendav üksus. Korrektsuse huvides olgu mainitud, et aastatel 1996–1998 anti õhutõrjealast väljaõpet ka Kuperjanovi üksik-jalaväepataljonis, aga lõpuks saadi aru, et see ei ole otstarbekas.

1990. aastate olulisimateks verstepostideks võib nimetada 23 mm õhutõrjekahurite ostmist Iisraelist ja koostööd Soome kaitseväega (nn *Viro-projekti*). Esimesed Iisraelist saadud õhutõrjekahurid olid puudulikult komplekteeritud ja sõjapidamiseks õigupoolest kõlbmatud, neid sai kasutada vaid osaliseks relva- ja taktikaväljaõppeks. Hiljem, kui Bulgaariast hangiti uued õhutõrjekahurid, oli võimalik alustada ka laskeväljaõppega, paraku küll ainult maasihtmärkide pihta, sest Eestis polnud sobivat polügooni ega laskevälja õhusihtmärkide laskmiseks.

Õhutõrjealane koostöö soomlastega algas enne *Viro-projekti* 1994. aastal, kui Soome kaitseväge õhutõrjekoolis Hyrylās alustati Eesti õhutõrjeohvitseride täiendkoolitust, mis muutus iga-aastaseks kursuseks. Õhusihtmärkide laskmise väljaõppe seisukohalt, mis on õhutõr-

GERT TREU
kolonelleitnant
maaväe staabi õhutoõrjeinspektor

jujate esmane ja kõige tähtsam ülesanne, sai aga oluliseks *Viro-projekti*. Selle raames viidi õhutõrjedivisjoni kaadrikaitseväelastele aastatel 1998–2002 läbi õhusihtmärkide lahinglaskmisi Soome kaitseväge õhutõrjelaskeväljal Lohtajal. *Viro-projekti* oli oluline ka manuaalse õhutõrje tulejuhtimise ning õhutõrjekahurite hoolduse ja remondi väljaõppe arendamiseks õhutõrjedivisjoni tasemele. Lisaks väljaõppele toetati õhutõrjedivisjoni üksusi varustuse tarnete ja vanade Iisraeli õhutõrjekahurite remontimisega. Väga oluline eesmärk oli Eesti oma õhutõrjekooli rajamise kava, mis aga kahjuks selle projekti raames ei õnnestunud.

1990. aastate lõpus osteti Soomest 23 mm õhutõrjekahuri imitaator AMSI-23, mis on auvalt teeninud tänaseni ja tõenäoliselt leiab kasutust seni, kuni 23 mm õhutõrjekahurid relvastusest maha võetakse.

Uus millennium

2000. aastate algul kolis õhutõrjedivisjon Tallinnast Tapale ja alustati uue õhutõrjesüsteemi hanget. Millenniumi esimese kümnendi olulisematest ettevõtmistest toon esile Eesti õhutõrjekahuripatareide õhusihtmärkide lahinglaskmised Lohtajal, esimese õhutõrjeohvitseride kursuse lõpetamise meie oma õhutõrjekoolis ning loomulikult õhutõrjeraketisüsteemi Mistral tarne

Õhutõrjekahuri imitaator NAMSI-23.

kaitsevæle ja kaaderkoosseisu lahinglaskmised Mistrali raketidega Soomes.

Iseseisva väeosa kolimisega Tallinnast Tapale ja selle lülitamisega Tapa väljaõppekeskuse (Tapa VÕK) koosseisu kaasnesid nii positiivsed kui ka negatiivsed muutused. Negatiivseks võib pidada ajateenijate väljaõppe peatamist ja kaaderkoosseisu «perehittmist». Kolimine põhjustas nimelt paljude ohvitseride ja allohvitseride lahkumise väeosast. Positiivse poole pealt tuleb aga nentida, et kaadrikaitsevæelaste ning ajateenijate teenistus- ja väljaõppetingimused paranesid märgatavalt. Tapa VÕKki kuulumisega vähenesid ka administratiivprobleemid.

2000. aastate algul alustati maaväe staabi õhutõrjeinspektuuris uue õhutõrjeraketisüsteemi hanke lähteülesande koostamist. Lähteülesanne sai valmis 2003. aastal, kuid hanke ametlik väljakuulutamise venis, sest osa tollaegseid kaitseministeeriumi ametnikke ei olnud selle poolt. Murrang saabus 2004. aasta lõpul, kui kaitseministeeriumis vahetusid kantsler ja osa ametnikke. 2005. aastal kuulutati välja lühimaa-õhutõrjeraketisüsteemi hange ja veebruaris 2007 sõlmiti Kaitseministeeriumi ning Prantsuse MBDA ja Rootsi Saabi vahel hankeleping kaitsevæle lühimaa-õhutõrjesüsteemi Mistral hankimiseks. Miljardikroonine hange on Eesti suurim seni sõlmitud relvastusleping. Selle lepingu sõlmimine pani aluse suureks hüppeks õhutõrje kui relvaliigi arengus.

2005. aastal sai teoks oluline läbimurre ajateenijate laskeväljaõppes, kui õhutõrjedivisjoni õhutõrjekahuripatarei sooritas Lohtaja laske-

Õhusihtmärkide laskmine veebruaris 2010 RMK Perakiüla pubkealal.

väljal õhusihtmärkide lahinglaskmised 23 mm õhutõrjekahuritest. Olgu mainitud, et väljaõppetase ja lasketulemused olid kiiduväärt. Kogu patarei peale hävitati kuus mehitamata lendavat sihtmärki. Järgnevatel aastatel käidi veel mitu korda kahuripatareisuuruse üksusega Soome ametivendade juures õhusihtmärke laskmas.

2006. aasta sügisel alustas Eesti õhutõrjekoolis esimene õhutõrjeohvitseride erialakursus, mis viidi läbi koostöös Tallinna Tehnikaülikooli ning kaitsevæe side- ja juhtimissüsteemide väljaõppe- ja arenduskeskusega (viimase kanda jäi sidetehnilise osa õpetamine). Õhutõrjeraketisüsteemide õpetamisel olime sunnitud paluma abi Taani kolleegidelt, sest sel hetkel oli Eesti õhutõrjeraketisüsteemi hange alles pooleli. Vaatamata raskustele lõpetas 2007. aasta kevadel kursuse kuus esimest õhutõrjeohvitseri, kes asusid teenima õhutõrjedivisjoni.

2007. aastal alustas kaitseministeerium õhutõrjeinspektuuri initsiatiivil programmiga «Õhutõrje ja suurtükiväe (merele orienteeritud) laskmisvõimaluste ning mereväe väljaõppe läbiviimiseks võimalike asukohtade selgitamine» (ÕSMAAP) Eesti oma õhutõrjelaskevälja leidmiseks. Selle programmi arengutest allpool täpsemalt.

Tapa VÕKi ümberkorraldamise käigus 2008. aastal muudeti Õhutõrjedivisjon Õhutõrjepataljoniks (ÕTP). Sama aasta teisel poolel saabusid esimesed Mistrali raketilaskeseadmed, millega alustati kohe ÕTP kaaderkoosseisu väljaõpet. Koolitust viisid läbi Prantsuse firma MBDA spetsialistid. Märtsis 2009 korraldatud järgmisel kursusel olid koolitajateks juba Eesti

Õhutõrjujad tutvustavad Mistral raketisüsteemi õppusel Kevadtorm 2010.

spetsialistid. Väljaõpe lõppes mais Mistrali raketite lahinglaskmistega Soomes ja taas oli laskmiskohaks juba tuttav Lohtaja.

2009. aasta suvel jõudis Eestisse ülejäänud raketivarustus ja see muutis õhutõrjepataljoni kaaderkoosseisu töö aasta teises pooles väga pingeliseks, sest uue süsteemi väljaõppe korraldamiseks ajateenijatele jäi ettevalmistusaeg napiks. Mistrali raketipatarei alljuhtidele algas uue süsteemi väljaõpe juba 2009. aasta sügisel, kui alustas nooremallohvitseride erialakursus.

Uue aastatuhande esimese kümnendi kokkuvõtteks ütlen, et õhutõrjujatele oli see murranguline ja andis uue hingamise ÕTP kaaderkoosseisule. Samas andsid kõik endale aru, et suur töö uue süsteemi juurutamisel seisab veel ees ja vastutus selle eest lasub ainult õhutõrjujatel.

Lähiminevik ja olevik

Viimast kolme aastat võib nimetada eelkõige raketisüsteemi Mistral üksuste väljaõppe aastateks. Kuid seejuures ei ole unustatud ka senist õhutõrjekahuriüksuste väljaõpet ega tehnilist arendamist. Tubli edasiminekuks on olnud tulejuhtimise ja Eesti pinnal õhusihtmärkide lahinglaskmiste korraldamise valdkonnas. Nüüd kõigest lähemalt.

Mistrali hange lõppes 2010. aastal, kui süsteemi viimased osad – radarid, tulejuhtimiskeskused ja -terminalid – Eestisse jõudsid. Kõige moodsamate õhutõrjeradarite ehk AMBde tulek suurendas õhutõrje lahinguvõimet ja usutavust oluliselt. Tulejuhtimisterminalide tulekuga aga said «silmad pähe» nii raketi- kui ka kahuriüksused. Sellega olime astunud manuaalmaailmast automatiseeritud digitaalmaailma.

2010. aastal lasid õhutõrjajatest ajateenijad Mistrali rakette Lätis Škede laskeväljal, kus sihtmärkidenä kasutati Belgia kolleegidelt ostetud ja nende abiga lennutatud mehitamata lendavaid sihtmärke. 2000. aastate teisel aastakümnel algas lõpuks õhutõrjeinspektuuri järjepideva töö tulemusena kaitseväge logistikakeskuse struktuuris 23 mm õhutõrjekahurite III liini hooldus- ja remondispetsialistide värbamine ning neile baaskoolituse andmine. Parem hilja, kui mitte kunagi.

Nagu eelnevalt lubatud, mõne sõnaga ÕS-MAAPi arengust. 2010. aasta veebruaris astuti suur samm õhutõrje ja suurtükiväe merele orienteeritud ajutise laskevälja leidmiseks. Õhutõrjajad said loa katselaskmisteks Nõva lähistel riigimetsa majandamise keskusele kuuluval Peraküla puhkealal. Laskvaks üksuseks oli reservõppekogunemisele kutsutud õhutõrjekahuripatarei. Sihtmärkidenä ja nende lennutamiseks kasutati Eesti militaarimitaatorite valmistaja ELI toodangut. Laskmised läksid edukalt ja ka kohalike elanike vastuseis polnud märkimisväärne.

Järgmisel, 2011. aastal, kui õhutõrjepataljon tahtis samas paigas viia läbi Mistrali raketide laskmisi, ei andnud aga keskkonnaministeerium selleks kooskõlastust. Tänu õhutõrjeinspektuuri initsiatiivile ja kaitseväge juhataja isiklikule sekumisele leiti Läänemaal laskmisteks uus koht – Keibu lahe ääres asuv Ristinina rand. Järjekorras kolmandad õhusihtmärkide laskmised viis õhutõrjepataljon läbi 2012. aastal Rutjal ja need tegi eriliseks see, et lasti nii õhutõrjekahuritest kui ka Mistrali rakette.

Kaitseministeeriumil on kavas kinnitada 2013. aasta jooksul programm ÕSMAAP ja sellega mingiks ajaks lahendada õhutõrje, suurtükiväe ja mereväe ajutiste laskealade probleem.

Mida toob tulevik?

Tulenevalt uuest riigikaitse arengukavast aastateks 2013–2022 (RKAK) ja seal sätestatust reformitakse ka kaitseväge. Loomulikult ei jää õhutõrje nendest uuendustest kõrvale. Millega iganes need reformid õhutõrjele lõppevad, oleks hea, kui otsustajad arvestaksid alljärgnevate asjaoludega.

Õhutõrje-, suurtükiväe- ja pioneeriinspektor peavad jääma operatiivtasandile ja seda nii rahuaja kui ka sõjaaja struktuurides. Millisel kujul nad olema peavad (kas inspektoridenä maa- väe staabi struktuuris nagu praegu või lihtsalt üksikute vanemstaabiohvitseride ja vanemallohvitseridenä), on iseküsimus. Oluline on, et relvaliigi kompetents operatiivtasandil säiliks.

Kindlasti peab edasi arendama ja parendama Mistrali raketiüksuste varustust ja väljaõpet. Ei tohi unustada ka 23 mm õhutõrjekahuri üksuste lahinguvalmiduse hoidmist, seda eelkõige relvade korralise hoolduse ja kapitaalremondi abil. Allakirjutanu isiklik arvamus on aga see, et suurem tähelepanu ja osa saab olema raketiüksustel ja nende arendamisel. 23 mm õhutõrjekahurid peaksid oma elutsükli lõpule jõudma aastatel 2022–2025.

Mida aga õhutõrjekahurite asemele hankida ja kas selleks ressursi jätkub? Praegu valitsuses kinnitamisel olev RKAK ei näe järgmise kümne aasta jooksul ette suurt panustamist õhutõrjesse. See aga ei tähenda, et me ei võiks mõelda kaugemale kui kümme aastat. Ehk on riigi majanduslik olukord kuue-seitsme aasta pärast sedavõrd parem, et oleme võimelised varustama loodava 2. jalaväebrigaadi õhutõrjepataljoni tulejuhtimisvahenditega juba selle RKAK raames?

Kui RKAK näeb ette soomusmanöövervõimekuse väljaarendamist, siis ei saa üle ega ümber tõsiasjast, et sellega peab kaasnema ka jalaväge toetavate relvaliikide masinapargi loomine. Iseliikuvate suurtükidega me seda küll teeme, aga unustada ei tohi õhutõrje ja pioneeride mehhaniseeritust ning soomustamist. See oleks ka vastus küsimusele, millega me asendame 23 mm õhutõrjekahurid, mis ei suuda nii või teisiti uue võimekusega sammu pidada.

Õhutõrje, seire- ja -tulejuhtimissüsteemide arendamisel tuleb veelgi rohkem tõhustada maa- väe ja õhuväe üksuste koostööd. Samuti peavad õhutõrjajad kaasa rääkima lahinguvälja haldussüsteemi (*Battle Management System*; BMS) hanke lähteülesande ettevalmistamisel.

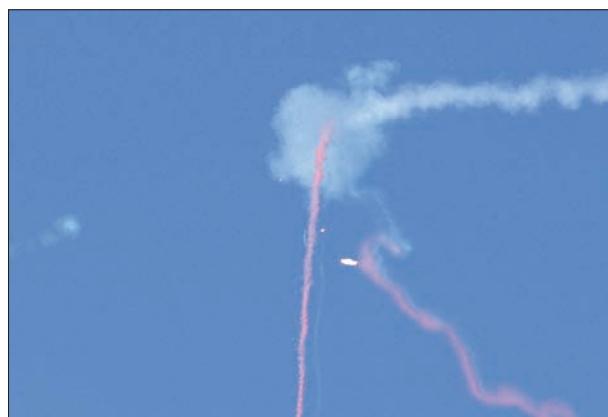
Allakirjutanu leiab, et õhutõrje kui relvaliik on arenenud hästi, ning mis kõige tähtsam, loogiliselt ja süsteemselt. Alati saab teha kõike seni-

Mistrali rakettide laskmised viidi 2011. a. mais läbi Keibu lahe ääres Ristinina rannas.

Sihthmärk...

...ja tabamus.

sest paremini ja mõtestatumalt, aga praegu võib iga õhutõrjuja julgelt peeglisse vaadata ja hetkelist rahulolu tunda. Teades aga, et unistused ja loorberitel puhkamine edasi ei vii, on õhutõrjeinspektor alustanud, tuginedes RKAKle, maa-vae õhutõrje eesmärgipärasest arengut aastatel 2013–2022 käsitleva dokumendi koostamist.

BAL TIC
MILITARY GAMES
CHAMPIONSHIPS
MILITARY SPORTS

Londoni olümpiahõbe Heiki Nabi on meile eeskujuks

Kaitsevälased peavad olema sellise füüsilise ettevalmistusega, et suudaksid täita neile pandud teenistuskohustusi. Füüsilise ettevalmistuse nõuetele vastavuse kontrollimiseks viiakse nii ajateenijatele kui ka kaadrikaitsevälastele regulaarselt läbi kehaliste võimete kontrollteste.

Ajateenijate kehalise kasvatuses eesmärk kaitseväes on nende üldkehaliste võimete arendamine. Ajateenistuse füüsiliselt kõige intensiivsem periood on sõduri baaskursus (SBK), mille eesmärk on ajateenijate viimine tasemele, mis võimaldab neil normaalselt väljaõppes osaleda. Hiljem on kehalise kasvatuses eesmärk saavutatud võimekuse säilitamine ja kehaliselt aktiivse eluviisi hoidmine edasises teenistuses, aga ka teenistusjärgses elus.

Ajateenijatele korraldatakse kaitseväes kolm korda aastas kehaliste võimete testi. Saadud andmed peegeldavad ajateenistusse saabuvate noorte füüsilisi võimeid ning nende arengut ja taset teenistuse jooksul. Võtan vaatluse alla viimased kümme aastat. Silma torkab ajateenijate esimese kehaliste võimete testi (vahetult pärast tee-

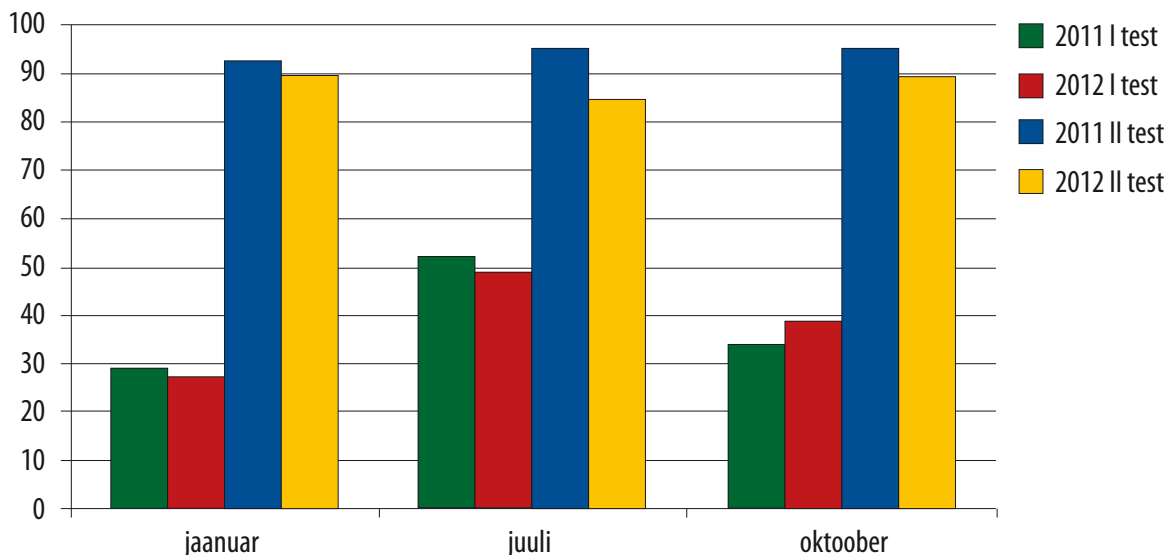
HEINO MÄRK

major
kaitseväge peastaabi
personaliosakond

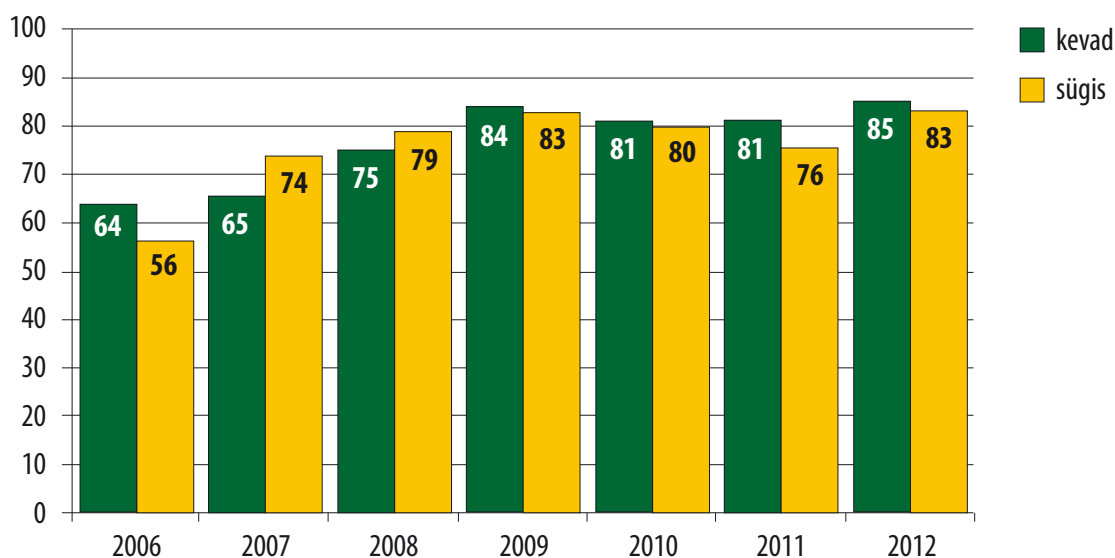
nistusse võtmist) näitajate 2005. aastal alanud järsk langus: testi sooritas edukalt vaid 15–30% ajateenijatest. 2011. aastast on aga esimese testi edukalt läbinute osa kasvanud. Siis suutsid seda 29% jaanuaris teenistusse kutsututest ja kuni 52% juulis teenistust alustanutest. 2012. aastal olid need näitajad jaanuaris 27% ja juulis 49%.

Samas tuleb mainida, et teise testi (SBK lõpul pärast kümnenädalast väljaõpet) edukalt sooritanute osa on aastate vältel püsinud tavaliselt vahemikus 90–100%. Näiteks 2012. aasta oktoobris ajateenistusse võetud kutsealustel oli see 92% ja jaanuaris teenistusse võetutel

Ajateenijate 1. ja 10. nädala kehaliste võimete kontrolltesti edukad sooritajad (%)

Kaadrikaitseväelaste osalus kehaliste võimete kontrolltestil aastatel 2006–2012 (%)

Kaitsevõimete meistrivõistlustel osalenute hulk võistlusalade kaupa

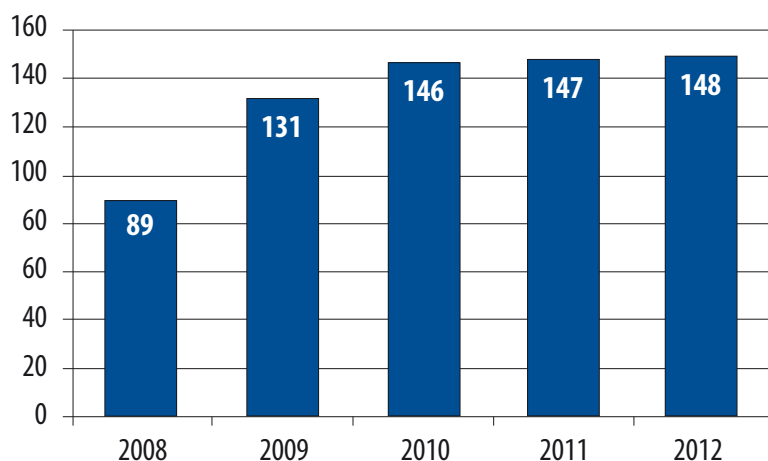
Võistlusala	Võistkondi	Võistlejaid kokku	Ajateenijaid	Kaadrikaitseväelasi ja ametnikke
Sangpommisport	16	103	38	65
Suusatamine	17	124	40	84
Kreeka-rooma maadlus	17	102	69	33
Triatlon	16	119	64	55
Kergejõustik	12	138	76	62
Jalgpall	13	136	88	48
Sõjaväe viievõistlus	12	104	60	44
Maastikuvõistlus	11	96	32	64
Kindral Johan Laidoneri olümpiateatejooks	13	134	56	78
Laskmine	21	212	18	194
Kokku	148	1268	541	727

96%. Ajateenistuse lõpuks on nende osa jällegi veidi kahanenud, jäädes 85–90% vahemikku. See on seletatav tsiviilellu tagasipöördumisega seotud motivatsioonilangusega.

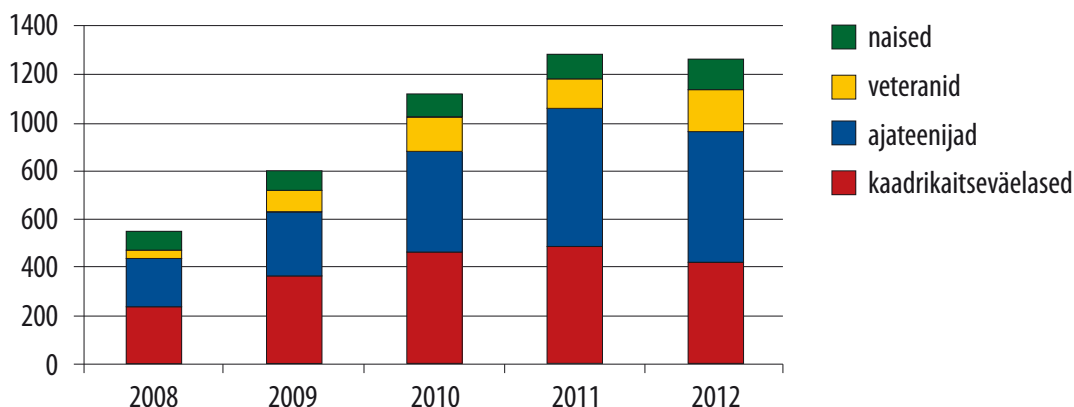
Kaadrikaitseväelaste kehalise võimekuse taset kontrollitakse kaks korda aastas, kevadel aprillis-mais ja sügisel septembris-oktoobris. Kevadel käis testil 77% (koos augustis sooritatud järetestiga 85%) kaadrikaitseväelastest, edukalt sooritas testi neist 96%. Sügisel testil oli osalusprotsent 83 ja edukalt sooritanute protsents 97.

2012. aastal Eestis peetud sõjaväelaste spordivõistlustest olid kaalukaimad Võrus Ülemaailmse Sõjaväesporti Nõukogu (*Conseil International du Sport Militaire; CISM*) egiidi all kaitseväe ja Eesti Poksiliidu korraldatud sõjaväelaste Euroopa lahtised meistrivõistlused poksis. Sellel kümne riigi sportlaste kõrgetasemelistel jõukatsumisel said kaitseväe sportlased kaks hõbe- (Rain Karlson ja Kirill Serikov) ning kaks pronksmedalit (Ainar Karlson ja Nikolai Tšaškin). Kaitseväe peastaap koos kaitseväe spordiklubiga korraldas möödunud aastal Võrus ka I

Kaitsejõudude meistrivõistlustel osalenud võistkondade arv aastatel 2008–2012

Kaitsejõudude meistrivõistlustel osalenute arv aastatel 2008–2012

Eesti jõustruktuuride spordimängud, kus kaitseväge esindus saavutas politsei- ja piirivalveameti järel teise koha. Traditsiooniliselt osavõtjaterohked olid kaitsejõudude meistrivõistlused kümnel alal, kus kokku osales 1268 võistlejat (vt tabel).

Alates 2006. aastast on nii kaitsejõudude meistrivõistlustel osalevate võistkondade kui ka võistlejate hulk järjepidevalt kasvanud.

Staabi- ja sidepataljoni juures tegutseva kaitseväge spordirühma liikmed said 2012. aastal rea märkimisväärseid tulemusi, millest säravaimad on:

- Heiki Nabi – Londoni olümpiamängude hõbemedal kreeka-roma maadluses, valitud Eesti 2012. aasta parimaks sportlaseks;
- Kaspar Taimsoo – Euroopa meister sõudmises, London olümpiamängude neljas koht paarisauerulises neljapaadis;

- Tõnu Endrekson – Euroopa meister sõudmises, London olümpiamängude neljas koht paarisauerulises neljapaadis;
- Andrei Jämsa – Euroopa meister sõudmises, London olümpiamängude neljas koht paarisauerulises neljapaadis;
- Timo Sild – kolmas koht sõjaväelaste maailmameistrivõistlustel orienteerumises nii meeskonnavõistluses kui ka individuaalselt;
- Sander Vaher – kolmas koht sõjaväelaste maailmameistrivõistlustel orienteerumises meeskonnavõistluses;
- Olle Kärner – kolmas koht sõjaväelaste maailmameistrivõistlustel orienteerumises meeskonnavõistluses;
- Anžela Voronova – esikoht sõjaväelaste maailmameistrivõistlustel laskmises harjutuses 60 lasku lamades.

Värskete ajateenijate esimene üldfüüsiline test Kuperjanovi jalaväepataljonis.

Olümpiamängudel Londonis osales kuus kaitseväge spordirühma kuuluvat sportlast, lisaks neile osales veel neli sportlast olümpiamängude kvalifikatsioonivõistlustel. Kohustuslikku ajateenistusse astus 2012. aastal 40 noorsportlast (27 suvel ja 13 sügisel), enne ajateenistust osales Londoni olümpiamängudel sulgpallur Raul Must.

Ajateenijate kehalised võimed on viimastel aastatel kasvanud ja seda eeskätt tänu majanduslangusele eelnenud heaoluaastatel avardunud sportimisvõimalustele ja ühiskonna paranenud suhtumisele kehakultuuri tervikuna. Ka kaadri-kaitseväelaste füüsiliste võimete üldine tase on viimastel aastatel mõnevõrra paranenud. See on seletatav tõsisema suhtumisega kehaliste võimete kontrolli.

Kaitseväge spordimängud (kümne ala meistrivõistlused) on 20 aastaga saanud traditsiooniks. Iga aasta lõpul teevad väeosade spordiinstrukto-

rid ettepanekuid võimalike muudatuste kohta, mis ühiselt läbi arutatakse ja vajadusel kaitseväge juhataja käskkirjaga kinnitatakse. Viimase viie aasta jooksul pole olulisi muutusi tehtud ja see näitab, et süsteem on paigas.

